

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

OLGA BALČIŪNIENĖ
(SOCIALINIO DARBO MAGISTRO IŠTĖSTINĖS STUDIJOS)

**SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ VEIKLA SKATINANT VYRESNIO
AMŽIAUS ASMENŲ, GYVENANČIŲ SAVARANKIŠKO
GYVENIMO NAMUOSE, SAVARANKIŠKUMĄ**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: doc. dr. Justinas Sadauskas

Vilnius, 2026

TURINYS

IVADAS	3
1. VYRESNIO AMŽIAUS ASMENŲ SAVARANKIŠKUMO KAITOS YPATUMAI	6
1.1. Su asmens amžiumi susijusių pokyčių poveikis asmens savarankiškumui	6
1.2. Socialinių paslaugų reikšmė mažėjant asmens savarankiškumui vyresniame amžiuje	9
1.3. Savarankiško gyvenimo namų veiklos specifika	13
2. SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ KOMPETENCIJOS SKATINANT VYRESNIO AMŽIAUS ASMENŲ SAVARANKIŠKUMĄ	17
2.1. Socialinių darbuotojų kompetencijos, svarbios dirbant su vyresnio amžiaus asmenimis	17
2.2. Socialiniams darbuotojams reikalingos žinios, gebėjimai ir nuostatos skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą	21
3. EMPIRINIO TYRIMO METODOLOGIJA	27
4. EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI	31
4.1. Respondentų charakteristikos	31
4.2. Tyrimo rezultatų analizė	33
4.3. Tyrimo hipotezės tikrinimas	47
4.4. Diskusija	49
IŠVADOS	53
REKOMENDACIJOS	54
LITERATŪRA	55
SUMMARY	61
PRIEDAI	62
AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA	69

IVADAS

Temos aktualumas. Nuo XXI a. pasaulyje stebimas demografinio senėjimo fenomenas. Senyvo amžiaus asmenų skaičiaus didėjimas stebimas daugelyje šalių jau pastaruosius kelis dešimtmečius (Liu et al., 2023). Remiantis Jungtinių tautų (toliau – JT) ataskaita (2023), didžiausi demografiniai pokyčiai būdingi labiau išsivysčiusioms šalims, pvz., 2023 m. vyresnio amžiaus (65 m. ir vyresnių) žmonių skaičius mažiau išsivysčiusiose šalyse sudarė 3,7 proc., besivystančiose šalyse – 9 proc., o labiau išsivysčiusiose – 20 proc. visos populiacijos. Prognozuojama, kad iki 2050 m. ši proporcija gerokai padidės ir vyresnio amžiaus žmonių skaičius išaugs visose pasaulio šalyse (United Nations Department, 2023). Lietuvoje vyresnių nei 65 m. amžiaus žmonių skaičius padidėjo nuo 15,8 proc. (2005 m. pradžioje) iki 19,9 proc. (2020 m. pradžioje) ir sudaro penktadalį visos populiacijos (Lietuvos Respublikos socialinės ir darbo apsaugos ministerija, 2024). Vyresnio amžiaus (65 m. ir vyresnių) bei darbingo amžiaus (15-64 m.) gyventojų santykis išaugo nuo 22 iki 32 proc. (Valstybės pažangos strategija „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“, 2023). JT prognozės rodo, kad Lietuvoje iki 2050 m. kas trečias gyventojas bus vyresnio amžiaus asmuo (Vyriausybės strateginės analizės centras, 2023). Gyventojų struktūros pokyčiai reikalauja pokyčių ir viešųjų paslaugų struktūroje, t. y. senstančioje visuomenėje didėja sveikatos priežiūros ir socialinių paslaugų poreikis. Atsižvelgiant į tai, jog vyresnio amžiaus asmenų poreikiai yra labai skirtingi, pvz., vieni ilgai išlieka energingi, aktyviai dalyvaujantys visuomenės gyvenime, tuo tarpu kiti – turi įvairių lėtinių ligų, fizinių bei emocinių sunkumų (Tauginienė, 2022), todėl socialinių paslaugų sistemai tampa rimtu iššūkiu atliepti tokius skirtingus vyresnio amžiaus asmenų poreikius.

Europos Komisijos (toliau – EK) Žaliojoje Knygoje dėl senėjimo (2021) pabrėžiama, kad senėjančioje visuomenėje efektyvios yra dvi esminės politikos kryptys – tai sveikas senėjimas ir aktyvumas vyresniame amžiuje. Siekiant įgyvendinti šias politikos kryptis reikia pertvarkyti ilgalaikės socialinės priežiūros sistemą, kurioje teikiamos paslaugos turėtų padėti vyresnio amžiaus asmenims kiek galima ilgiau išlikti savarankiškesniems (Žalioji Knyga, 2021). Vienas iš svarbiausių savarankiško gyvenimo aspektų, užtikrinančių asmens aktyvumą visuomenėje, yra gebėjimas savarankiškai pasirūpinti savimi. Kadangi savarankiškumas su amžiumi mažėja, todėl jo nuolatiniam skatinimui ir palaikymui, labai svarbios yra socialinių darbuotojų kompetencijos, apibrėžtos Lietuvos socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinių kompetencijų tobulinimo bei atestacijos tvarkos apraše (2006 aktuali redakcija 2024-07-01). Šios kompetencijos poreikis priklauso nuo įstaigos, kurioje dirba socialiniai darbuotojai, pobūdžio, t. y. nuo organizacijos siekių, darbo metodų, tikslinės grupės ir kt. (Charenkova ir kt., 2022). Viena iš įstaigų, kurioje socialinių darbuotojų veikla yra nukreipta į pagalbą asmens socialinių įgūdžių ir gebėjimų pasirūpinti savimi

stiprinimą – socialinės priežiūros paslaugas teikianti įstaiga – savarankiško gyvenimo namai. Savarankiško gyvenimo namuose dirbantys darbuotojai turi gebėti ugdyti, palaikyti ar atkurti vyresnio amžiaus asmenų bendravimo, bendradarbiavimo, sprendimų priėmimo įgūdžius bei kasdienio gyvenimo įgūdžius (Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo, 2006 aktuali redakcija 2024-07-01). Tokiai veiklai atlikti socialiniai darbuotojai turi turėti specifinių žinių, gebėjimų ir vidinės parengties, t. y. turi turėti specifinių profesinių kompetencijų. Be to, jie turi nuolat ugdyti veiklai atlikti reikalingas kompetencijas ir lavinti vertybines nuostatas (Charenkova ir kt., 2022). Tai rodo, kad gyventojų senėjimas ir jo keliama iššūkiai skatina iš naujo pažvelgti į socialinių darbuotojų gebėjimą pritaikyti savo turimas žinias bei gebėjimus vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo stiprinimui.

Temos ištirtumas ir naujumas. Mokslinių tyrimų, susijusių su vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo skatinimu, galima aptikti tiek užsienyje, tiek ir Lietuvoje. Allam (2015) analizavo savarankiškumo reikšmę vyresnio amžiaus asmenims; Minimol (2016) tyrė socialinių darbuotojų taikomą darbo praktiką, prisidedančią prie vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo palaikymo; Taylor ir kt. (2024) tyrė vyresnio amžiaus žmonių supratimą apie savarankiškumo reikšmę ir veiksnius. Minėtų autorių tyrimai parodo, kad vyresnio amžiaus asmenų galimybės kuo ilgiau išlikti savarankiškais priklauso nuo keleto veiksnių grupių: asmeninio požiūrio į savo galimybes ir aplinkos išteklių, padedančių išlaikyti savarankiškumą, į abu šiuos konstruktus svarbu atsižvelgti teikiant socialines paslaugas vyresnio amžiaus asmenims.

Lietuvoje taip pat galima aptikti tyrimų, kuriuose buvo analizuota socialinių darbuotojų veikla su vyresnio amžiaus asmenimis. Gudžinskienė ir Mažeikienė (2011) bei Charenkova (2022) siekė atskleisti socialinio darbuotojo vaidmenį vyresnio amžiaus asmenų socialinės globos procese; Petronytė ir Žebrauskaitė (2018) atliko senyvo amžiaus asmenų savarankiškumo palaikymo būdų socialinės globos įstaigoje teorinę analizę; Gečienė ir Gudžinskienė (2018) analizavo socialinės globos įstaigų, teikiančių paslaugas senyvo amžiaus asmenims, darbuotojų požiūrį į teikiamų paslaugų kokybę; Sakalauskaitė ir Šumskienė (2018) bei Orlova ir Gruževskis (2014) tyrė savarankiškumą, kaip socialinės globos įstaigoje gyvenančių vyresnio amžiaus asmenų gyvenimo kokybės veiksnį; Gečienė ir Silervičiūtė (2024) analizavo darbuotojo profesionalumo svarbą plėtojant abipusius santykius su klientu, kuriant tam tikrą komunikacijos sistemą, kuri prisideda prie sėkmingos socialinių paslaugų organizacijos veiklos. Analizuojant minėtus tyrimus galima pastebėti, kad vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumas yra vienas iš svarbiausių gyvenimo kokybę lemiančių veiksnių, todėl savarankiško gyvenimo namuose dirbantiems socialiniams darbuotojams būtina sudaryti tinkamas sąlygas skatinti vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą ir

mažinti priklausomybę nuo specialistų pagalbos. Kaip socialiniams darbuotojams pavyksta tai atlikti, gali atskleisti tik jų nuomonės tyrimai.

Mokslinė problema. Vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo skatinimas socialinės priežiūros įstaigose yra viena iš socialinių darbuotojų kompetencijų ir šiai veiklai atlikti socialiniai darbuotojai turi turėti specialių žinių, įgūdžių, gebėjimų bei vidinės parengties. Dauguma Lietuvoje atliktų tyrimų yra orientuoti į stacionariose globos institucijose dirbančių socialinių darbuotojų turimas kompetencijas, tuo tarpu apie tai, kokios kompetencijos yra svarbios socialiniams darbuotojams skatinant vyresnio amžiaus asmenų, gyvenančių savarankiško gyvenimo namuose, informacijos vis dar trūksta.

Tyrimo hipotezė: socialinių darbuotojų praktiniai veiksmai skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą priklauso nuo jų turimų kompetencijų: žinių, gebėjimų ir vertybinio požiūrio.

Tyrimo objektas – socialinių darbuotojų veikla skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą.

Tyrimo tikslas – nustatyti socialinių darbuotojų veiklą skatinant vyresnio amžiaus asmenų, gyvenančių savarankiško gyvenimo namuose, savarankiškumą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgti vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo kaitos ypatumus.
2. Išanalizuoti socialiniams darbuotojams svarbias kompetencijas skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą.
3. Išanalizuoti socialinių darbuotojų, dirbančių savarankiško gyvenimo namuose, veiklą skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą.

Darbe naudojami metodai. Siekiant teorinio temos pagrindimo, buvo naudota mokslinės literatūros šaltinių ir teisės aktų analizė, sintezė bei apibendrinimas. Socialinių darbuotojų kompetencijų nustatymui bei įvertinimui atliktas empirinis tyrimas. Tyrimo duomenų rinkimo metodas – kiekybinio tyrimo apklausos metodas, o tyrimo duomenų analizės metodas – statistinė tyrimo duomenų analizė, taikant aprašomosios ir daugiamatės statistikos metodus.

1. VYRESNIO AMŽIAUS ASMENŲ SAVARANKIŠKUMO KAITOS YPATUMAI

1.1. Su asmens amžiumi susijusių pokyčių poveikis asmens savarankiškumui

Šiandien dėl įvairių sričių (švietimo, technologijų, medicinos, sveikos mitybos, sanitarinių sąlygų ir kt.) pažangos, žmonės gyvena ilgiau, todėl didėja vyresnio amžiaus žmonių skaičius (Chalise, 2019; Gustainienė ir Burkauskaitė, 2018). Chalise (2019) pastebėjimu, šiais laikais nėra neįprasta sutikti žmonių, kuriems yra 70, 80, 90 ar net 100 m. ir daugiau. Visuomenei senstant su senėjimo iššūkiais susiduria ne tik patys vyresnio amžiaus asmenys, bet ir visa visuomenė, kadangi paslaugų sistemoms tenka didesnę dėmesį skirti vyresnio amžiaus asmenų poreikių tenkinimui: gyvenimo sąlygų užtikrinimui, pasitenkinimo gyvenimu didinimui, sveiko bei sėkmingo senėjimo užtikrinimui ir kt. (Gustainienė ir Burkauskaitė, 2018, p. 84).

Gustainienės ir Burkauskaitės (2018) pastebėjimu, remiantis socialinio konstruktyvizmo perspektyva, senatvė yra socialinis konstruktas, t. y. socialinių procesų ir sąveikų produktas. Kitaip tariant senatvė yra tiek natūralių biologinių procesų, tiek paties žmogaus gyvenimo būdo ir požiūrio į senatvę, tiek visuomenės požiūrio į senatvę rezultatas. Todėl senėjimo procesas nėra vienodas visiems žmonėms: vieni vyresnio amžiaus asmenys yra silpnesnės sveikatos ir pajėgumų, ligoti bei socialiai neaktyvūs, tuo tarpu kiti – pakankamai sveiki, nepriklausomi ir vis dar aktyviai įsitraukę į asmeninį ir visuomeninį gyvenimą (Chalise, 2019). Nevienodas senėjimo procesas paprastai siejamas su dviem veiksniais – su paveldėjimu bei su žmogaus gyvenimo būdu. Paveldimi pokyčiai vadinami pirminiu senėjimu, kurie lemia fizinių organizmo pokyčių spartą (vidiniai veiksniai), tuo tarpu žmogaus gyvenimo būdas bei sąlygos (sveika mityba, sveikatai palankus gyvenimo būdas, kūno priežiūra ir kt. išorės veiksniai) nulemia antrinį senėjimą (Sveikata ir aktyvus senėjimas, 2025). Abiejų šių veiksnių poveikis ir nulemia skirtingą senėjimo procesą.

Ne vienas tyrėjas (Auškalnytė, 2021; Chalise, 2019; Mikulionienė ir kt., 2018) laikosi nuomonės, jog nepaisant individualių senėjimo skirtumų, senatvė yra natūralus gyvenimo kelio etapas, kurio metu neišvengiamai įvyksta visų organizmo funkcijų pokyčiai. Chalise (2019) pastebėjimu, senėjimas yra visą gyvenimą trunkantis procesas, kuris prasideda nuo pat pastojimo ir baigiasi mirtimi. Remiantis šiuo požiūriu žmogaus organizmo pokyčiai vyksta nuo pat gimimo, tik šie pokyčiai skirtingais amžiaus laikotarpiais turi skirtingus pavadinimus, pvz. kūdikystės metais vykstantys pokyčiai vadinamas „augimu ir vystymusi“; paauglystėje ir jaunystėje – brendimu, o vyresniame amžiuje – jau senėjimu. Organizmo senatviniai pokyčiai jau prasideda nuo 30 m. amžiaus, kuomet žmogaus fizinis kūnas pradeda susidėvėti, o organizmo funkcionavimas blogėti

(Chalise, 2019). Kadangi senatvės periodo pradžia ir eiga yra individuali, PSO rekomendacijomis senatvės pradžia yra laikomi 65-ieji gyvenimo metai, kuomet biologinio, psichologinio ir socialinio funkcionavimo pokyčiai pasiekia senatvei būdingų pokyčių lygį (Tauginiene, 2022). Senėjimo procesas vakarų šalyse dar yra grupuojamas į tam tikrus laikotarpius: jaunesnį amžių (nuo 65 iki 74 m.); vidutinį amžių (nuo 75 iki 84); senatvę (85 m. ir daugiau) bei ilgaamžiškumą (100 m. ir daugiau) (Chalise, 2019, p. 9). Toks senėjimo periodo grupavimas reikšmingas tiek biologiniu požiūriu, nes vyksta skirtingi senėjimo procesai, tiek socialiniu požiūriu, nes skiriasi žmogaus aktyvumas ir savarankiškumas.

Dauguma vyresnio amžiaus laikotarpį ir jame vykstančius procesus analizavusių autorių sutinka su nuomone, kad senėjimas – tai procesas, apimantis biologinio, psichologinio ir socialinio asmens funkcionavimo pokyčius. Anot Auškalnytės (2021), senėjimas – tai ne tik kūno pokyčiai, neišvengiamas susidūrimas su lėtinėmis ligomis ir prastėjančia fizine sveikata, bet ir pokyčiai visose gyvenimo srityse: socialinėje, psichologinėje, ekonominėje ir kt. Šiai nuomonei pritaria ir Gustainienė su Burkauskaite (2018), kurių pastebėjimu, sendami žmonės susiduria su įvairiais biologiniais, socialiniais, psichologiniais ir pajamų pokyčiais, dėl kurių didėja lėtinių ligų bei negalios rizika, mažėja socialinės veiklos galimybės, socialinių tinklų ratas bei gebėjimas pasirūpinti savimi. Seidamirova ir Šiurienė (2023, p. 281) senatvės amžių apibrėžia pagal 6 aspektus:

- kalendorinis amžius (chronologinis amžius, kuris nustatomas pagal metų skaičių);
- biologinis amžius (funkcinis amžius, lemiantis individualias savybes);
- ekonominis amžius (darbingumo sumažėjimas, pajamų sumažėjimas);
- socialinis amžius (socialinių vaidmenų praradimai ir santykių pokyčiai);
- psichologinis amžius (psichologinius pokyčius, susijusius su asmenybe ir veikla).

Panašiai amžių klasifikuoja ir Chalise (2019), kuris išskyrė 5 senėjimo tipus: biologinį senėjimą, psichologinį senėjimą, socialinį senėjimą, chronologinį senėjimą ir funkcinį senėjimą. Autoriaus pastebėjimu biologiniai pokyčiai – tai išoriniai pokyčiai, kurie apima išvaizdos pokyčius (žili plaukai, odos raukšlės); jutimo pokyčius (skonio, kvapo, regos ir klausos funkcijų pasikeitimas); organų sistemų pokyčiai (širdies ir kraujagyslių sistemos, plaučių ir kvėpavimo sistemos, virškinimo trakto, šlapimo takų sistemos ir raumenų ir kaulų sistemos funkcijų pasikeitimas). Psichologiniai pokyčiai yra susiję su kognityvinių funkcijų silpnėjimu (lėčiau prisimenama faktus, reaguojama į dalykus, sutrinka mokymasis ir atmintis). Tuo tarpu socialiniai pokyčiai yra susiję su įvairiomis netektimis, kurias patiria vyresnio amžiaus asmenys – tai išėjimas į pensiją, vaikų išėjimas iš namų, fizinio pajėgumo sumažėjimas, sutuoktinių ar kitų artimųjų netektis, finansinių galimybių pokytis ir kt. (Chalise, 2019, p. 10).

Didelė pokyčių įvairovė, vykstanti senstančio žmogaus organizme bei socialiniame gyvenime rodo, kad siekiant rasti būdų, padedančių vyresnio amžiaus žmonėms sėkmingai senti ir įveikti atsirandančius trūkumus ir praradimus, svarbu atsižvelgti į visų gyvenimo sričių komponentų savitumą (Gustainienė ir Burkauskaitė, 2018). Ypatingai akcentuojami psichologinio bei socialinio senėjimo aspektai (Auškalnytės, 2021; Gustainienė su Burkauskaite, 2018; Mikulionienė ir kt., 2018; Seidamirova ir Šiurienė, 2023), nes tyrimai rodo, kad vyresnio amžiaus asmenų gyvenimo kokybę lemia ne tiek fiziniai pajėgumo ar biologiniai organizmo pokyčiai, kiek jų nulemtos socialinio įsitraukimo galimybės. Mikulionienės ir kt. (2018) atliktas tyrimas atskleidė, kad senatvėje ypatingai išryškėja socialinė atskirtis, kuri yra susijusi su pasitraukimu iš darbo rinkos, mažesniu reikalingumu kitiems, socialinių ryšių praradimu. Seidamirovos ir Šiurienės (2023) atliktas tyrimas atskleidė, kad socialinis senėjimas reiškia vaidmenų ir santykių pasikeitimus. Senatvėje vieni vaidmenys išnyksta ir atsiranda visiškai nauji, dėl to kinta asmens socialinis aktyvumas, požiūris į aplinką, mažėja susidomėjimas įvairia veikla, atsiranda izoliacijos bei vienišumo jausmas. Todėl psichosocialinis senėjimas yra laikomas antriniu biologinio senėjimo reiškiniu, kuris nulemia požiūrį į senatvę. Socialinės teorijos senėjimą aiškina, kaip santykių tarp individualios patirties ir aplinkos (pvz., socialinė politika, socialinės paslaugos, institucinė priežiūra ir kt.) sąveiką.

Psichosocialinio senėjimo pasekmės apsprendžia asmens savarankiškumo bei socialinio dalyvavimo lygis. Anot Taylor et al. (2024), dalyvavimas, savarankiškumas ir kontrolė – trys esminiai aspektai, kurie palengvina senėjimo procesą ir veikia vyresnio amžiaus asmenų gyvenimo kokybę. Petronytės ir Žebrauskaitės (2018) pastebėjimu, kiekvieno žmogaus gyvenime savarankiškumas ir nepriklausomybė nuo kitų (kai pats gali priimti sprendimus ir pasirūpinti savimi) vaidina svarbų vaidmenį. Buvimas savarankišku siejamas su laisvės, pasididžiavimo, savivertės ir kompetencijos jausmais. Todėl, anot Taylor et al. (2024), pagyvenusių žmonių savarankiškumo stiprinimas yra svarbus sveikatos ir socialinės politikos rezultatas, kuriam dėmesys yra skiriamas ne vieną dešimtmetį. Savarankiškumo mažėjimo fenomeną Gustainienė ir Burkauskaitė (2018) aiškina remiantis dviem teorijom (Gustainienė ir Burkauskaitė, 2018, p. 85):

- Aktyvumo teorija (angl. *Activity Theory*), kuri teigia, kad kuo žmogus yra aktyviau įsitraukęs į jo gebėjimus stiprinančias veiklas (socialines, ekonomines, kultūrines, dvasines, politines ir kt.), tuo jis labiau jaučiasi savarankiškesnis. Todėl kuriant senyvo amžiaus asmenų gerovės politiką, vis dažniau stengiamasi šiuos asmenis įtraukti į bendruomeninę veiklą (skatinti mokytis visą gyvenimą, didinti turimas kompetencijas ir profesinį tobulėjimą), kad jie kuo ilgiau išliktų aktyvūs.

- Atsiskyrimo teorija (angl. *Disengagement Theory*), kuri akcentuoja, kad sendami žmonės sumažina veiklų skaičių, rečiau bendrauja, tampa pasyvesni ir tai yra visiškai natūralus ir daugeliui vyresnio amžiaus asmenų priimtinas procesas. Remiantis šia teorija, sėkmingas senėjimas reiškia susitaikymą su pokyčiais ir asmeninį norą atsitraukti nuo aktyvaus gyvenimo būdo. Tačiau, jeigu atsiskyrimas nėra sąmoningas (dėl sveikatos būklės silpnėjimo ar ryšių praradimo), pasitenkinimas ir teigiamo savęs įvaizdžio palaikymas mažėja.

Savarankiškumą aiškinančios teorijos rodo, kad vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumas ne maža dalimi priklauso nuo aplinkos sąlygų, sudarančių didesnes galimybes vyresnio amžiaus asmenims būti sveikesniems, socialiai aktyviems bei mažiau priklausomiems nuo aplinkinių pagalbos. Savarankiškumas vyresniame amžiuje paprastai siejamas su asmens autonomiškumu, apimančiu ne tik asmens gebėjimą atlikti tam tikrus veiksmus, bet ir gebėjimą pačiam priimti sprendimus bei suteikiamą laisvę apsispręsti, laisvai rinktis ir veikti (Petronytė ir Žebrauskaitė, 2018). Tad, nepaisant senėjimo procesui būdingų bruožų – blogėjanti sveikata ir savarankiškumo mažėjimas, kurie didina aplinkinių pagalbos reikalingumą, sukūrus tinkamą aplinką galima padėti senyvo amžiaus asmenims prisitaikyti prie senėjimo sukeltų problemų (Patrauskienė, 2023). Vienas iš tokių pagalbos šaltinių yra valstybės teikiamos socialinės paslaugos vyresnio amžiaus asmenims.

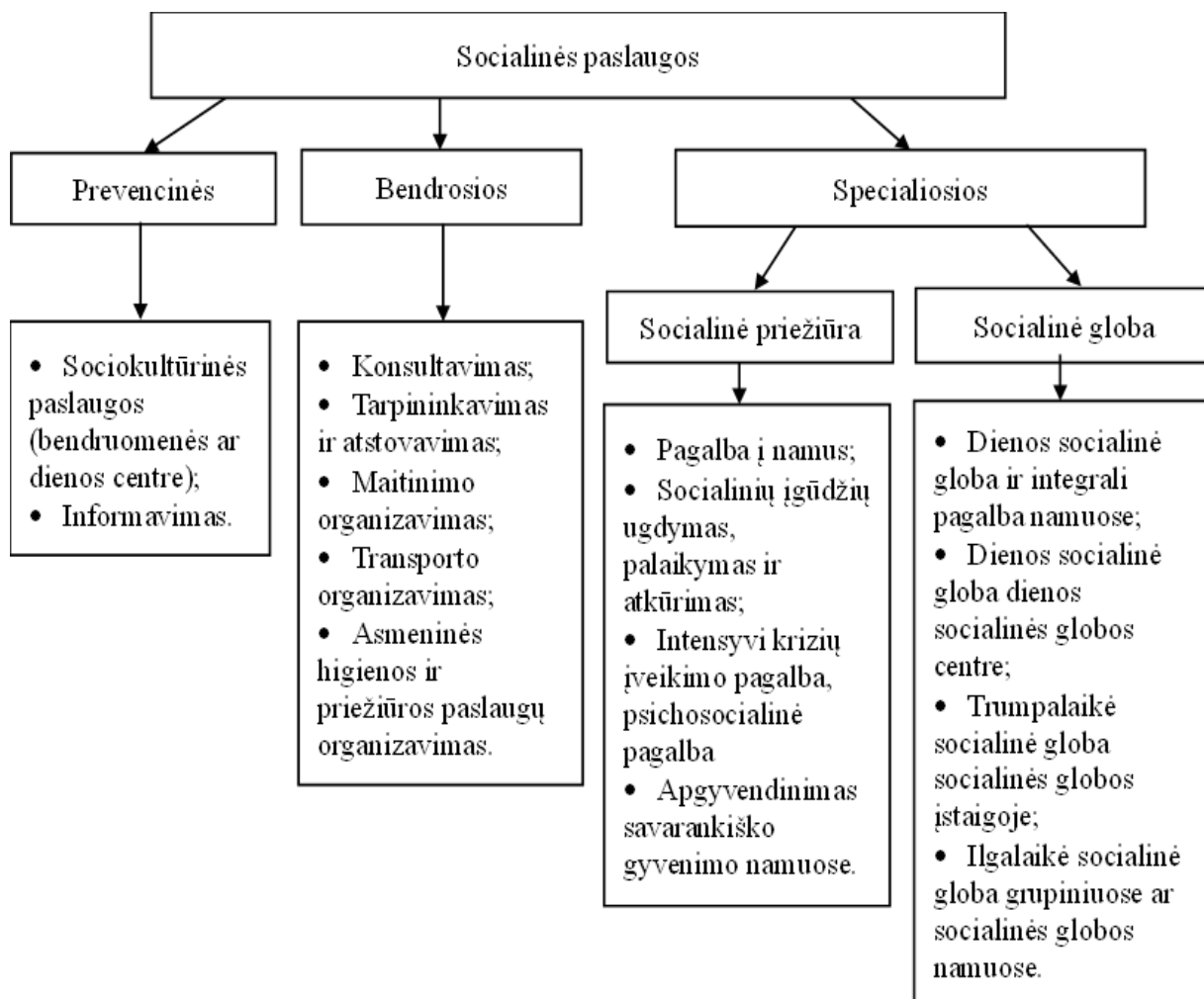
Apibendrinant galima teigti, kad senatvė yra neišvengiamas ir natūralus gyvenimo etapas, kuriame vyksta daugybė pokyčių, apimančių biologinę, psichologinę ir socialinę žmogaus gyvenimo sritis. Fiziologinių ir kognityvinių funkcijų silpnėjimas, psichikos sveikatos pokyčiai, socialinio dalyvavimo silpnėjimas, neišvengiamai veda prie savarankiškumo sumažėjimo, kuomet vyresnio amžiaus asmenims tenka naudotis aplinkinių pagalba. Mokslininkai bei socialinių paslaugų teikėjai ieško būdų, kaip padėti vyresnio amžiaus asmenims kuo ilgiau išlikti savarankiškais ir gebančiais kontroliuoti savo gyvenimą. Viena iš galimų savarankiškumo užtikrinimo priemonių – socialinės paslaugos, padedančios patenkinti pasikeitusius vyresnio amžiaus asmenų poreikius.

1.2. Socialinių paslaugų reikšmė mažėjant asmens savarankiškumui vyresniame amžiuje

Siekiant prisitaikyti prie senėjimo sukeltų problemų, visose Europos regiono šalyse aktyviai plėtojami sveikatos priežiūros ir socialinių paslaugų sektoriai, susiduria su vis didesniais iššūkiais tinkamai atliepti vyresnio amžiaus asmenų poreikius (Petrauskienė, 2023). Abdi et al. (2019) pastebėjimu, norint veiksmingai atliepti vyresnio amžiaus asmenų poreikius, pirmiausia svarbu

atsižvelgti į pačių vyresnio amžiaus žmonių nuomonę, pabandyti suprasti platesnį kontekstą, kuriame jie gyvena ir bendrauja. Abdi et al. (2019) atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad vyresnio amžiaus žmonėms reikia pagalbos bei paramos trijose pagrindinėse srityse: socialinė veikla ir santykiai; psichologinė sveikata ir veikla, susijusi su judumu, rūpinimusi savimi ir buitiniu gyvenimu. Siekiant susidoroti su senatvėje kylančiomis problemomis ir išlaikyti savarankiškumą, labai svarbūs yra aplinkos ištekliai, ypač profesionali specialistų pagalba, kuri anot Petrauskienės (2023), padeda vyresnio amžiaus žmonėms kuo ilgiau išlaikyti fizinį ir socialinį aktyvumą bei savarankiškumą.

Lietuvos respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006 aktuali redakcija 2024-07-01) nurodoma, jog socialinių paslaugų tikslas yra „padėti vyresnio amžiaus asmenims išvengti socialinių problemų bei sudaryti sąlygas savarankiškai spręsti kylančias socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, didinti socialinę įtrauktį“. Galima pastebėti, jog socialinių paslaugų pagalba siekiama stiprinti vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą. Lietuvoje socialinės paslaugos vyresnio amžiaus asmenims yra teikiamos pagal asmens ir jo šeimos individualius poreikius, kuriuos nustato savivaldybės paskirti socialiniai darbuotojai (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2022). Lietuvoje vyresnio amžiaus asmenims teikiamos trijų rūšių socialinės paslaugos: prevencinės, bendrosios ir specialiosios (žr. 1 pav.)

1 pav. *Socialinių paslaugų rūšys vyresnio amžiaus asmenims Lietuvoje*
(Sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymu, 2006 aktuali redakcija 2024-07-01)

Skirtingomis socialinėmis paslaugomis siekiama ir skirtingų tikslų: prevencinių paslaugų tikslas yra padėti vyresnio amžiaus asmenims išvengti socialinių problemų ar socialinės rizikos atsiradimo, bendrųjų paslaugų tikslas – ugdyti ir kompensuoti gebėjimus savarankiškai rūpintis savo gyvenimu be pastovios specialistų priežiūros, o specialiųjų paslaugų – didinti socialinę įtrauktį bei ugdyti savarankiškumą bei gebėjimą pasirūpinti savimi teikiant pastovę specialistų pagalbą (Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo, 2006 aktuali redakcija 2024-07-01). Lietuvoje prioritetas skiriamas socialinių paslaugų teikimui bendruomenėje, nes šios paslaugos labiausiai prisideda prie vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo, socialiniu ryšius su šeima, artimaisiais, visuomene palaikymo, taip pat prie socialinės atskirties mažinimo (Piktelytė ir kt., 2021). Šiuos poreikius geriausiai atliepia socialinių paslaugų teikimas asmens namuose.

Tyrimai rodo, jog visame pasaulyje vyresnio amžiaus asmenys teikia pirmenybę senėjimui namuose (Charenkova, 2022; Žalimienė ir kt., 2019). Ne išimtis ir Lietuva, kurios gyventojai Charenkovaos (2022) pastebėjimu, taip pat laikosi nuomonės, kad senstančiais artimaisiais turi

pasirūpinti jų šeimos nariai. Dėl tokio požiūrio Lietuvoje yra teikiamos socialinės paslaugos vyresnio amžiaus asmenų namuose (Patrauskienė, 2023). Ne vieno autoriaus (Auškalnytė, 2021; Danusevičienė, 2016; Rudeliūnaitė ir Smalcer, 2017) pastebėjimu, socialinės pagalbos namuose paslaugos yra laikomos prioritetinėmis, kadangi suteikia galimybę patenkinti svarbiausius vyresnio amžiaus asmenų poreikius: pasirūpinti savimi ir savo buitimi, bendrauti su artimaisiais ir aplinka, dalyvauti bendruomenės gyvenime ir kt.

Lietuvoje pagalbos į namus paslaugų teikimui taip pat skiriamas didelis dėmesys. Pagalbos į namus paslaugos teikiamos atsižvelgiant į asmens savarankiškumą bei galimybes jį ugdyti ar kompensuoti (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006 aktuali redakcija 2024-07-01). Tačiau Valstybės kontrolės ataskaitoje pabrėžiama, kad pagalbos į namus paslaugų sistemoje yra ne mažai trūkumų – tai pagalbos tęstinumo užtikrinimo problema (pagalbos į namus paslaugos teikiamos iki 10 val. per savaitę) bei kvalifikuotų darbuotojų, teikiančių socialinės priežiūros ir dienos globos paslaugas namuose, trūkumas (Piktelytė ir kt., 2021). Anot Petrauskienės (2023), dėl nepakankamo pagalbos į namus paslaugų prieinamumo ar jų neveiksmingo, vyresnio amžiaus asmenims tenka apsigyventi socialinės priežiūros ar globos įstaigose. Keletas iš tokių įstaigų, kuriose siekiama sukurti namų aplinką, yra (Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo, 2006 aktuali redakcija 2024-07-01):

- Savarankiško gyvenimo namai, kuriuose gali gyventi asmenys, nereikalaujantys nuolatinės bei intensyvios specialistų priežiūros. Tokiuose įstaigose sukuriamos namų aplinkos sąlygos, kuriose vyresnio amžiaus asmenys gali savarankiškai tvarkyti savo gyvenimą (gaminasi maistą, moka už komunalines paslaugas, apsiperka) iš dalies padedant socialiniams ar individualios priežiūros darbuotojams.

- Grupiniuose gyvenimo namai – tai socialinės globos įstaigos, kuriose gyvena ne daugiau kaip 10 vyresnio amžiaus asmenų, o visos paslaugos (sveikatos priežiūra, socialinės paslaugos, užimtumas, kultūros ir švietimo bei kt.) organizuojamos ir teikiamos bendruomenėje.

Vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo skatinimo galimybes, persikėlus gyventi į socialinių paslaugų įstaigą, išsamiau analizavo Charenkova (2020), kurios pastebėjimu vyresnio amžiaus asmenys, apsigyvenę socialinių paslaugų institucijoje, dažnai patiria jausmą, kad nebegali kontroliuoti savo gyvenimo. Savarankiškumo jausmo sumažėjimą galima paaiškinti remiantis socialinių paslaugų įstaigų veiklos organizavimo specifika (Charenkova, 2020, p. 51):

- Kasdienės rutinos pokyčiai. Gyvenimas įstaigoje keičia įprastą asmens dienos režimą bei laisvalaikio leidimo būdus, pvz., užimtumo veiklas organizuoja įstaigos darbuotojai savo nuožiūra bei pagal įstaigos galimybes ir jos dažniausiai teikiamos grupėse, o ne individualiai, kaip įprasta asmens namuose. Taip pat daugelį namų ruošos darbų, kurie buvo svarbūs savarankiškam

gyvenimui namuose, perima personalas. Žymūs kasdienės rutinos pasikeitimai neigiamai veikė tapatumo tęstinumo jausmą.

- Įstaigos taisyklės ir nuostatos. Persikėlę į įstaigą vyresnio amžiaus asmenys patenka į aplinką, kurioje egzistuoja tam tikras dienos režimas, kuris skiriasi nuo buvusio asmens namuose, pvz., situacijos, kai nurodoma, kada keltis, kada eiti miegoti, ką ir kada valgyti, kada ilsėtis, o kada užsiimti mėgstama veikla, tai lemia kasdienio gyvenimo sprendimų priėmimo laisvės praradimo pojūtį, sukelia priklausomybės, monotonijos ir negalėjimo kontroliuoti kasdienių gyvenimo sprendimų jausmą bei turi neigiamą poveikį asmens tapatumui.

Siekiant sumažinti savarankiškumą ribojančių veiksnių poveikį Petronytės ir Žebrauskaitės (2018) nuomone, įstaigos turėtų būti pertvarkytos iš įprasto biomedicininio modelio į socialinį modelį. Pastarasis modelis pabrėžia vyresnio amžiaus asmenų socialinio dalyvavimo galimybes bei orientavimąsi į jų poreikius bei gebėjimus. Tokiu būdu perorientavus socialinių įstaigų organizavimo struktūrą iš tiksliai suplanuotos į vyresnio amžiaus asmenų poreikiams pritaikytą, suteikiama daugiau laisvės bei galios vyresnio amžiaus asmenims veikti savarankiškai (Petronytė ir Žebrauskaitė, 2018). Vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo kontrolės jausmą ženkliai padidina tokios paprastos veiklos, kaip galimybė pačiam pasidaryti arbatos, atsidaryti langą, pasirinkti mėgstamą veiklą, savarankiškai palikti globos įstaigą ir pan. (Charenkova, 2020; Petronytė ir Žebrauskaitė, 2018). Kaip teigia Nosowska et al (2023), labai svarbu, ne tai, kad būtų užtikrinama vyresnio amžiaus asmenų priežiūra (medicininis modelis), bet tai, kad jis jaustų užuojautą, žmogiškumą ir kvalifikuotą pagalbą (socialinis modelis).

Pagal PSO rekomendacijas, vyresnio amžiaus asmenų socialinės apsaugos politika turi remtis savarankiškumo skatinimu bei remti savipriežiūros ir kitas paslaugas, įgalinančias vyresnio amžiaus asmenis kiek galima ilgiau išlikti savarankiškiems ir socialiai aktyviems. Tokia socialinės apsaugos politika padeda sumažinti sveikatos ir socialinės priežiūros sistemų naštą (Gusdal et al., 2021). Lietuvoje 2020 m. buvo pradėtas diegti tarptautinės socialinių paslaugų kokybės – EQUASS, kuria remiantis nemaža dalis socialinės priežiūros bei globą įstaigų savo veiklos praktiką keitė iš esmės, t. y. buvo kuriamos įgalinimo koncepcijos, padedančios įstaigų gyventojams išlaikyti turimus socialinius, higienos ir kitus įgūdžius, plėtojamos užimtumo veiklos (Charenkova, 2022). Tokioms pertvarkoms atlikti labai reikšminga tampa socialinių darbuotojų gebėjimai palaikyti vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą.

Apibendrinant galima teigti, kad sumažėjus vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumui, jiems labai svarbi tampa aplinkinių pagalba bei parama. Dauguma vyresnio amžiaus asmenų teikia prioritetą gyvenimui savo namuose. Todėl net ir sumažėjus galimybėms tinkamai patenkinti savo kasdienes poreikius, jie tikisi savo artimųjų ar socialinių paslaugų įstaigų darbuotojų pagalbos savo

namuose. Kuomet tokių galimybių nėra arba jos yra labai ribotos, vyresnio amžiaus asmenims tenka apsigyventi socialinių paslaugų įstaigose, pvz., savarankiško ar grupinio gyvenimo namuose, kuriuose siekiama sukurti namų aplinką primenančias gyvenimo sąlygas.

1.3. Savarankiško gyvenimo namų veiklos specifika

Socialinės globos įstaigų veiklą išsamiai analizavusi Charenkova (2019, 2020; 2022) pastebėjo, kad stacionariose socialinių paslaugų įstaigose vyresnio amžiaus asmenims yra suteikiama stabili ir palaikanti aplinka, padedanti jiems kompensuoti funkcinio pajėgumo sumažėjimą, savarankiškumo netekimą ir socialinio tinklo suirimą. Lietuvoje savarankiško gyvenimo namų veikla yra priskiriama prie specialiųjų socialinių paslaugų, kurių paskirtis yra „teikti socialinę priežiūrą iš dalies nesavarankiškiems vyresnio amžiaus asmenims, sudarant jiems sąlygas savarankiškai tvarkyti asmeninį ir socialinį gyvenimą, skatinant ir ugdant jų saviraišką pagal turimus gebėjimus ir teikiant nežymią pagalbą, kad būtų kompensuojami prarasti (neturimi) savarankiško gyvenimo gebėjimai“ (Savarankiško gyvenimo namų senyvo amžiaus ir neįgaliesiems asmenims veiklos metodinės rekomendacijos, 2010). Tai tarpinės paslaugos tarp pagalbos į namus paslaugų ir stacionarios socialinės globos, todėl šiomis paslaugomis gali naudotis tie vyresnio amžiaus asmenys, kurie negali gyventi savarankiškai savo namuose ir socialinių paslaugų, teikiamų jų namuose ar kitose nestacionariose socialinių paslaugų įstaigose, jiems nepakanka. Apgyvendinimo savarankiško gyvenimo namuose paslaugų ypatumai pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė. *Apgyvendinimo savarankiško gyvenimo namuose paslaugų*

Paslaugos kriterijus	Paslaugos turinys
Paslaugos sudėtis	Apgyvendinimas; Bendravimo, bendradarbiavimo, sprendimų priėmimo įgūdžių ugdymas; Kasdienio gyvenimo įgūdžių (savitvarkos, asmens higienos, sveikos gyvensenos, namų ruošos, namų saugumo užtikrinimo, švaros virtuvėje ir kitur namuose palaikymo, maisto gaminimo, biudžeto planavimo, pinigų taupymo ir valdymo, naudojimosi banko paslaugomis, apsipirkimo, orientavimosi aplinkoje, naudojimosi viešuoju transportu ir kt.) ugdymas ir (ar) palaikymas, ir (ar) atkūrimas; Galimybių užsiimti mėgstama veikla, tenkinti savo asmeninius poreikius (pvz. Skaityti knygas, spaudą, žiūrėti televizorių, klausytis radijonaudotis kompiuteriu ir pan.), sudarymas. Kitų pagal individualius asmens poreikius reikalingų paslaugų organizavimas ir teikimas. Gyvendami savarankiško gyvenimo namuose vyresnio amžiaus asmenys patys (iš savo pajamų) įsigyja maisto produktus, kitas vartojimui reikalingas prekes ir paslaugas bei moka už jiems teikiamus komunalinius patarnavimus.

Paslaugas teikiantys specialistai	Socialiniai darbuotojai; Individualios priežiūros darbuotojai; Kiti specialistai pagal pagalbos poreikį. Istaigoje nuolat budi socialinių darbuotojų padėjėjai.
-----------------------------------	--

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo, 2006 aktuali redakcija 2024-07-01; Savarankiško gyvenimo namų senyvo amžiaus ir neįgaliesiems asmenims veiklos metodinės rekomendacijos, 2010.

Galima matyti, jog įvairių socialinių paslaugų teikimas savarankiško gyvenimo namuose – tai socialinių darbuotojų veiklos laukas, kurio pagrindinė funkcija yra įgalinti savarankiškų gyvenimo namų gyventojus spręsti tarpusavio santykių ir socialines problemas, gerinti gyvenimo kokybę, didinti socialinę įtrauktį ir stiprinti solidarumą bei socialinį teisingumą (Socialinių paslaugų įstatymas, 2006 aktuali redakcija 2024-07-01). Apgyvendinimo savarankiško gyvenimo namuose paslaugos teikiamos vadovaujantis bendraisiais principais (Apgyvendinimas su parama, 2022):

- Individualus požiūris į asmenį. Vadovaujamas nuostata, kad kiekvienas asmuo yra unikalus, turintis savo poreikių, interesų, patirtis, stipriąsias puses bei galimybes.
- Asmens apsisprendimas. Šis principas užtikrina, kad vyresnio amžiaus asmenims būtų suteikiama pasirinkimo laisvė, kur ir su kuo jis nori gyventi.
- Lokalus apgyvendinimas. Siekiama sudaryti galimybes vyresnio amžiaus asmenims apsigyventi tuose savarankiško gyvenimo namuose, kurie yra arčiau jo šeimos, draugų ar įprastos bendruomenės.
- Vyresnio amžiaus asmens savarankiškumas. Savarankiško gyvenimo namuose skatinama atkurti, ugdyti ir palaikyti kasdienius savarankiško gyvenimo įgūdžius, tam, kad asmuo kiek galima maksimaliau būtų savarankiškas.
- Įgalinimas – tai procesas, kurio metu vyresnio amžiaus asmenims suteikiami reikalingi gebėjimai bei paslaugos, padedančios savarankiškai funkcionuoti ir rūpintis savo gyvenimo iššūkiais.
- Stiprybių modelis – pagrindinis dėmesys yra skiriamas asmens stiprybėms, o ne negaliai ar silpnybėms.
- Komandinis darbas – skirtingas socialines paslaugas teikiančių specialistų ir institucijų bendradarbiavimas, siekiant įgalinti vyresnio amžiaus asmenį prisiimti atsakomybę už savo gyvenimą bei savarankiškai funkcionuoti.

Nepaisant aplinkos sąlygų, kurias yra siekiama sukurti vyresnio amžiaus asmenims, kad jie galėtų kuo savarankiškiau rūpintis savo poreikiais ir buitimi, savarankiški gyvenimo namai vis tik yra socialinių paslaugų institucija, kuriai būdinga savita vidinė struktūra, darbuotojų pareigybės bei vidaus tvarka, daranti įtaką vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo skatinimo galimybėms. Anot Petronytės ir Žebrauskaitės (2018), žvelgiant į socialines paslaugas teikiančių įstaigų veiklos

specifiką, pastebima, kad tokiose įstaigose asmens savarankiškumo galimybės labiau mažėja, nei kad yra ugdomos. Savarankiškumo ribojimus paprastai sukelia institucinė tvarka, kuri yra gana griežta, pasižyminti hierarchine organizavimo struktūra (Charenkova, 2019; 2020). Šiai nuomonei pritaria Milne ir Nieman (2024), kurių pastebėjimu vyresnio amžiaus žmonėms, gyvenantiems socialinės priežiūros institucijose, taikoma įvairi socialinė kontrolė, kuri pažeidžia jų autonomiją ir laisves, pvz., kasdienius sprendimus dėl to, ką valgyti, kada eiti miegoti ir (arba) kada pasimatyti su giminaičiais, riboja globos namų tvarka. Taip įprastai vyksta todėl, kad institucinių paslaugų atveju pirmenybė teikiama sveikatos bei saugumo išlaikymui (Petronytė ir Žebrauskaitė, 2018), dėl ko socialinių paslaugų įstaigų personalo veikla yra pernelyg globėjiška ir per mažai skatinanti vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą (Charenkova, 2020). Dėmesys saugumui, rizikos mažinimui ir žmonių, kuriems reikalinga priežiūra ir parama, apsaugai nuo žalos paprastai reikalauja intervencijų, nukreiptų į kontrolę. Taikant tokias intervencijas labai mažai laiko ar vietos lieka labiau į priežiūrą orientuotiems socialinio darbo aspektams, tokiems kaip pasitikėjimo santykių kūrimas bei savarankiškumo skatinimas (Milne ir Nieman, 2024).

Atsižvelgiant į tai, jog dauguma tyrėjų (Charenkova, 2019. 2020, Milne ir Nieman, 2024; Petronytė ir Žebrauskaitė, 2018) analizavo stacionarių globos namų aplinką, skatinančią ar ribojančią vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą, tačiau išsamesnių tyrimų, kokios sąlygos yra sudaromos savarankiško gyvenimo namų gyventojams, pasigendama. Todėl aktualu ištirti, kokios sąlygos savarankiškuose gyvenimo namuose yra sudaromos vyresnio amžiaus asmenims, kad būtų skatinamas jų savarankiškumas.

Apibendrinant galima teigti, kad savarankiški gyvenimo namai yra specialioji socialinė paslauga, skirta vyresnio amžiaus asmenų apgyvendinimui ir užtikrinant namų aplinką primenančias sąlygas. Tokiu būdu, savarankiški gyvenimo namai nuo stacionarių globos institucijų skiriasi savo aplinka, kuri yra labiau skatinanti savarankiškumą. Tam, kad gyvenimas savarankiškuose gyvenimo namuose netaptų tik vyresnio amžiaus asmenų priežiūra ar globa, svarbia tampa globos įstaigose dirbančių socialinių darbuotojų veikla ir kompetencijos, padedant vyresnio amžiaus asmenims ilgiau išlikti savarankiškiems.

2. SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ KOMPETENCIJOS SKATINANT VYRESNIO AMŽIAUS ASMENŲ SAVARANKIŠKUMĄ

2.1. Socialinių darbuotojų kompetencijos, svarbios dirbant su vyresnio amžiaus asmenimis

Socialinio darbo veiklos kokybei nemažą įtaką daro žmogus, dirbantis šį darbą. Taigi, pats socialinis darbuotojas yra labai svarbus veiksnys profesinėje veikloje (Kavaliauskienė, 2013), nes yra laikomas labiausiai kvalifikuotu savo profesijos atstovu (Kavaliauskienė ir Nikolajanko, 2017). Todėl nuo jo asmeninės pozicijos, motyvacijos bei gebėjimų, didele dalimi priklauso profesinė elgsena bei potencialas (Nikolajenko, 2019). Kitaip tariant socialinio darbuotojo veiklos veiksmingumas didele dalimi priklauso nuo jo turimų kompetencijų. Kompetencijos dažniausiai suprantamos, kaip gebėjimai, kurių reikia tam tikroms veikloms atlikti (Adomaitienė ir Balčiūnienė, 2017). Profesinėje veikloje kompetencijos yra suprantamos kaip su darbu susiję veiksmai, elgesys ar pagrindinės savybės, kurie turėtų būti demonstruojami atliekant veiklą (Dijkman et al., 2016). Anot Charenkovos ir kt. (2022), kompetencija – tai „*sudėtinga ir unikali žinių, įgūdžių ir vidinės parengties visuma (struktūra) užtikrinanti konkretaus žmogaus gebėjimą atlikti tam tikrą veiklą*“ (p. 16). Galima matyti, kad kompetencijos turinį sudaro trys svarbūs elementai (Charenkova ir kt., 2022, p. 4):

- žinios (teoriniai žinojimai, teoriniai modeliai);
- praktiniai įgūdžiai (asmeniniai praktiniai, techniniai, instrumentiniai įgūdžiai);
- vidinė parengtis (motyvacija, intencijos, nuostatos, įsitikinimai, vertybės).

Ne išimtis ir socialiniai darbuotojai, kurie savo profesiniame lauke turi gebėti tinkamai derinti žinias, įgūdžius ir vertybes. Socialinio darbuotojo profesinė veikla gali keistis ir prisitaikyti prie profesinės realybės tik tuomet, kai atitinkamai keičiasi jų žinios, gebėjimai ir vertybės (Kavaliauskienė ir Nikolajanko, 2017). Kitaip tariant, socialinių darbuotojų veikimas skirtingose socialiniuose kontekstuose, reikalauja skirtingų žinių ir gebėjimų (Charenkova ir kt., 2022). Šiai nuomonei pritaria Idaitė ir kt. (2023), kurių pastebėjimu, realaus gyvenimo problemos, su kuriomis susiduria socialinių paslaugų gavėjai, dažnai yra sudėtingos, todėl profesionalams, dirbantiems socialinio darbo srityje, reikia labai specifinių ir kompleksinių žinių bei gebėjimų.

Socialinio darbo profesija – tai ne tik darbas, bet ir pašaukimas. Šios profesijos atstovams svarbu matyti galimybes net sudėtingose situacijose, padėti žmogui atrasti vidinius resursus bei įgalinti juos įveikti gyvenimo sunkumus. Ilgametę socialinio darbo patirtį turinčių darbuotojų

nuomone, ši profesija reikalauja širdies, empatijos, žinių ir kantrybės. Bet mainais gaunama galimybė prisidėti prie žmonių gyvenimo pokyčių ir prie jautresnės, tvirtesnės visuomenės kūrimo (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2025). Šios įžvalgos labai tinka ir socialiniam darbui su vyresnio amžiaus asmenimis, kuris apima daugybę funkcijų, susijusių su specifinių senėjimo proceso iššūkių (nepriklausomybės ir savarankiškumo skatinimas, orumo didinimas ir kt.) sprendimu (Šiaudvytienė ir Virbalis, 2023). Socialinio darbo veikla su vyresnio amžiaus asmenimis yra sudėtinga, kompleksinė, reikalaujanti psichologijos, andragogikos, profesinių žinių ir gebėjimų (Adomaitienė ir Balčiūnienė, 2017). Ne veltui socialinio darbuotojo veikla su vyresnio amžiaus asmenimis yra išskiriama kaip atskira veiklos sritis, kuri įvardinama kaip gerontologinis socialinis darbas.

Gerontologinis socialinis darbas yra specializuota socialinio darbo sritis, kurioje teikiant paslaugas atsižvelgiama į senėjimo procesus, pagyvenusių žmonių problemas ir globos poreikį (Popli ir Panday, 2018). Gerontologijoje socialiniai darbuotojai į tarpdisciplinines komandas atneša psichosocialinę perspektyvą ir veikia kaip vyresnių žmonių advokatai, stipriai akcentuodami žmogaus teises, autonomiją, orumą ir socialinio teisingumo skatinimą (National Clinical Programme for Older People, 2024). Kitaip tariant, gerontologinis socialinis darbas nuo kitų socialinio darbo sričių skiriasi tuo, jog socialinis darbuotojas be bendrųjų socialinio darbo principų, turi išmanyti ir specifines, su senėjimu susijusias problemas bei jų sprendimo būdus. Todėl dirbdami su vyresnio amžiaus asmenimis socialiniai darbuotojai turi turėti tiek bendrųjų, tiek ir specialiųjų (taip vadinamų profesinių) kompetencijų (Kavaliauskienė ir Venckienė, 2022, Charenkova ir kt., 2022). Kai kurie autoriai (Rauluškevičienė, Sevalneva ir Urbienė, 2022; Charenkova ir kt., 2022) bendrąsias ir profesines socialinio darbuotojo kompetencijas dar įvardina, kaip minkštąsias (universalūs bet kokiai profesinei veiklai svarbūs gebėjimai) bei kietąsias (profesiniu požiūriu dalykinės žinios ir įgūdžiai, kuriuos reikia gebėti pritaikyti konkrečioje profesinėje veikloje) kompetencijas. Rauluškevičienės ir kt. (2022) pastebėjimu, minkštųjų kompetencijų svarba išryškėjo XXI amžiuje, kuomet buvo pastebėta, kad be bendrųjų kompetencijų, tokių kaip kūrybiškumas, gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti, kritinis mąstymas ir kt., negali būti efektyviai pritaikomos ir profesinės/ specialiosios kompetencijos. Tokiu būdu bendrosios kompetencijos sudaro savotišką profesionalumo stuburą – skeletą, ant kurio plėtojamos profesinės kompetencijos (Charenkova ir kt., 2022).

Galima išskirti tris esmines socialinių darbuotojų kompetencijų grupes, kurios yra svarbios dirbant su vyresnio amžiaus asmenimis (Charenkova ir kt., 2022, p. 41-49; dėl socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo tvarkos aprašo patvirtinimo, 2006 aktuali redakcija 2024-07, 2 priedas):

- Bendrosios kompetencijos, kurių pagrindą sudaro gebėjimas bendrauti (komunikuoti); gebėjimas bendradarbiauti (dirbti kartu); gebėjimas veikti savarankiškai (autonomiškumas) gebėjimas tobulėti.
- Profesinės kompetencijos, kurios apima gebėjimą tyrinėti situaciją; gebėjimą teikti pagalbą klientui (intervencija); gebėjimą daryti įtaką socialinei klientų aplinkai.
- Specialiosios kompetencijos, apimančios gebėjimą kurti klientui saugią ir gyvenimui palankią aplinką bei gebėjimas ugdyti ir palaikyti kliento savarankiško gyvenimo įgūdžius.

Visos trys socialinių darbuotojų kompetencijų grupės yra susijusios tarpusavyje ir sudaro hierarchinę (skirtingos svarbos) sistemą (žr. 2 pav.).

2 pav. *Kompetencijų grupės, sudarančios socialinių darbuotojų kompetencijų modelį*
(Sudaryta darbo autorės remiantis Charenkova ir kt., 2022, p. 22)

Charenkova ir kt. (2022) pateiktas socialinių darbuotojų kompetencijų modelis rodo, kad bendrosios ir profesinės kompetencijos sudaro socialinio darbuotojo veiklos pagrindą, šios kompetencijos yra būtinos visiems socialiniams darbuotojams, nepriklausomai nuo paslaugų gavėjų grupės, su kuria dirbama. Tuo tarpu specialiosios kompetencijos yra išskirtinės, kylančios iš specifinio socialinio darbo lauko, kurį apibrėžia socialinės įstaigos veiklos pobūdis bei paslaugų gavėjų grupė. Su vyresnio amžiaus asmenimis dirbantys socialiniai darbuotojai turi turėti visus bendrosioms ir profesinėms kompetencijoms būdingus gebėjimus. Tuo tarpu savarankiško gyvenimo namų veiklos specifika apsprendžia gebėjimus, kuriuos turi turėti socialiniai darbuotojai siekdami užtikrinti vyresnio amžiaus asmenims saugią ir gyvenimui palankią aplinką bei siekdami ugdyti ir palaikyti jų savarankiško gyvenimo įgūdžius. Gustainienės ir Burkauskaitės (2018) pastebėjimu, pagrindinis socialinio darbuotojo praktinės veiklos tikslas yra „*siekti atrasti būdų, padedančių senyvo amžiaus asmenims sėkmingai senti, išvengti ar įveikti praradimus, trūkumus ir padėti įgyti naujų įgūdžių*“ (p. 82).

Vis labiau pripažįstama, kad vyresnio amžiaus asmenims reikalinga speciali socialinio darbuotojo veikla, kuri skiriasi nuo veiklos su kitomis paslaugų gavėjų grupėmis (vaikais, socialinės

rizikos šeimomis ir kt.) (Ray et al., 2014). Todėl socialiniams darbuotojams, dirbantiems su vyresnio amžiaus asmenimis, reikalingas nuolatinis tobulėjimas. Gilindami savo profesinės kompetencijos žinias ir įgūdžius bei iš naujo peržvelgdami vertybes, socialiniai darbuotojai geba prisitaikyti prie kintančių sąlygų bei greičiau reaguoti į klientų poreikius (Virbalis ir Arbataitienė, 2023). Anot Kavaliauskienės ir Nikolajenko (2017), per ilgesnį ar trumpesnį laiką įgyta patirtis, žinios, įgūdžiai, įpročiai formuoja nuostatas bei įsitikinimus, kurie reikšmingi profesinei veiklai ir kreipia socialinio darbuotojo mąstymą bei poelgius tam tikra kryptimi. Kas rodo, kad be specifinių žinių ir įgūdžių, socialiniams darbuotojams, dirbantiems su vyresnio amžiaus asmenimis svarbi yra ir vidinė parengtis, t. y. jų motyvacija, nuostatos bei įsitikinimai. Kaip pastebi Nikolajenko (2019), socialinio darbuotojo kompetencija yra jų motyvacijos, profesinės aplinkos ir įgūdžių derinys. Kitaip tariant socialinio darbuotojo veiklos rezultatai priklauso tiek nuo turimų žinių ir įgūdžių, tiek ir nuo gebėjimo juos veiksmingai pritaikyti praktikoje. Anot Kavaliauskienės (2013), gerų rezultatų pasiekimas gana dažnai siejamas su darbuotojų nuostatomis dėl savo gebėjimų, kurios arba padeda, arba trukdo socialiniams darbuotojams pasiekti keliamus tikslus. Socialiniai darbuotojai turi galios ir vidinių išteklių padidinti vyresnio amžiaus asmenų įgalinimą, tik svarbu gebėti atskleisti tas galias ir tikslingai panaudoti savo vaidmenį (Nosowska et al., 2023). Todėl ieškant socialinio darbuotojo efektyvaus profesinio funkcionavimo šaltinių, vertinga aiškintis, kaip pats darbuotojas žiūri į savo veiklą, kokios yra jo nuostatos dėl savo gebėjimų ir aplinkos, ar jis mano / tiki turįs gebėjimų ir galimybių vykdyti profesinę veiklą (Kavaliauskienė ir Nikolajenko, 2017).

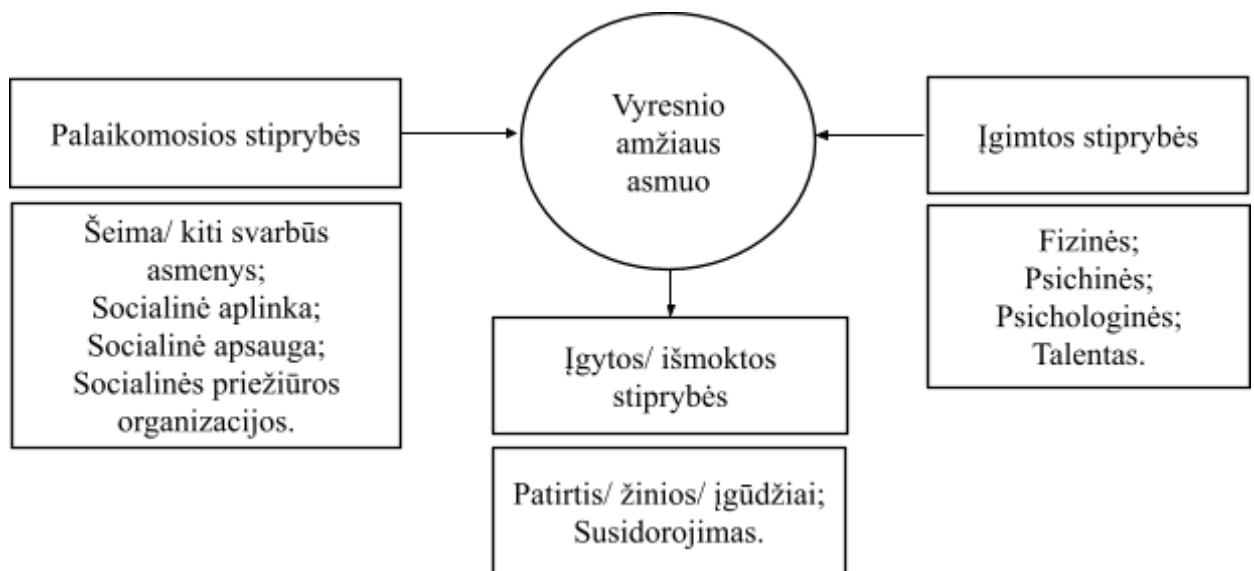
Apibendrinant galima teigti, kad socialiniams darbuotojams, dirbantiems su vyresnio amžiaus asmenimis yra svarbios trys kompetencijų grupės – tai bendrosios, profesinės bei specialiosios kompetencijos. Bendrosios kompetencijos (bendravimo, bendradarbiavimo, autonomiškumo, tobulinimosi gebėjimai) ir profesinės kompetencijos (situacijos tyrinėjimo, intervencijos, įtakos socialinei klientų aplinkai darymo gebėjimai) sudaro socialinės veiklos pagrindą ir jas turi įgyti visi socialinį darbą dirbantys specialistai, nepriklausomai nuo įstaigos, kurioje jie dirba. Tuo tarpu specialiąsias socialinio darbuotojo kompetencijas (gebėjimai kurti klientui saugią ir gyvenimui palankią aplinką bei ugdyti ir palaikyti kliento savarankiško gyvenimo įgūdžius) apsprendžia socialinės įstaigos veiklos pobūdis bei klientų grupė, šio darbo atveju savarankiškų gyvenimo namų veiklos specifika bei juose gyvenančių vyresnio amžiaus asmenų poreikiai.

2.2. Socialiniams darbuotojams reikalingos žinios, gebėjimai ir nuostatos skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą

Kaip jau buvo pastebėta, savarankiško gyvenimo namų veiklos paskirtis yra organizuoti bei teikti tokias socialines paslaugas, kurios atlieptų vyresnio amžiaus asmenų socialinės priežiūros poreikius bei skatintų fizinį ir socialinį aktyvumą bei savarankiškumą (Gečienė ir Gudžinskienė, 2018). Atsižvelgiant į šią paskirtį, socialinių darbuotojų veiklos laukas savarankiško gyvenimo namuose yra informavimo, konsultavimo, sociokultūrinių, socialinių įgūdžių ugdymo ir atstatymo paslaugų vyresnio amžiaus asmenims teikimas (Adomaitienė ir Balčiūnienė, 2017). Charenkovos (2019) pastebėjimu, asmens gerovė ir sėkmingas funkcionavimas priklauso nuo aplinkos sąlygų, kurios skatina, arba priešingai, užkerta kelią asmens savarankiškumui. Todėl socialinis darbuotojas, atlikdamas savo profesinę veiklą, turi gebėti sukurti vyresnio amžiaus asmenims saugią ir gyvenimui palankią aplinką (Dėl socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo tvarkos aprašo patvirtinimo 2006 aktuali redakcija 2024-07-01). Vyresnio amžiaus asmenų funkcionavimui palanki aplinka yra laikoma tokia, kurioje sudaromos sąlygos patenkinti tris universalius psichologinius poreikius (Charenkova, 2019, p. 97):

- kompetencijos – poreikis kontroliuoti ir valdyti aplinką, gebėti efektyviai atliepti aplinkos iššūkius;
- susietumo – poreikis turėti prasmingus socialiniu ryšius;
- autonomijos – poreikis turėti įtaką gyvenimą veikiantiems sprendimams, kontroliuoti gyvenimo eigą.

Savarankiškų gyvenimo namų kontekste, vyresnio amžiaus asmenų autonomija nereiškia nepriklausomybės savo sprendimuose ar veiksmuose – tai greičiau siejama su laisva valia veikti remiantis savo interesais ir poreikiais. Toks autonomijos traktavimas reikšmingas dėl to, kad senstant asmens nepriklausomybės lygis mažėja, tačiau autonomijos poreikis išlieka. Todėl viena esminių socialinio darbuotojo užduočių yra sudaryti galimybes vyresnio amžiaus asmenų kompetencijai ir autonomijai reikštis bei skatinti jų savarankiškumą (Charenkova, 2019). Socialinio darbuotojo užduotis yra keisti stereotipinę požiūrį į vyresnio amžiaus asmenį, kaip neaktyvų ir negalintį veikti dėl fizinės sveikatos susilpnėjimo (Vishal, 2018). Požiūrio keitimui svarbu atskleisti vyresnio amžiaus asmenų stiprybes, susijusias su jų turimais ištekliais veikti savarankiškai. Graybeal (2000; cit. iš Vishal, 2018, p. 47) išskyrė tris klientų stiprybių sritis: įgimtos stiprybės, įgytos/ išmoktos stiprybės bei palaikomosios stiprybės (žr. 3 pav.).

3 pav. *Vyresnio amžiaus asmenų stiprybių sritys*
(Sudaryta darbo autorės remiantis Vishal, 2018, p. 48)

Socialinio darbo orientavimas į vyresnio amžiaus asmenų stiprybių išryškinimą, siejamas su išteklių, tiek vidinių (įgimtos bei įgytos stiprybės), tiek ir išorinių (palaikomos stiprybės), suteikimu veikti savarankiškai. Atsižvelgiant į vyresnio amžiaus asmenų įgimtų stiprybių (fizinių, psichinių, intelektinių gebėjimų) silpnėjimą, socialinio darbuotojo tikslas yra padėti vyresnio amžiaus asmenims įgyti naujų stiprybių (išmokti naujų gebėjimų), padedančių prisitaikyti prie pokyčių. Ne mažiau svarbus yra ir stiprybes palaikančios aplinkos kūrimas, kad vyresnio amžiaus asmenys galėtų tęsti savo kasdienio gyvenimo veiklas ar adaptuoti jas prie vykstančių pokyčių (Vishal, 2018). Paslaugų gavėjų stipriųjų pusių perspektyva savarankiško gyvenimo namų gyventojams itin reikšminga, nes tradiciškai socialinės priežiūros ar globos įstaigų aplinka laikoma savarankiškumą ribojančios socialinės aplinkos pavyzdžiu. Persikėlęs gyventi į savarankiško gyvenimo namus vyresnio amžiaus asmuo yra priverstas nutraukti daugelį ilgalaikių socialinių ryšių, dažnai nebeturi galimybės priimti su jo gerove susijusių kasdienio gyvenimo sprendimų, turi prisitaikyti prie naujų dienos režimo ir aplinkos reikalavimų, neretai susiduria su pernelyg globojančiu personalo elgesiu ir kt. (Charenkova, 2019). Todėl labai svarbu, kad savarankiškų gyvenimo namų aplinkoje būtų kuo daugiau savarankiškumą skatinančių išteklių, vienas iš kurių – socialinis darbuotojas ir jo turimos kompetencijos.

Priešingai nei į problemą orientuota pagalba, stiprybėmis pagrįsta metodika pabrėžia kliento įgalinimą, pajėgumą ir gebėjimus. Ši metodika skatina bendradarbiavimą, kliento įtraukimą į pagalbos teikimo procesą, kaip pagalbos bendra kūrėją, o ne vien kaip paslaugų vartotoją (Milne, 2024). Tyrėjų nuomone, įgalinimo metodai socialiniame darbe sudaro modernaus požiūrio į socialinio darbo praktiką esmę ir yra glaudžiai susiję su bendrųjų kompetencijų stiprinimu

(Venslovienė, 2015). Įgalinančios socialinės paslaugos kriterijai – tai paslaugų gavėjo gebėjimų, išteklių plėtotė, galimybė reikšti nuomonę apie savo poreikius, interesus ir lūkesčius, kurie yra pripažįstami ir į juos atsižvelgiama (Šiaudvytienė ir Virbalis, 2023). Klientų įgalinimas siejamas su jų įtraukimu ir didesnės galios jiems suteikimu sprendimų priėmimo procese. Tai ypač aktualu kalbant apie vyresnio amžiaus asmenims teikiamas stacionarias socialines paslaugas, kuomet jie tradiciškai laikomi pasyviais paslaugų gavėjais, negalinčiais dalyvauti priimant su priežiūros procesu susijusius sprendimus, ypač jei pasižymi silpnesne fizine sveikata ar menkesniais kognityviniais gebėjimais (Charenkova, 2019). Bendroji „įgalinimo“ reikšmė – tai „leisti“ kažką daryti. Taigi, vadovaujantis šia nuostata, vyresnio amžiaus asmenų įgalinimas reikštų *„leisti jiems būti socialiai aktyviems, sugebėti savarankiškai ir kiek įmanoma efektyviau funkcionuoti socialinėje aplinkoje, galėti ir gebėti savarankiškai valdyti, spręsti problemines situacijas“* (Venslovienė, 2015, p. 115).

Šiaudvytienės ir Virbalio (2023) pastebėjimu, vyresnio amžiaus asmenų įgalinimas yra ilgas procesas, reikalaujantis jų įsitraukimo planuojant, organizuojant ir vertinant paslaugas, skatinant jų pasitikėjimą savimi ir savarankiškumą. Įgalinančios socialinės paslaugos, padeda senyvo amžiaus asmenims didinti motyvaciją, savivertę, praplečia santykius su bendruomene. Tokios problemos kaip komunikacijos ir konsultavimosi su vyresnio amžiaus asmenimis trūkumas pabrėžia galią, kurią socialinės priežiūros/ globos įstaigų darbuotojai turi klientų pasirinkimams ir priežiūros procesui (Charenkova, 2019). Kitaip tariant vyresnio amžiaus asmenų įgalinimui labai svarbus yra socialinio darbuotojo pasitikėjimas kliento gebėjimais būti savarankiškumu, daugiau dėmesio skiriant darbui su klientu, o ne už klientą. Anot Charenkovos (2019), reikia nepamiršti, kad *„darbuotojai patys nėra visagaliai, todėl negali duoti „galios“ klientams, jie gali tik padėti vyresnio amžiaus asmenims sukurti įgalinimui palankią aplinką, išteklius ir procedūras“* (p. 113). Galima išskirti dvi pagrindines socialinio darbuotojo veiklos strategijas, kurios veiksmingiausiai skatina vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą bei autonomiją ir atveria kelius jų įgalinimui (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo bei autonomijos didinimo strategijos

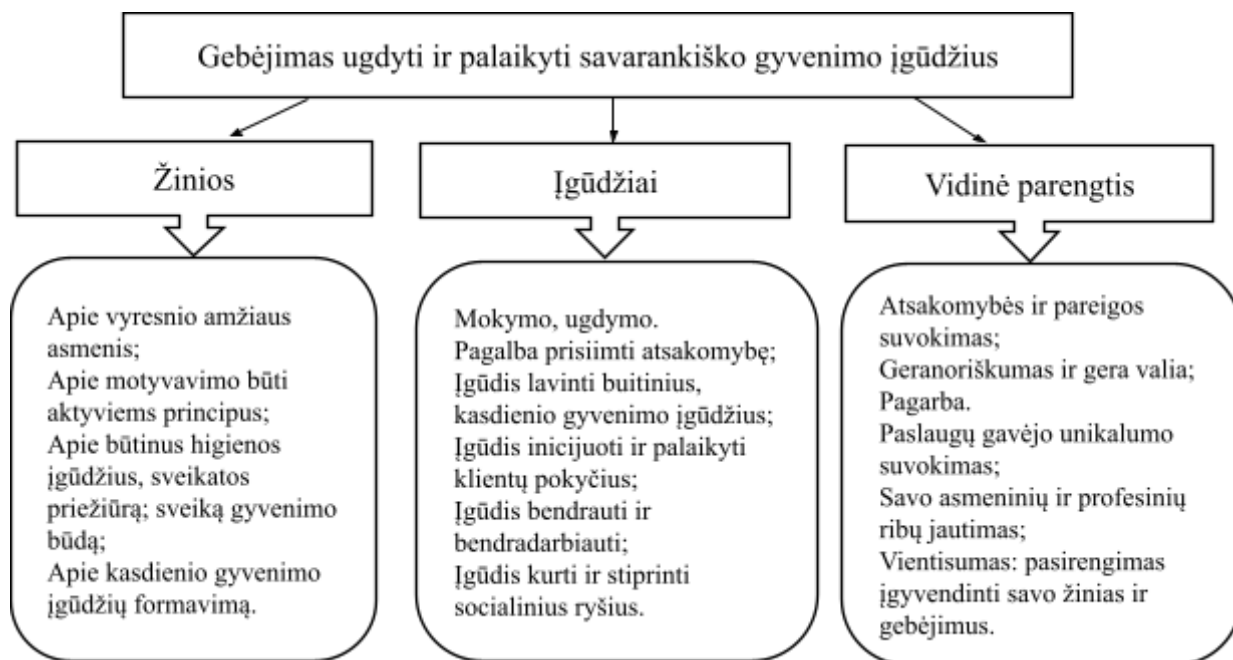
Strategija	Turinys
Derybų strategija	<i>„Ši strategija laikoma svarbiausia įgalinant klientą išreikšti savo nuomonę bei kartu atsižvelgianti į darbuotojo žinias ir kompetenciją. Strategija apima diskusiją tarp globos įstaigos gyventojų ir darbuotojo, kurios metu atsižvelgiama į vyresnio amžiaus asmens požiūrį į problemą ir jis taria lemiamą žodį šioje diskusijoje. Taip sustiprinamas globos įstaigos gyventojų pasitikėjimas savimi ir jie matomi kaip lygiaverčiai darbuotojų partneriai globos procese“.</i>
Paaikškinimo strategija	<i>„Jei derybos tarp kliento ir darbuotojo yra sudėtingos ar neįmanomos dėl tam tikrų vyresnio amžiaus asmens turimų sutrikimų (pvz., insultas, demencija), naudojama paaikškinimo strategija, kai darbuotojas išdėsto, kodėl tam tikri veiksmai būtini“.</i>

	<i>vyresnio amžiaus asmens gerovei užtikrinti. Dėl riboto šių asmenų gebėjimo išreikšti savo valią labai svarbu atsižvelgti į jų poreikius nevaržant individualios autonomijos“.</i>
--	--

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Charenkova, 2019, p. 115.

3 lentelėje aprašytų strategijų taikymas sudaro palankias sąlygas vyresnio amžiaus asmenų įgalinimui būti savarankiškais bei autonomiškais. Svarbu, kad savarankiškų gyvenimo namų personalas teigiamai ir užtikrinančiai reaguotų į gyventojų pasiūlymus, nes tai skatina gyventojų pasitikėjimą savimi ir padeda atsisakyti bejėgiškumo jausmo (Charenkova, 2019). Anot Venslovičienės (2015), geriausias būdas įveikti bejėgiškumo jausmą yra dalyvavimas veikloje, skatinančioje savarankiškumo įgūdžius. Žmonių dalyvavimas grupių ir organizacijų veikloje, sutvirtina tiek individualų, tiek bendruomeninį įgalinimą, o svarbiausia, padeda realizuoti keletą įgalinimo strategijų– tarpusavio pagalbą, motyvavimą, socialinės kompetencijos ir savivertės stiprinimą, socialinių įgūdžių ugdymą, socialinės paramos tinklo kūrimą ir emocinį priėmimą (Adomaitienė ir Balčiūnienė, 2017).

Viena iš dalyvavimą skatinančių veiklų savarankiško gyvenimo namuose yra sociokultūrinė veikla, kurios laukas apima švietimą, užimtumą, kultūrą, socialinę priežiūrą ir apsaugą (Adomaitienė ir Balčiūnienė, 2017). Socialinių darbuotojų organizuojamos sociokultūrinės paslaugos savarankiško gyvenimo namuose apima laisvalaikio organizavimą, dalyvavimą grupiniuose užsiėmimuose, užsiėmimą mėgstama veikla, kasdienės veiklos (savitvarka, asmens higiena, sveika gyvensena, namų ruoša, naudojimasis bendruomenės paslaugomis ir kt.) atlikimą, bendravimo, bendradarbiavimo, sprendimų priėmimo įgūdžių ugdymą ir kitų pagal individualius asmens poreikius reikalingų paslaugų organizavimą ir teikimą (Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo, 2006 aktuali redakcija 2024-07-01). Organizuojant sociokultūrines paslaugas socialiniam darbuotojui reikia specialaus pasirengimo, nes vyresnio amžiaus asmenys dažnai praranda keletą savarankiškumo įgūdžių vienu metu, todėl svarbu išmanyti suaugusiųjų mokymosi ypatumus, gebėjimą motyvuoti asmenis ir parinkti tinkamus motyvavimo metodus (Adomaitienė ir Balčiūnienė, 2017). Ne veltui socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo tvarkos apraše (2006 aktuali redakcija 2024-07) viena iš socialinio darbuotojo kompetencijos sričių yra įvardinamas gebėjimas ugdyti ir palaikyti kliento savarankiško gyvenimo įgūdžius. Ši kompetencija yra priskiriama prie specialiųjų socialinių darbuotojų kompetencijų ir apima tam tikras žinias, įgūdžius ir vidinę parengtį (žr. 4 pav.), kuriuos turi įgyti socialinis darbuotojas, dirbdamas su specifine paslaugų gavėjų grupe, šiuo atveju su vyresnio amžiaus asmenimis.

4 pav. Socialinių darbuotojų gebėjimo ugdyti ir palaikyti savarankiško gyvenimo įgūdžius kompetencijos sudedamosios dalys
(Sudaryta darbo autorės remiantis Socialinių paslaugų priežiūros departamentu, 2016)

Analizuojant socialinių darbuotojų gebėjimus ugdyti ir palaikyti vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą, galima matyti, kad gerontologinio socialinio darbo pagrindą sudaro specifinės žinios apie senėjimo procesą bei jame vykstančius fizinius ir psichosocialinius pokyčius; įgūdžiai, susiję su gebėjimu mokytis ir lavinti vyresnio amžiaus asmenų kasdienio gyvenimo įgūdžius bei vidinė parengtis, apimanti tam tikras asmenines bei profesines savybes (Socialinių paslaugų priežiūros departamentas, 2016). Šiaudvytienės ir Virbalio (2023) pastebėjimu, dirbant su vyresnio amžiaus asmenimis socialiniams darbuotojams yra svarbi ir vidinė parengtis, t. y. gebėjimas užmegzti santykius; gebėjimas kurti ir išlaikyti draugystės, pasitikėjimo ir pagarbos ryšius; tikėjimas savo gebėjimais padėti; lankstumas ir prisitaikymas prie paslaugų gavėjų poreikių; atvirumas, geranoriškumas bei atsakomybės jausmas.

Galima teigti, kad siekiant skatinti vyresnio amžiaus asmenis kuo ilgiau išlikti savarankiškais, labai svarbūs yra prasmingi socialiniai ryšiai, socialinio darbuotojo ir kliento nuoširdus bendravimas ir pasikeitimas žiniomis, dialogas ir partnerytė, paremta pagarba, tolerancija, pasitikėjimu, nuoširdumu ir atsakomybe (Venslovienė, 2015). Anot Seidamirovos ir Šiurienės (2023), socialiniai darbuotojai, kuriantys pasitikėjimu grįstus santykius, gali pagerinti vyresnio

amžiaus asmenų gyvenimo kokybę, skatinti jų savarankiškumą, autonomiją ir orumą. Todėl kompetentingo socialinio darbuotojo jautrus įsikišimas teikia didesnę paramą vyresnio amžiaus asmenims, gyvenantiems savarankiško gyvenimo namuose, gyventi aktyvų, orų ir asmeninius poreikius atitinkantį gyvenimo būdą.

Apibendrinant galima teigti, kad vyresnio amžiaus asmenų savarankiškuose gyvenimo namuose dirbantys socialiniai darbuotojai turi gebėti ugdyti ir palaikyti gyventojų savarankiško gyvenimo įgūdžius, įgalindami vyresnio amžiaus asmenis savarankiškai rūpintis savimi, savo buitimi, laisvalaikiu bei prasmingais socialiniais ryšiais. Visa tai labai svarbu yra vyresnio amžiaus asmenų gerovei bei orei senatvei užtikrinti, nes vienas iš esminių funkcionavimui palankios aplinkos komponentų yra asmens autonomiškumas, t. y. galimybė kontroliuoti savo gyvenimo eigą bei daryti įtaką gyvenimą veikiantiems sprendimams. Tam, kad socialinis darbuotojas galėtų užtikrinti didesnę vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą, jis turi turėti gebėjimų ugdyti ir palaikyti jų savarankiško gyvenimo įgūdžius. Šie gebėjimai apima įvairias specifines žinias, įgūdžius bei vidinę parengtį, kuriuos socialiniai darbuotojai turi įgyti ugdymo procese bei nuolat tobulinti, atsižvelgiant į naujausią praktiką bei gerąją patirtį.

3. EMPIRINIO TYRIMO METODOLOGIJA

Tyrimo metodas. Šiuo empiriniu tyrimu siekiama nustatyti socialinių darbuotojų veiklą skatinant vyresnio amžiaus asmenų, gyvenančių savarankiško gyvenimo namuose, savarankiškumą. Tikslui pasiekti pasirinkta kiekybinio tyrimo strategija, kurios esmę sudaro duomenų rinkimas iš anksto suplanuotu ir struktūrizuotu būdu, gaunant išmatuojamus ir skaičiais išreiškiamus rodiklius (Kardelis, 2016). Kiekybinio tyrimo pasirinkimą lėmė siekis objektyviai įvertinti socialinių darbuotojų veiklą skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą.

Kiekybinio tyrimo strategijai realizuoti pasirinktas apklausos metodas – anoniminė anketinė apklausa raštu, kurios pagrindą sudaro iš anksto ir nekintama tvarka pateikti klausimai (Gaižauskaitė ir Mikėnė, 2014), į kuriuos reikia atsakyti pasirenkant iš anksto numatytus atsakymų variantus. Anot Gaižauskaitės ir Mikėnės (2014), apklausa yra moksliškai pagrįstas ir patikimas duomenų rinkimo metodas, todėl plačiai taikomas tiek moksliniuose, tiek taikomuosiuose socialiniuose tyrimuose. Todėl ir šiame tyrime apklausos metodas yra tinkamas kiekybinio tyrimo strategijai realizuoti.

Empirinio tyrimo imtis. Tyrimo populiacija yra socialiniai darbuotojai, dirbantys su vyresnio amžiaus asmenimis. Tyrimo imties atranka buvo tikslinė, tyrime dalyvauti buvo prašoma socialinių darbuotojų, dirbančių savarankiško gyvenimo namuose. Papildomi atrankos kriterijai nebuvo taikyti, t. y. tyrime galėjo dalyvauti visi socialiniai darbuotojai, nepriklausomai nuo jų socialinių ir demografinių charakteristikų (lyties, amžiaus, išsilavinimo, darbo stažo).

Kiekybinių tyrimų pagrindinis tikslas yra siekti universalumo (Kardelis, 2016), t. y. surinkti duomenis, kurie reprezentuotų visą tyrimo populiaciją, todėl labai svarbus yra tikslus tyrimo imties dydis, kuris tiesiogiai siejasi su imties reprezentatyvumu. Imties dydis paskaičiuotas atsižvelgiant į populiacijos dydį, pasirinkus 95 proc. Patikimumą bei 5 proc. paklaidos tikimybę, naudojant internetinę imties dydžio skaičiuoklę (<https://www.calculator.net/sample-size-calculator.html>). Oficialaus statistikos portalo 2022 m. duomenimis, Lietuvoje veikė 35 savarankiško gyvenimo namai, kuriuose gyvena vyresnio amžiaus asmenys (Oficialus statistikos portalas, 2023). Atsižvelgiant į tai, kad tokiose įstaigose vidutiniškai dirba 3-4 socialiniai darbuotojai, todėl vidutinis šių įstaigų darbuotojų skaičius būtų 123. Remiantis bendru populiacijos dydžiu buvo paskaičiuotas minimalus respondentų skaičius – 94, tai socialinių darbuotojų skaičius, kurį būtina apklausti, siekiant daryti tiriamąją populiaciją reprezentuojančias išvadas.

Empirinių duomenų rinkimo instrumentas. Tyrimo duomenims surinkti parengta anoniminė apklausos anketa, sudaryta iš 11 uždaro tipo klausimų (žr. 1 priedą). Tyrimo klausimynas buvo sudarytas remiantis teorinėje darbo dalyje analizuotais moksliniais šaltiniais ir teisės aktais.

Klausimyno struktūra parengta taip, kad leistų atskleisti socialinių darbuotojų veiklą, jų turimas žinias, gebėjimus, vertybines nuostatas bei organizacines sąlygas, darančias įtaką vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo skatinimui savarankiško gyvenimo namuose. Anketoje pateikti klausimai suskirstyti į IX dalis, kurios atspindi konkrečią klausimų paskirtį. Tyrimo klausimų struktūra pateikta 3 lentelėje, o išsamus atskirų klausimyno dalių teorinis pagrindimas pateiktas 2 priede.

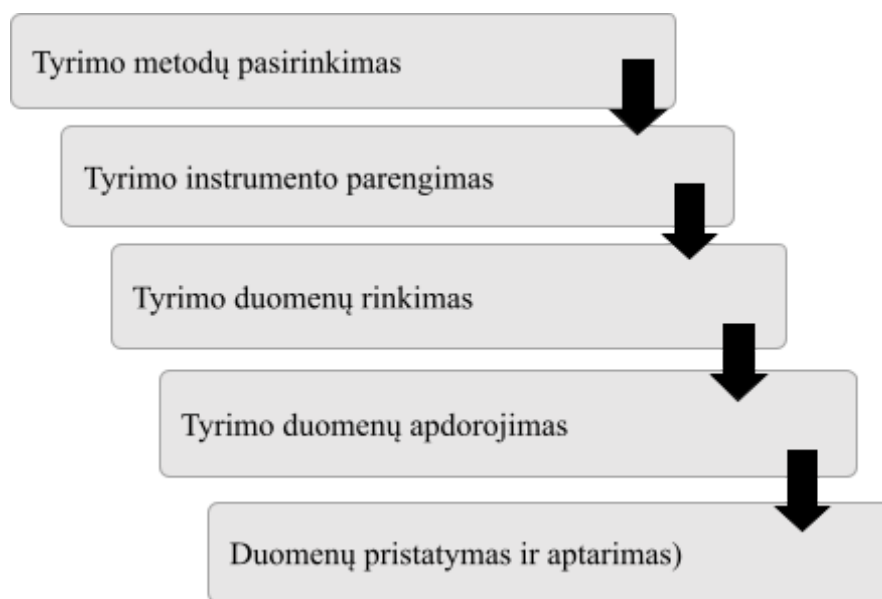
3 lentelė. Tyrimo klausimyno dalys ir juos pagrindžiantys šaltiniai

Klausimyno dalis	Klausimo Nr.	Klausimo paskirtis	Šaltiniai
I DALIS	1-3 klausimai	Bendroji informacija apie respondentų darbo patirtį.	Kavaliauskienė, 2013; Kavaliauskienė ir Nikolajanko, 2017; Nikolajenko, 2019.
II DALIS	4 klausimas	Socialinio darbuotojo praktika skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą.	Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo, 2006; Savarankiško gyvenimo namų senyvo amžiaus ir neįgaliesiems asmenims veiklos metodinės rekomendacijos, 2010
III DALIS	5 klausimas	Sąveika ir bendradarbiavimas skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą.	Charenkova ir kt., 2022.
IV DALIS	6 klausimas	Veiklų perėmimas iš savarankiškų gyvenimo namų gyventojų.	Charenkova, 2019, 2020; Petronytė ir Žebrauskaitė, 2018; Milne ir Nieman, 2024.
V DALIS	7 klausimas	Socialinių darbuotojų savo profesinių gebėjimų įvertinimas.	Charenkova ir kt., 2022.
VI DALIS	8 klausimas	Socialinių darbuotojų požiūris į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo ugdymą.	Taylor et al., 2024; Petronytė ir Žebrauskaitė, 2018.
VII DALIS	9 klausimas	Organizacijos palaikymas.	Charenkova, 2020; Nosowska et al., 2023.
VIII DALIS	10 klausimas	Artimųjų vaidmuo.	Gustainienė ir Burkauskaitė, 2018; Piktelytė ir kt., 2021.
IX DALIES	11 klausimas	Žinios ir vertybinės nuostatos į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą.	Charenkova ir kt., 2022; Kavaliauskienė ir Nikolajanko, 2017.

Taigi, klausimynas sudarytas kryptingai, siekiant, kad kiekviena jo dalis atitiktų darbo tikslą, uždavinius ir teorinėje dalyje išskirtus savarankiškumo skatinimo aspektus. Tokia instrumento struktūra leidžia sistemiškai įvertinti socialinių darbuotojų veiklą, profesines kompetencijas ir

aplinkos veiksnius, susijusius su vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo skatinimu savarankiško gyvenimo namuose. Visiems respondentams buvo užduoti vienodi klausimai, kas leidžia aprašyti bei palyginti atsakymų į klausimus rezultatus remiantis tais pačiais požymiais (Gaižauskaitė ir Mikėnė, 2014).

Empirinio tyrimo organizavimas. Tyrimas vykdytas 2026 m. kovo – balandžio mėnesiais, apklausiant socialinius darbuotojus, dirbančius su vyresnio amžiaus asmenimis savarankiško gyvenimo namuose. Tyrimas vykdytas nuosekliai, tam tikrais etapais, kurie schema pateikta 5 paveiksle.

5 pav. *Tyrimo organizavimo schema*
(Sudaryta darbo autorės)

Tyrimui parengta apklausos anketa buvo platinama internetu, panaudotas apklausų kūrimo įrankis – www.apklausk.lt), socialiniams darbuotojams siunčiant nuorodą į pateiktą anketa. Toks anketo platinimo būdas buvo pasirinktas dėl patogumo pasiekti reikiamą kiekį respondentų bei dėl patogumo pildyti ir apdoroti tyrimo duomenis. Surinkus visus tyrimo duomenis, buvo atliktas jų statistinis apdorojimas bei rezultatų pateikimas, parengiant empirinio tyrimo ataskaitą.

Empirinių duomenų analizės metodai. Surinkti tyrimo duomenys apdoroti naudojant SPSS programinio paketo 26.0 versiją. Tyrimo metu gauti duomenys buvo analizuoti taikant aprašomosios bei daugiamatės statistikos metodus. Aprašomosios statistikos pagrindinė paskirtis yra duomenų sisteminimas ir grafinis vaizdavimas (Čekanavičius ir Murauskas, 2018). Šiame tyrime taikyti šie aprašomosios statistikos metodai: duomenų grupavimas, dažnių lentelės, statistinių charakteristikų (duomenų padėties ir sklaidos charakteristikos) skaičiavimas ir grafinis stebėjimų vaizdavimas (Bekešienė, 2015). Duomenų klasifikavimas ir grupavimas atliktas pagal

apibendrintų statistinių rodiklių (vidurkių, absoliučių ir santykinų dažnių, dispersijų, standartinių nuokrypių) skaičiavimus ir interpretavimą (Valkauskas, 2018). Kintamųjų palyginimui skirtingose respondentų grupėse buvo atlikta dispersinė analizė (ANOVA), paskaičiuojant Fišerio (F) kriterijų, kuris parodo, ar skirtumai tarp grupių yra statistiškai reikšmingi: kuo didesni skirtumai tarp respondentų grupių, tuo didesnis F kriterijus. Duomenys statistiškai reikšmingais laikomi kai $p < 0,05$. Tyrimo hipotezei patikrinti bei priklausomybei tarp skirtingų (priklausomo ir nepriklausomo) kintamųjų nustatyti taikytas Chi kvadrato (angl. *Chi-Square* – χ^2) kriterijus, kuris yra labai dažnai naudojamas anketinių apklausų duomenų analizei (Bekešienė, 2015).

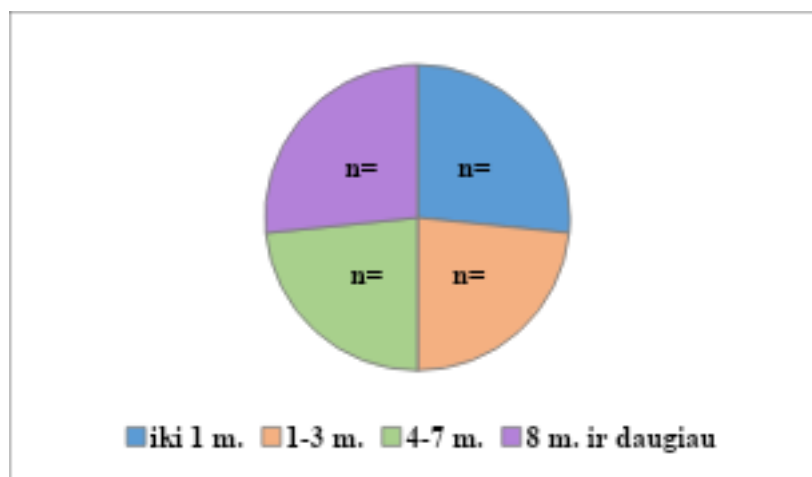
Etikos principai. Atliekant empirinį tyrimą buvo vadovautasi šiais esminiais tyrimų etikos principais: laisvo apsisprendimo, anonimiškumo ir konfidencialumas bei sąžiningumo. Etikos principai šiame tyrime buvo taikomi vadovaujantis Kardelio (2016) pateiktomis rekomendacijomis. Laisvo apsisprendimo principo užtikrinimui tyrėja siekė gauti respondentų sutikimą dalyvauti tyrime, atvirai paaiškindama tyrimo tikslą bei tyrimo rezultatų pateikimo būdą. Respondentų anonimiškumui užtikrinti, buvo parengta anoniminė apklausos anketa, kurioje nebuvo prašoma įrašyti informacijos, susijusios su asmens duomenimis, leidžiančiais nustatyti asmens tapatybę. Duomenų konfidencialumo užtikrinimui, gauti tyrimo duomenys buvo nuasmeninti ir analizuojami apibendrintai. Sąžiningumo principas buvo užtikrintas tyrimo ataskaitoje pateikiant tik tuos duomenis, kuriuos pateikė respondentai, t. y. tyrimo duomenys nebuvo klastojami, slepiami ar keičiami

Tyrimo ribotumai. Tyrimo rezultatų interpretacija ir socialinių darbuotojų veiklos vertinimas gali būti netikslus, atsižvelgiant į tai, jog vertinimas atliekamas darant prielaidą, kad savarankiškuose gyvenimo namuose gyvenantiems asmenims nėra reikalinga nuolatinė priežiūra, neįvertinant savarankiškumo skirtumų vyresnio amžiaus asmenų tarpe ir galimo iš dalies ar visiškai nesavarankiškų gyventojų buvimo, kurių savarankiškumo skatinimui reikalinga kitokia socialinių darbuotojų veiklos praktika bei profesinės kompetencijos.

4. EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI

4.1. Respondentų charakteristikos

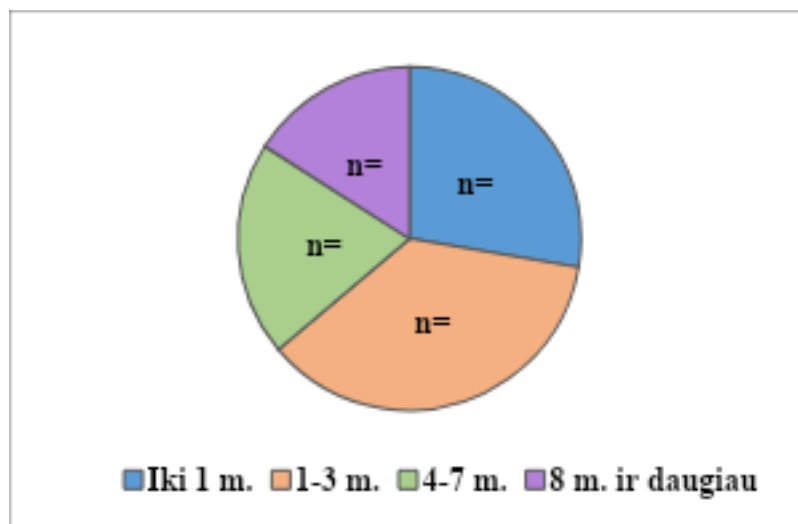
Tyrime dalyvavo 94 socialiniai darbuotojai, dirbantys savarankiškuose gyvenimo namuose ir teikiantys socialines paslaugas vyresnio amžiaus asmenimis. Analizuojant respondentų pasiskirstymą pagal bendrą socialinio darbo stažą, nustatyta, jog darbo stažo atžvilgiu respondentai pasiskirstė į keturias apylygias dalis, t. y. apie trečdalis ($n=25$) respondentų turi iki 1 metų arba daugiau nei 8 metų socialinio darbo stažą, tuo tarpi ketvirtadalis ($n=22$) respondentų turi 1-3 metų arba 4-7 metų socialinio darbo stažą (žr. 6 pav.).

6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal bendrą socialinio darbo stažą ($N=94$)

Iš respondentų charakteristikų matyti, jog tyrime dalyvavo skirtingą socialinio darbo stažą turintys respondentai, kurių skirtinga darbo patirtis suteikia galimybę surinkti nuomonių įvairovę.

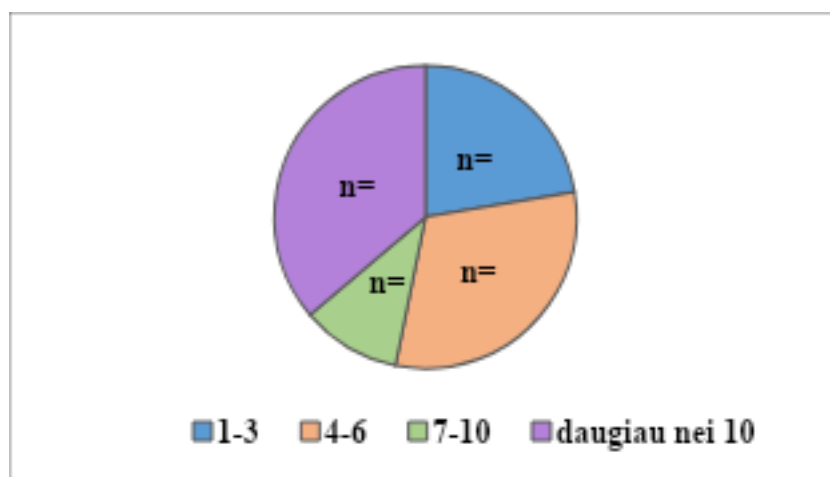
Analizuojant respondentų pasiskirstymą pagal socialinio darbo stažą su vyresnio amžiaus asmenimis, nustatyta, jog didesnė dalis ($n=34$) respondentų su vyresnio amžiaus asmenimis dirba nuo 1 iki 3 metų, apie trečdalis ($n=26$) respondentų – iki 1 metų, beveik penktadalis ($n=19$) – nuo 4 iki 7 metų ir mažiausia dalis ($n=15$) respondentų nurodė turintys daugiau nei 8 metų darbo stažą su vyresnio amžiaus asmenimis (žr. 7 pav.).

7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal socialinio darbo stažą su vyresnio amžiaus asmenimis (N=94)

Iš respondentų charakteristikų matyti, jog didesnės dalies (n=60) tyrime dalyvavusių socialinių darbuotojų darbo patirtis teikiant paslaugas vyresnio amžiaus asmenims yra ne daugiau kaip trys metai.

Šiame tyrime buvo siekiama išsiaiškinti, kiek vidutiniškai gyventojų tenka aptarnauti vienam socialiniam darbuotojui, dirbančiam savarankiškuose gyvenimo namuose. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog didesnė dalis (n=34) respondentų socialines paslaugas teikia daugiau nei 10-čiai vyresnio amžiaus asmenų, ne maža dalis (n=29) respondentų nurodo 4 – 6 asmenis. Likusi dalis respondentų nurodė dirbantys su 1-3 (n=21) arba 7-10 (n=10) gyventojais (žr. 8 pav.).

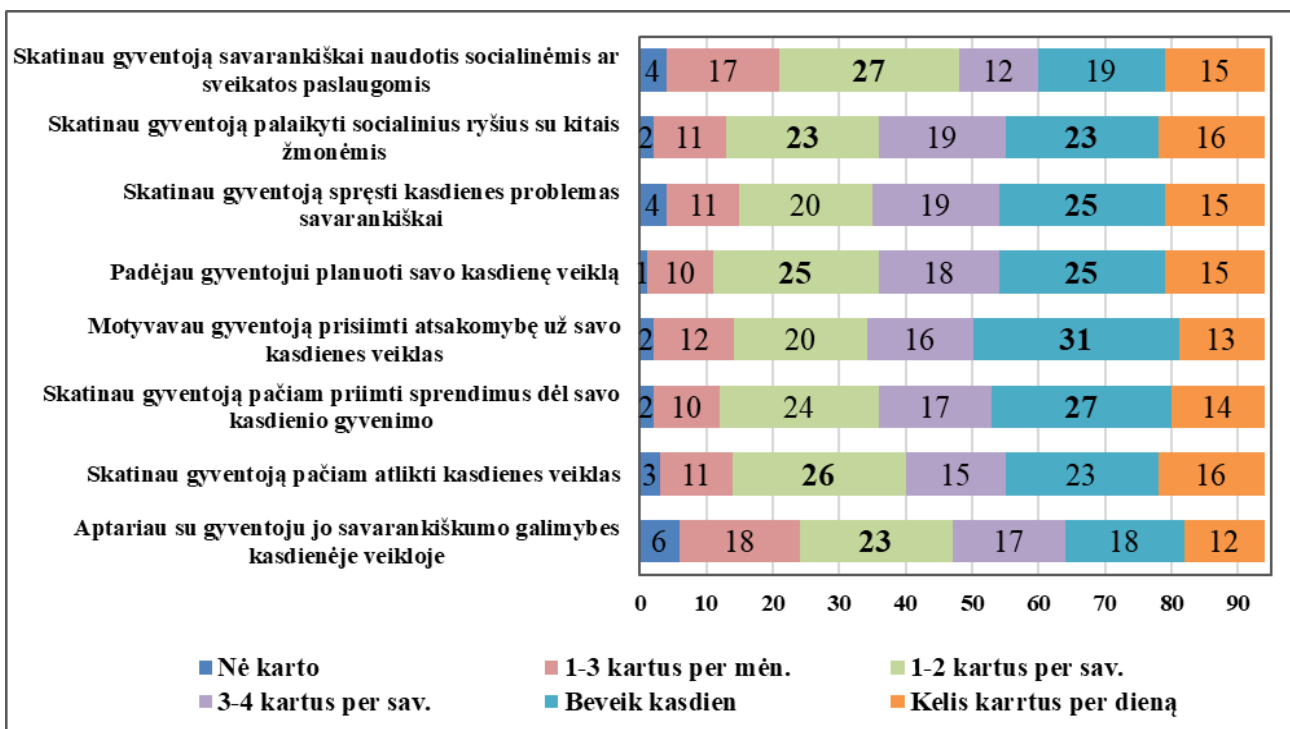
8 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tenkantį vyresnio amžiaus asmenų skaičių (N=94)

Iš respondentų charakteristikų matyti, jog socialiniams darbuotojams, dirbantiems savarankiško gyvenimo namuose tenka aptarnauti nuo 4 ir daugiau vyresnio amžiaus asmenų.

Apibendrinant galima teigti, kad tyrime dalyvavo skirtingą socialinio darbo stažą turintys respondentai, kurių didesnė dalis su vyresnio amžiaus asmenimis dirba apie tris metus ir paslaugas teikia grupei asmenų, kurią sudaro daugiau nei 10 paslaugų gavėjų.

4.2. Tyrimo rezultatų analizė

Tyrimu visų pirma buvo siekiama išsiaiškinti tyrime dalyvavusių socialinių darbuotojų darbo praktiką skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą. Respondentų buvo prašoma 6 balų skalėje (kur 0 – nė karto, o 5 balai – kelis kartus per dieną) įvertinti kaip dažnai per pastarąsias 4 savaites jie atliko įvairius veiksmus. Respondentų atsakymų į klausimą pasiskirstymas pateiktas 9 paveiksle.

9 pav. Socialinių darbuotojų praktiniai veiksmai skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą (N=94)

Iš tyrimo rezultatų matyti, jog socialinių darbuotojų praktinė veikla skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą yra labai skirtinga, t. y. nei vienos iš nurodytų veiklų socialiniai darbuotojai neatlieka reguliariai. Didesnė dalis tyrime dalyvavusių socialinių darbuotojų beveik kasdien motyvuoja gyventoją prisiimti atsakomybę už savo kasdienes veiklas (taip nurodė n=31 respondentas), skatina patį priimti sprendimus dėl savo kasdienio gyvenimo (n=27), skatina gyventoją spręsti kasdienes problemas savarankiškai (n=25), padeda gyventojui planuoti savo

kasdienę veiklą (n=25) bei skatina palaikyti socialinius ryšius su kitais žmonėmis (n=23). Kita dalis respondentų nurodė, jog jie 1-2 kartus per savaitę skatina gyventoją savarankiškai naudotis socialinėmis ar sveikatos paslaugomis (taip nurodė n=27), pačiam atlikti kasdienes veiklas (n=26), padeda gyventojui planuoti savo kasdienę veiklą (n=25), aptaria su gyventoju jo savarankiškumo galimybes kasdienėje veikloje (n=23) bei skatina palaikyti socialinius ryšius su kitais žmonėmis (n=23). Svarbu paminėto, jog nors ir nedidelė dalis socialinių darbuotojų, tačiau vis tik tokių tyrime buvo, kurie aukščiau aptartų praktikos veiksmų neatlieka visiškai.

Siekiant palyginti, kaip skiriasi socialinių darbuotojų praktinė veikla skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą tarp skirtingų darbuotojų grupių pagal darbo stažą ir aptarnaujamų gyventojų skaičių, buvo atlikta dispersinė analizė (ANOVA), paskaičiuojant F kriterijų. ANOVA rezultatai pateikti 4 lentelėje.

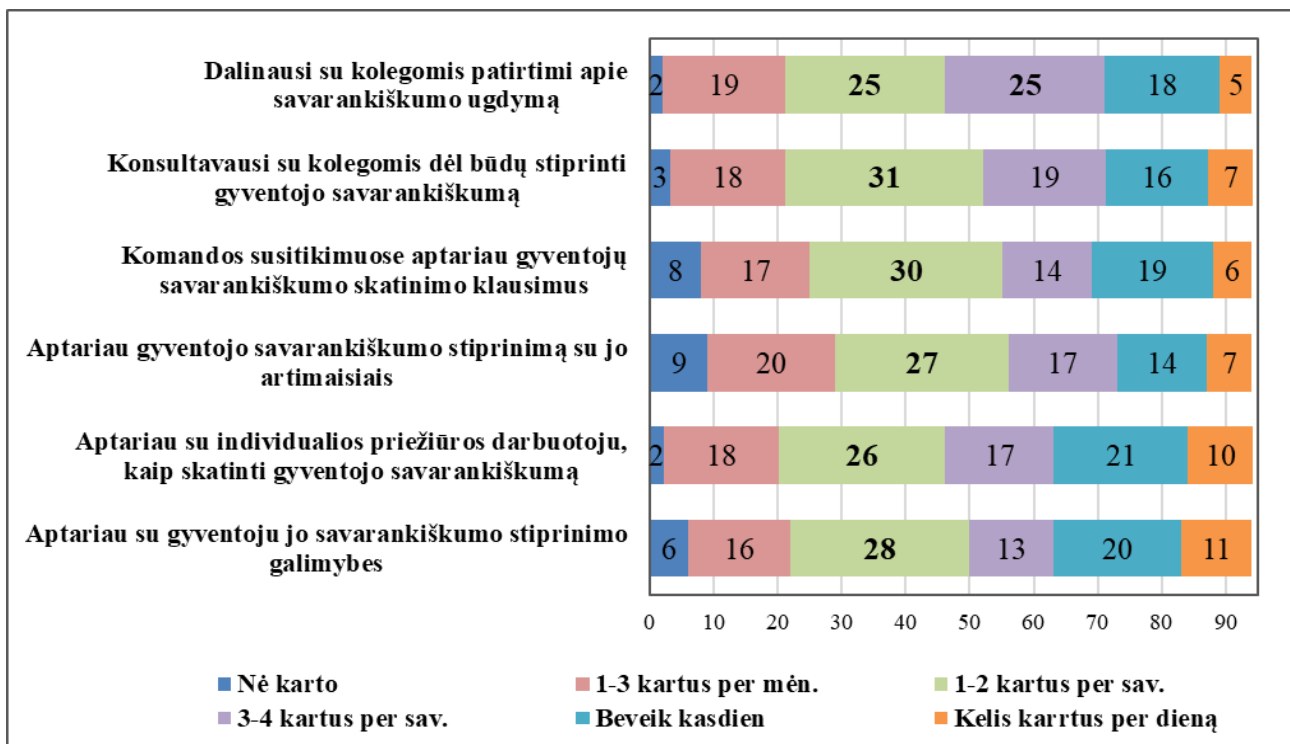
4 lentelė. *Socialinių darbuotojų atliekamų praktinių veiksmų skirtumai tarp darbo stažo ir aptarnaujamų gyventojų skaičiaus (ANOVA)*

Respondentų charakteristikos		ANOVA				
		N	Vidurkis	SD	F	p
Bendras SD stažas	Iki 1 m.	25	3,83	1,308	0,208	0,890
	1-3 m.	22	4,03	0,992		
	4-7 m.	22	3,88	1,329		
	8 m. ir daugiau	25	4,07	1,353		
Stažas su vyresnio amžiaus asmenimis	Iki 1 m.	26	3,70	1,329	3,167	0,028
	1-3 m.	34	3,86	1,002		
	4-7 m.	19	3,78	1,342		
	8 m. ir daugiau	15	4,82	1,205		
Aptarnaujamų gyventojų skaičius	1-3	21	3,88	1,605	0,921	0,434
	4-6	29	4,19	1,190		
	7-10	10	3,46	0,986		
	Daugiau nei 10	34	3,93	1,109		

F kriterijus parodė, kad didžiausia socialinių darbuotojų praktinės veiklos variacijos dalis yra paaiškinama socialinio darbo stažo su vyresnio amžiaus asmenimis atžvilgiu ($F=3,167$), t. y. tarp skirtingą darbo stažą su vyresnio amžiaus asmenimis turinčių socialinių darbuotojų ir jų atliekamų praktinių veiksmų pastebėtas statistiškai reikšmingas skirtumas ($p=0,028$). Tuo tarpu bendro socialinio darbo stažo ir aptarnaujamų gyventojų skaičiaus atžvilgiu statistiškai reikšmingo skirtumo nepastebėta. Kas rodo, jog kuo daugiau darbo patirties su vyresnio amžiaus asmenimis turi socialiniai darbuotojai, tuo dažniau jų praktinė veikla yra nukreipta į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo skatinimą.

Kitu tyrimo klausimu buvo siekiama išsiaiškinti socialinio darbuotojo sąveiką ir bendradarbiavimą dėl vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo skatinimo. Respondentų buvo

prašoma 6 balų skalėje (kur 0 – nė karto, o 5 balai – kelis kartus per dieną) įvertinti kaip dažnai per pastarąsias 4 savaites jie atliko įvairius veiksmus. Respondentų atsakymų į klausimą pasiskirstymas pateiktas 10 paveiksle.

10 pav. Socialinių darbuotojų sąveika ir bendradarbiavimas dėl vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo skatinimo (N=94)

Iš tyrimo rezultatų matyti, jog socialinių darbuotojų sąveika ir bendradarbiavimas dėl vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo skatinimo nėra reguliari, t. y. didesnė dalis socialinių darbuotojų ne dažniau kaip 1-2 kartus per savaitę konsultuojasi su kolegomis dėl būdų stiprinti gyventojų savarankiškumą (taip nurodė n=31 respondentas), komandos susitikimuose aptaria gyventojų savarankiškumo skatinimo klausimus (n=30), aptaria gyventojų savarankiškumo stiprinimo galimybes su juo pačiu (n = 28), jo artimaisiais (n=27) bei individualios priežiūros darbuotojais (n=26). Tuo tarpu savo patirtimi apie vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo ugdymą su kolegomis socialiniai darbuotojai linkę dalintis skirtingu intensyvumu: tik nedidelė dalis socialinių darbuotojų (n=18) tai daro beveik kasdien, kiti darbuotojai tai daro 1-2 kartus per savaitę (n=25), 3-4 kartus per savaitę (n=25) ar net 1-3 kartus per mėnesį (n=19). Svarbu paminėto, jog nors ir nedidelė dalis (n=6) socialinių darbuotojų, tačiau vis tik tokių tyrime buvo, kurie skatindami vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą visiškai su jais nebendradarbiauja ir neaptaria jų galimybių stiprinti savarankiškumą.

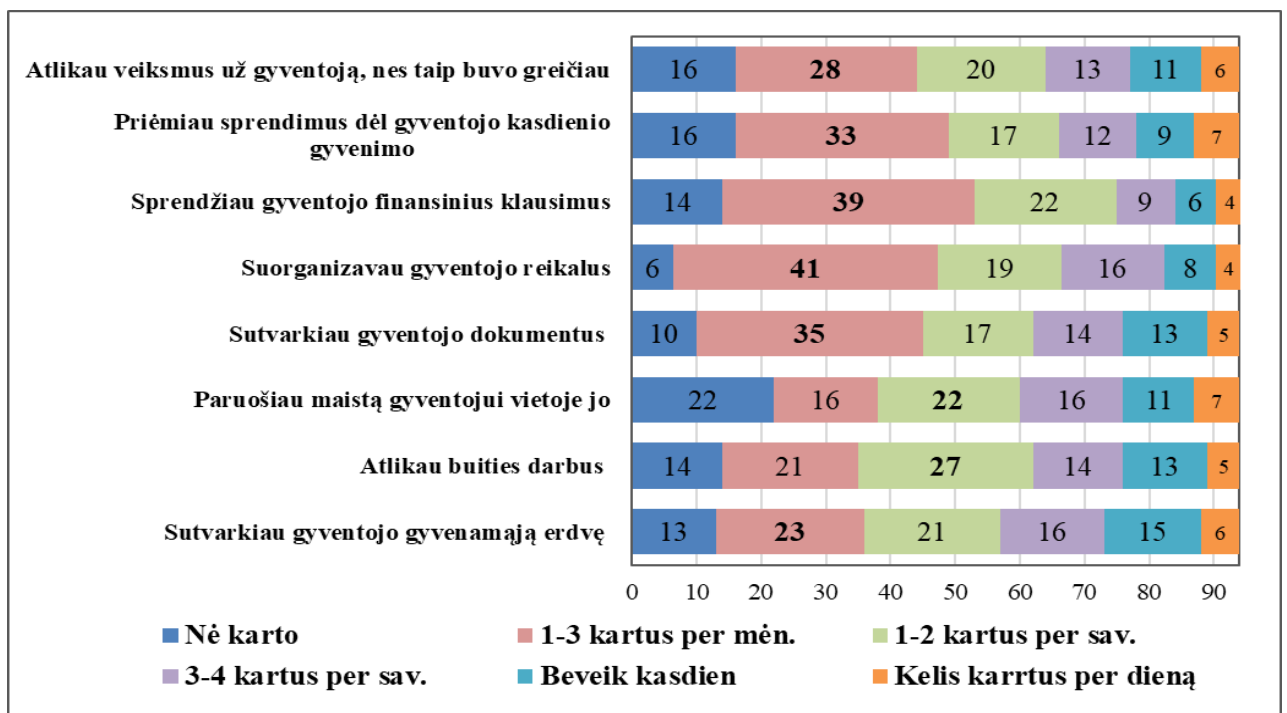
Siekiant palyginti, kaip skiriasi socialinių darbuotojų sąveika ir bendradarbiavimas su vyresnio amžiaus asmenimis tarp skirtingų darbuotojų grupių pagal darbo stažą ir aptarnaujamų gyventojų skaičių, buvo atlikta dispersinė analizė (ANOVA), paskaičiuojant F kriterijų. ANOVA rezultatai pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė. *Socialinių darbuotojų sąveikos ir bendradarbiavimo su vyresnio amžiaus asmenimis skirtumai tarp darbo stažo ir aptarnaujamų gyventojų skaičiaus (ANOVA)*

Respondentų charakteristikos		ANOVA				
		N	Vidurkis	SD	F	p
Bendras SD stažas	Iki 1 m.	25	3,83	1,308	0,208	0,890
	1-3 m.	22	4,03	0,992		
	4-7 m.	22	3,88	1,329		
	8 m. ir daugiau	25	4,07	1,353		
Stažas su vyresnio amžiaus asmenimis	Iki 1 m.	26	3,70	1,329	3,167	0,028
	1-3 m.	34	3,86	1,002		
	4-7 m.	19	3,78	1,342		
	8 m. ir daugiau	15	4,82	1,205		
Aptarnaujamų gyventojų skaičius	1-3	21	3,88	1,605	0,921	0,434
	4-6	29	4,19	1,190		
	7-10	10	3,46	0,926		
	Daugiau nei 10	34	3,93	1,109		

F kriterijus parodė, kad didžiausia socialinių darbuotojų sąveikos ir bendradarbiavimo su vyresnio amžiaus asmenimis variacijos dalis yra paaiškinama socialinio darbo stažo su vyresnio amžiaus asmenimis atžvilgiu ($F=3,167$), t. y. tarp skirtingą darbo stažą su vyresnio amžiaus asmenimis turinčių socialinių darbuotojų ir jų sąveikos ir bendradarbiavimo su vyresnio amžiaus asmenimis pastebėtas statistiškai reikšmingas skirtumas ($p=0,028$). Tuo tarpu bendro socialinio darbo stažo ir aptarnaujamų gyventojų skaičiaus atžvilgiu statistiškai reikšmingo skirtumo nepastebėta. Kas rodo, jog kuo daugiau darbo patirties su vyresnio amžiaus asmenimis turi socialiniai darbuotojai, tuo dažniau jie yra linkę sąveikauti ir bendradarbiauti su vyresnio amžiaus asmenimis skatindami jų savarankiškumą.

Tyrime dalyvavusių socialinių darbuotojų taip pat buvo teiraujamasi, kaip dažnai jie per pastarąsias 4 savaites atliko įvairius veiksmus vietoje gyventojų, nors jis galėjo tai padaryti pats. Respondentų atsakymų į klausimą pasiskirstymas pateiktas 11 paveiksle.

11 pav. Socialinių darbuotojų atliekami veiksmai už vyresnio amžiaus asmenis (N=94)

Iš tyrimo rezultatų matyti, jog didesnę dalis tyrime dalyvavusių socialinių darbuotojų už vyresnio amžiaus asmenis daugelį veiksmų atlieka ne dažniau kaip 1-3 kartus per mėnesį. Tarp tokių veiksmų buvo minimi: gyventojų reikalų (pvz., registracija pas gydytoją) suorganizavimas vietoje jo (taip nurodė n=41 respondentas), gyventojų finansinių klausimų sprendimas vietoje jo (n=39), gyventojų dokumentų sutvarkymas vietoje jo (n=35), sprendimų dėl gyventojų kasdienio gyvenimo priėmimas vietoje jo (n=33), veiksmų už gyventoją atlikimas, nes taip buvo greičiau (n=28) bei gyventojų gyvenamosios erdvės sutvarkymas vietoje jo (n=23). Tuo tarpu kai kurios buities darbus bei maisto ruošimą dalis socialinių darbuotojų už gyventojus atlieka 1-2 kartus per savaitę: taip nurodė atitinkamai n=27 ir n=22 respondentai. Tyrimo rezultatai rodo, jog nemaža dalis tyrime dalyvavusių socialinių darbuotojų niekada neatlieka darbų už vyresnio amžiaus asmenis, pvz., n=22 respondentai nurodė, jog jie niekada neruošia maisto už gyventoją, jeigu jis tai gali padaryti pats; n = 16 – niekada nepriima kasdinių sprendimų už gyventoją; n=14 – niekada neatlieka buitinių darbų už gyventoją ir nesprendžia vietoj jo finansinių klausimų; n=13 – niekada netvarko gyventojų gyvenamosios vietos, jeigu tai jis gali padaryti pats.

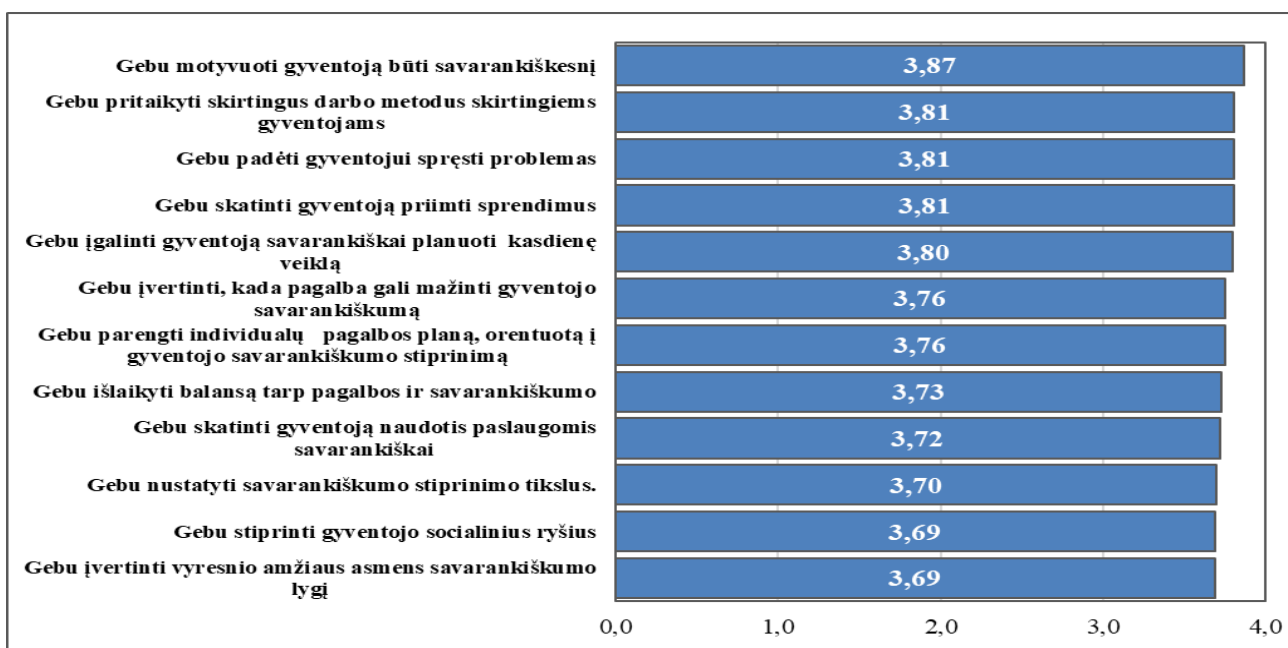
Siekiant palyginti, kaip skiriasi socialinių darbuotojų dažnumas atliekant veiklas už vyresnio amžiaus asmenis tarp skirtingų darbuotojų grupių pagal darbo stažą ir aptarnaujamų gyventojų skaičių, buvo atlikta dispersinė analizė (ANOVA), paskaičiuojant F kriterijų. ANOVA rezultatai pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė. Socialinių darbuotojų atliekamų veiklų už vyresnio amžiaus asmenis dažnumo skirtumai tarp darbo stažo ir aptarnaujamų gyventojų skaičiaus (ANOVA)

Respondentų charakteristikos		ANOVA				
		N	Vidurkis	SD	F	p
Bendras SD stažas	Iki 1 m.	25	2,88	0,971	0,071	0,975
	1-3 m.	22	3,00	1,042		
	4-7 m.	22	2,89	1,248		
	8 m. ir daugiau	25	2,99	1,216		
Stažas su vyresnio amžiaus asmenimis	Iki 1 m.	26	2,93	1,034	0,547	0,651
	1-3 m.	34	2,78	0,960		
	4-7 m.	19	3,04	1,204		
	8 m. ir daugiau	15	3,20	1,429		
Aptarnaujamų gyventojų skaičius	1-3	21	3,13	1,174	0,317	0,813
	4-6	29	2,95	1,094		
	7-10	10	2,88	0,859		
	Daugiau nei 10	34	2,83	1,163		

Dispersinė analizė (ANOVA) parodė, kad statistiškai reikšmingo skirtumo tarp socialinių darbuotojų atliekamų veiklų už vyresnio amžiaus asmenis dažnumo ir jų darbo stažo bei aptarnaujamų gyventojų skaičiaus nepastebėta ($p > 0,05$), kas rodo, jog nepriklausomai nuo turimo darbo stažo ir aptarnaujamų gyventojų skaičiaus socialiniai darbuotojai veiklas už senyvo amžiaus asmenis atlieka panašiu dažnumu.

Pagrindinis šio tyrimo tikslas buvo nustatyti socialinių darbuotojų turimų gebėjimų raišką skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą, todėl respondentų buvo prašoma 5 balų skalėje (kur 1 – labai silpnai, o 5 – labai gerai) įsivertinti savo turimus profesinius gebėjimus. Respondentų atlikto vertinimo rezultatai pateikti 12 paveiksle.

12 pav. Socialinių darbuotojų profesinių gebėjimų įsivertinimas, vidutiniai įverčiai balais

Tyrimo rezultatai parodė, jog tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai savo profesinius gebėjimus vertina pakankamai gerai (vidutinis vertinimo įvertis $3,76 \pm 0,815$ iš 5 galimų). Geriausiai socialiniai darbuotojai įvertino savo gebėjimus motyvuoti gyventojus būti savarankiškais (vidutinis vertinimo įvertis $3,87 \pm 0,92$), gebėjimus pritaikyti skirtingus darbo metodus (vidutinis vertinimo įvertis $3,81 \pm 0,87$), padėti spręsti gyventojų problemas (vidutinis vertinimo įvertis $3,81 \pm 0,91$) bei skatinti juos priimti sprendimus (vidutinis vertinimo įvertis $3,81 \pm 0,88$), taip pat savo gebėjimus įgalinti gyventoją savarankiškai planuoti kasdienę veiklą (vidutinis vertinimo įvertis $3,80 \pm 0,86$). Prasčiausiai socialiniai darbuotojai įvertino savo gebėjimus stiprinti gyventojų socialinius ryšius (vidutinis vertinimo įvertis $3,69 \pm 0,88$) bei įvertinti vyresnio amžiaus asmens savarankiškumo lygį (vidutinis vertinimo įvertis $3,69 \pm 1,04$).

Siekiant palyginti, kaip skiriasi socialinių darbuotojų savo profesinių gebėjimų vertinimas tarp skirtingų darbuotojų grupių pagal darbo stažą ir aptarnaujamų gyventojų skaičių, buvo atlikta dispersinė analizė (ANOVA), paskaičiuojant F kriterijų. ANOVA rezultatai pateikti 7 lentelėje.

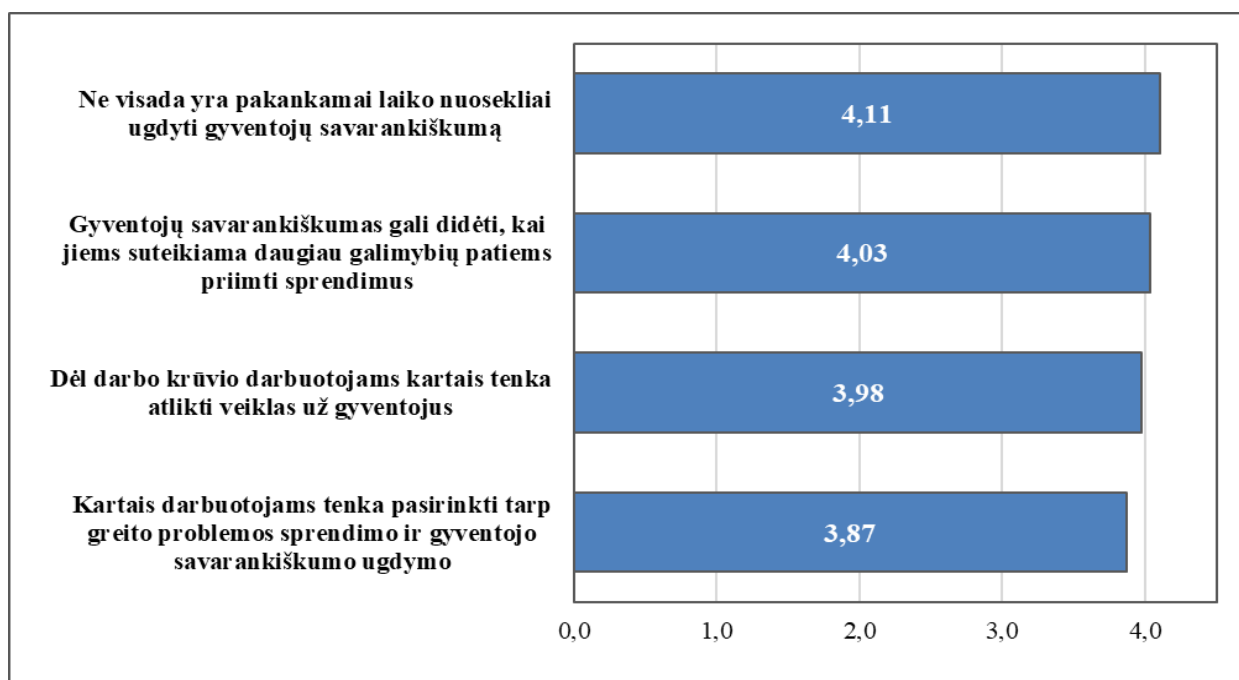
7 lentelė. Socialinių darbuotojų profesinių gebėjimų įsivertinimo skirtumai tarp darbo stažo ir aptarnaujamų gyventojų skaičiaus (ANOVA)

Respondentų charakteristikos		ANOVA				
		N	Vidurkis	SD	F	p
Bendras SD stažas	Iki 1 m.	25	3,32	0,713	3,699	0,015
	1-3 m.	22	3,90	0,558		
	4-7 m.	22	3,92	0,88		
	8 m. ir daugiau	25	3,94	0,908		
Stažas su vyresnio amžiaus asmenimis	Iki 1 m.	26	3,52	0,792	1,107	0,351
	1-3 m.	34	3,89	0,571		
	4-7 m.	19	3,79	0,905		
	8 m. ir daugiau	15	3,67	1,146		
Aptarnaujamų gyventojų skaičius	1-3	21	3,24	1,079	6,645	0,0001
	4-6	29	3,63	0,755		
	7-10	10	3,71	0,419		
	Daugiau nei 10	34	4,16	0,544		

F kriterijus parodė, kad didžiausia profesinių gebėjimų vertinimo variacijos dalis yra paaiškinama aptarnaujamų gyventojų skaičiaus ($F=6,645$) ir bendro socialinio darbo stažo ($F=3,699$) atžvilgiu, t. y. tarp skirtingą socialinio darbo stažą turinčių socialinių darbuotojų bei skirtingo aptarnaujamų gyventojų skaičiaus ir socialinių darbuotojų profesinių gebėjimų lygio pastebėti statistiškai reikšmingi skirtumai ($p<0,05$). Tuo tarpu tarp socialinio darbo stažo su vyresnio amžiaus asmenimis grupių statistiškai reikšmingo skirtumo nepastebėta ($p>0,05$). Kas

rodo, jog kuo daugiau bendros socialinio darbo patirties turi socialiniai darbuotojai ir kuo daugiau senyvo amžiaus asmenų aptarnauja, tuo pozityviau jie yra linkę vertinti savo profesinius gebėjimus.

Tyrimu buvo siekiama nustatyti socialinių darbuotojų požiūrį į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo ugdymo galimybes jų įstaigoje. Tuo tikslu respondentų buvo prašoma 5 balų skalėje (kur 1 – visiškai nesutinku, o 5 – visiškai sutinku) įvertinti pateiktus teiginius. Respondentų atlikto vertinimo rezultatai pateikti 13 paveiksle.

13 pav. Socialinių darbuotojų požiūris į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo ugdymo galimybes, vidutiniai įverčiai balais

Tyrimo rezultatai parodė, jog tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo ugdymo galimybes vertina palankiai (vidutinis vertinimo įvertis $3,99 \pm 0,657$ iš 5 galimų). Iš tyrimo rezultatų matyti, jog tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai labiausiai pritaria požiūriui, kad ne visada yra pakankamai laiko nuosekliai ugdyti gyventojų savarankiškumą (vidutinis vertinimo įvertis $4,11 \pm 0,74$) bei tiki, kad gyventojų savarankiškumas gali didėti, kai jiems suteikiama daugiau galimybių patiems priimti sprendimus (vidutinis vertinimo įvertis $4,03 \pm 0,82$). Tuo tarpu mažiausiai pritaria požiūriui, kad kartais darbuotojams tenka pasirinkti tarp greito problemos sprendimo ir gyventojų savarankiškumo ugdymo (vidutinis vertinimo įvertis $3,87 \pm 0,77$), nes dėl darbo krūvio darbuotojams kartais tenka atlikti veiklas už gyventojus (vidutinis vertinimo įvertis $3,98 \pm 0,80$).

Siekiant palyginti, kaip skiriasi socialinių darbuotojų požiūris į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo ugdymo galimybes tarp skirtingų darbuotojų grupių pagal darbo stažą ir

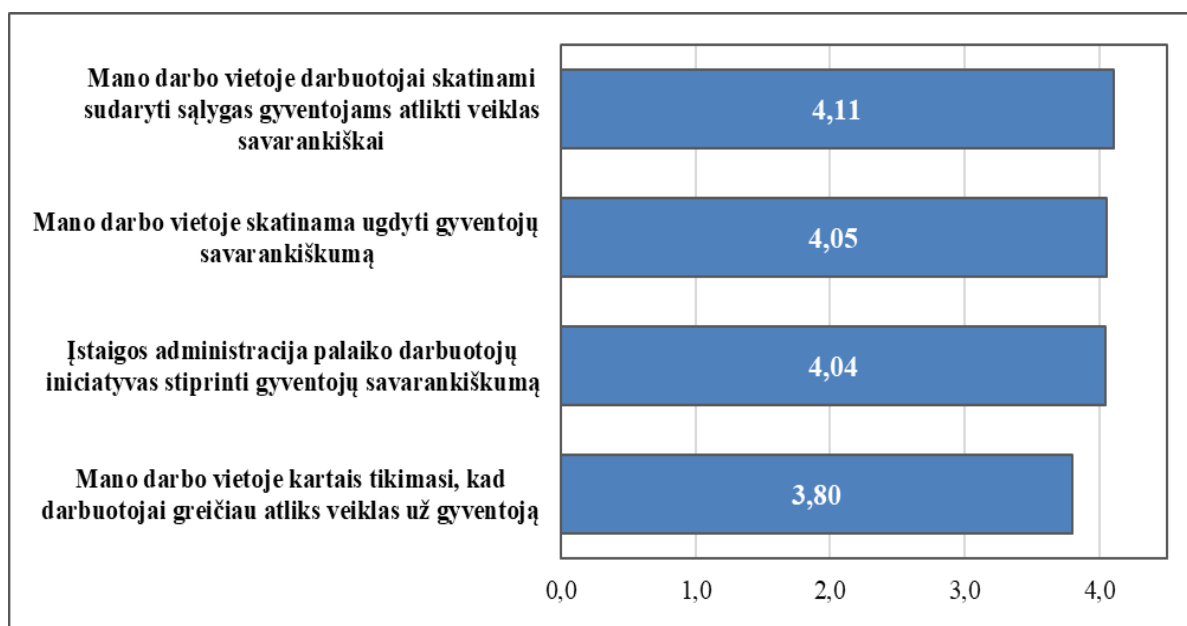
aptarnaujamų gyventojų skaičių, buvo atlikta dispersinė analizė (ANOVA), paskaičiuojant F kriterijų. ANOVA rezultatai pateikti 8 lentelėje.

8 lentelė. *Socialinių darbuotojų požiūrio į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo ugdymo galimybes skirtumai tarp darbo stažo ir aptarnaujamų gyventojų skaičiaus (ANOVA)*

Respondentų charakteristikos		ANOVA				
		N	Vidurkis	SD	F	p
Bendras SD stažas	Iki 1 m.	25	3,99	0,694	1,053	0,373
	1-3 m.	22	4,06	0,539		
	4-7 m.	22	4,15	0,532		
	8 m. ir daugiau	25	3,82	0,795		
Stažas su vyresnio amžiaus asmenimis	Iki 1 m.	26	3,98	0,688	0,515	0,673
	1-3 m.	34	3,96	0,540		
	4-7 m.	19	4,16	0,528		
	8 m. ir daugiau	15	3,90	0,962		
Aptarnaujamų gyventojų skaičius	1-3	21	3,87	0,913	1,732	0,166
	4-6	29	4,07	0,654		
	7-10	10	3,65	0,474		
	Daugiau nei 10	34	4,12	0,469		

Dispersinė analizė (ANOVA) parodė, kad statistškai reikšmingo skirtumo tarp socialinių darbuotojų požiūrio į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo ugdymo galimybes ir jų darbo stažo bei aptarnaujamų gyventojų skaičiaus nepastebėta ($p > 0,05$), kas rodo, jog nepriklausomai nuo turimo darbo stažo ir aptarnaujamų gyventojų skaičiaus socialiniai darbuotojai panašiai vertina tiek savo, tiek įstaigos galimybes skatinti vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą.

Kokios galimybės savarankiško gyvenimo namuose yra suteikiamos patiems vyresnio amžiaus asmenims priimti sprendimus, atskleidžia tyrimo klausimas, susijęs su organizacijos palaikymu. Respondentų buvo prašoma 5 balų skalėje (kur 1 – visiškai nesutinku, o 5 – visiškai sutinku) įvertinti jų organizacijoje vyraujančią palaikymą savarankiškumo skatinimui. Respondentų atlikto organizacijos palaikymo vertinimo rezultatai pateikti 14 paveiksle.

14 pav. Socialinių darbuotojų požiūris į organizacijos palaikymą, vidutiniai įverčiai balais

Tyrimo rezultatai parodė, jog tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai organizacijos palaikymą vertina palankiai (vidutinis vertinimo įvertis $4,00 \pm 0,658$ iš 5 galimų). Iš tyrimo rezultatų matyti, jog tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai labiausiai pritaria požiūriui, kad jų darbo vietoje darbuotojai skatinami sudaryti sąlygas gyventojams atlikti veiklas savarankiškai (vidutinis vertinimo įvertis $4,11 \pm 0,68$), kad jų darbo vietoje skatinama ugdyti gyventojų savarankiškumą (vidutinis vertinimo įvertis $4,05 \pm 0,79$), kad jų įstaigos administracija palaiko darbuotojų iniciatyvas stiprinti gyventojų savarankiškumą (vidutinis vertinimo įvertis $4,04 \pm 0,79$). Tuo tarpu mažiausiai pritaria požiūriui, jog jų darbo vietoje kartais tikimasi, kad darbuotojai greičiau atliks veiklas už gyventoją (vidutinis vertinimo įvertis $3,80 \pm 0,96$).

Siekiant palyginti, kaip skiriasi socialinių darbuotojų požiūris į organizacijos palaikymą tarp skirtingų darbuotojų grupių pagal darbo stažą ir aptarnaujamų gyventojų skaičių, buvo atlikta dispersinė analizė (ANOVA), paskaičiuojant F kriterijų. ANOVA rezultatai pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė. Socialinių darbuotojų požiūrio į organizacijos palaikymą skirtumai tarp darbo stažo ir aptarnaujamų gyventojų skaičiaus (ANOVA)

Respondentų charakteristikos		ANOVA				
		N	Vidurkis	SD	F	p
Bendras SD stažas	Iki 1 m.	25	4,07	0,337	1,097	0,355
	1-3 m.	22	3,98	,0591		
	4-7 m.	22	4,15	0,460		
	8 m. ir daugiau	25	3,82	0,827		
Stažas su vyresnio amžiaus asmenimis	Iki 1 m.	26	4,06	0,649	0,387	0,763
	1-3 m.	34	3,98	0,495		
	4-7 m.	19	4,06	0,611		

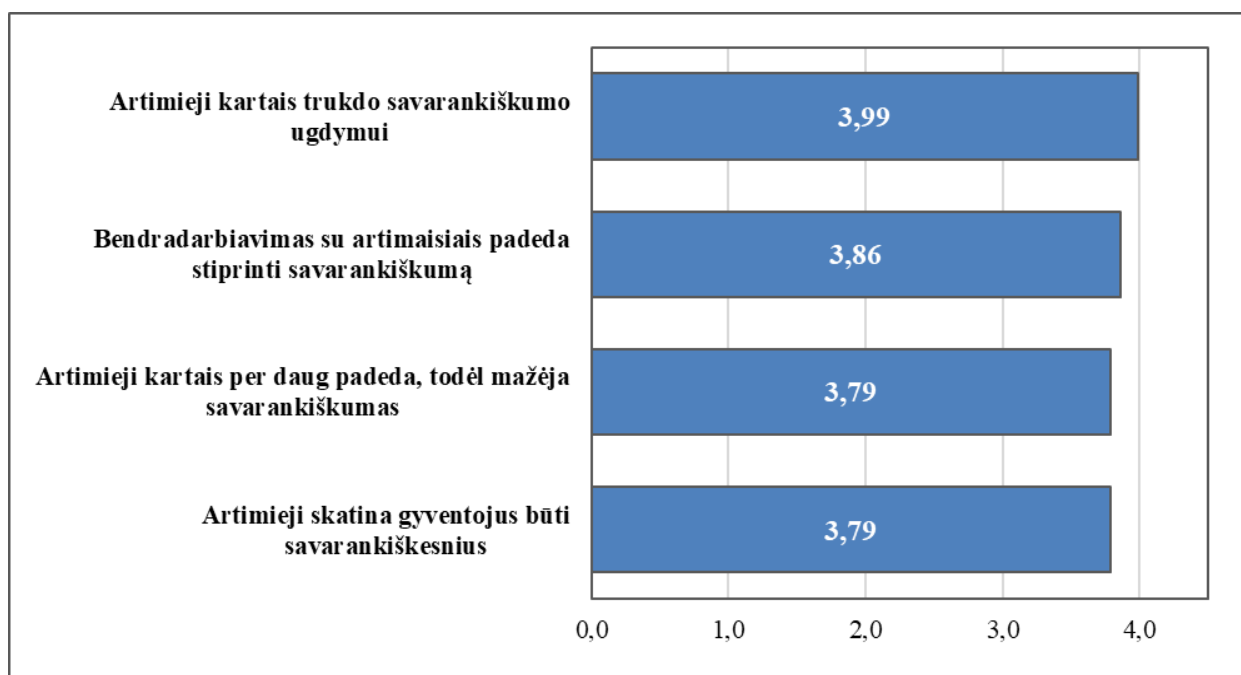
	8 m. ir daugiau	15	3,85	1,016		
--	-----------------	----	------	-------	--	--

9 lentelės tęsinys

Respondentų charakteristikos		ANOVA				
		N	Vidurkis	SD	F	p
Aptarnaujamų gyventojų skaičius	1-3	21	3,90	0,963	1,014	0,391
	4-6	29	4,15	0,511		
	7-10	10	3,78	0,492		
	Daugiau nei 10	34	4,00	0,577		

Dispersinė analizė (ANOVA) parodė, kad statistškai reikšmingo skirtumo tarp socialinių darbuotojų požiūrio į organizacijos palaikymą ir jų darbo stažo bei aptarnaujamų gyventojų skaičiaus nepastebėta ($p > 0,05$), kas rodo, jog nepriklausomai nuo turimo darbo stažo ir aptarnaujamų gyventojų skaičiaus socialiniai darbuotojai panašiai vertina savo organizacijos palaikymą skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą.

Tyrime dalyvavusių socialinių darbuotojų taip pat buvo teiraujamas apie artimųjų vaidmenį skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą. Respondentų buvo prašoma 5 balų skalėje (kur 1 – visiškai nesutinku, o 5 – visiškai sutinku) įvertinti artimųjų vaidmenį. Respondentų atlikto vertinimo rezultatai pateikti 15 paveiksle.

15 pav. Socialinių darbuotojų požiūris į artimųjų vaidmenį, vidutiniai įverčiai balais

Tyrimo rezultatai parodė, jog tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai artimųjų vaidmenį skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą vertina nevienareikšmiškai (vidutinis vertinimo įvertis $3,85 \pm 0,754$ iš 5 galimų). Iš tyrimo rezultatų matyti, jog tyrime dalyvavę socialiniai

darbuotojai labiausiai pritaria požiūriui, kad artimieji kartais trukdo savarankiškumo ugdymui (vidutinis vertinimo įvertis $3,99 \pm 0,90$), nors pritaria, kad bendradarbiavimas su artimaisiais padeda stiprinti savarankiškumą (vidutinis vertinimo įvertis $3,86 \pm 0,84$). Tuo tarpu mažiausiai pritaria požiūriui, kad artimieji skatina gyventojus būti savarankiškesnius (vidutinis vertinimo įvertis $3,79 \pm 0,97$), kadangi artimieji kartais per daug padeda, todėl mažėja asmens savarankiškumas (vidutinis vertinimo įvertis $3,79 \pm 1,03$).

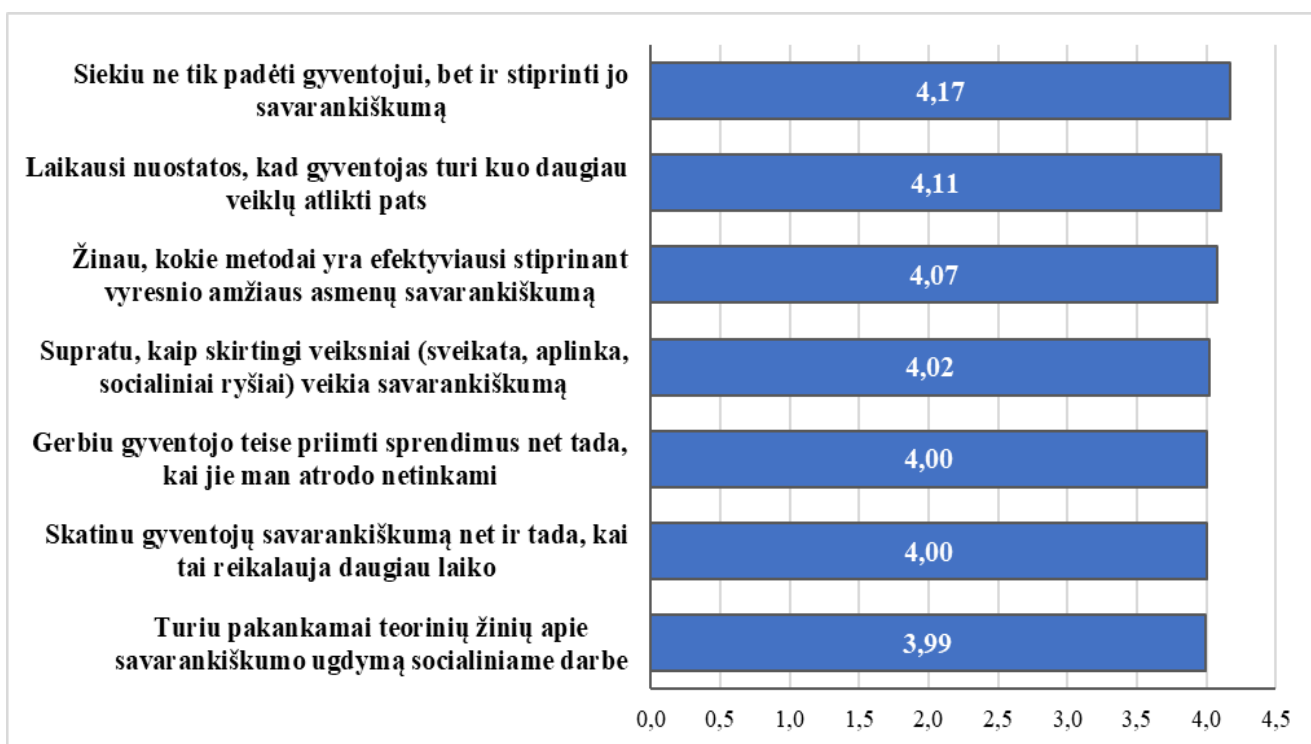
Siekiant palyginti, kaip skiriasi socialinių darbuotojų požiūris į požiūris į artimųjų vaidmenį skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą pagal darbo stažą ir aptarnaujamų gyventojų skaičių, buvo atlikta dispersinė analizė (ANOVA), paskaičiuojant F kriterijų. ANOVA rezultatai pateikti 10 lentelėje.

10 lentelė. *Socialinių darbuotojų požiūrio į artimųjų vaidmenį skirtumai tarp darbo stažo ir aptarnaujamų gyventojų skaičiaus (ANOVA)*

Respondentų charakteristikos		ANOVA				
		N	Vidurkis	SD	F	p
Bendras SD stažas	Iki 1 m.	25	3,83	0,828	0,51	0,676
	1-3 m.	22	3,86	0,657		
	4-7 m.	22	4,01	0,661		
	8 m. ir daugiau	25	3,74	0,849		
Stažas su vyresnio amžiaus asmenimis	Iki 1 m.	26	3,86	0,728	1,373	0,256
	1-3 m.	34	3,76	0,687		
	4-7 m.	19	4,14	0,585		
	8 m. ir daugiau	15	3,68	1,054		
Aptarnaujamų gyventojų skaičius	1-3	21	3,82	0,958	0,294	0,830
	4-6	29	3,96	0,729		
	7-10	10	3,72	0,532		
	Daugiau nei 10	34	3,83	0,709		

Dispersinė analizė (ANOVA) parodė, kad statistškai reikšmingo skirtumo tarp socialinių darbuotojų požiūrio į artimųjų vaidmenį ir jų darbo stažo bei aptarnaujamų gyventojų skaičiaus nepastebėta ($p > 0,05$), kas rodo, jog nepriklausomai nuo turimo darbo stažo ir aptarnaujamų gyventojų skaičiaus socialiniai darbuotojai panašiai vertina artimųjų vaidmenį skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą.

Paskutiniu tyrimo klausimu buvo siekiama nustatyti socialinių darbuotojų požiūrį į savo žinias ir vertybinį požiūrį į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo skatinimą. Respondentų buvo prašoma 5 balų skalėje (kur 1 – visiškai nesutinku, o 5 – visiškai sutinku) įvertinti savo žinias ir vertybinį požiūrį. Respondentų atlikto vertinimo rezultatai pateikti 16 paveiksle.

16 pav. Socialinių darbuotojų žinios ir vertybinis požiūris, vidutiniai įverčiai balais

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai gerai vertina savo profesines žinias (vidutinis vertinimo įvertis $4,04 \pm 0,689$ iš 5 galimų) bei vertybinį požiūrį į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo skatinimą (vidutinis vertinimo įvertis $4,09 \pm 0,667$ iš 5 galimų). Iš tyrimo rezultatų matyti, kad tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai mano, jog jie siekia ne tik padėti gyventojui, bet ir stiprinti jo savarankiškumą (vidutinis vertinimo įvertis $4,17 \pm 0,68$), jog jie laikausi nuostatos, kad gyventojas turi kuo daugiau veiklų atlikti pats (vidutinis vertinimo įvertis $4,11 \pm 0,82$) bei žino, kokie metodai yra efektyviausi stiprinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą (vidutinis vertinimo įvertis $4,07 \pm 0,72$). Be to, socialiniai darbuotojai akcentuoja, jog jie gerbia gyventojo teisę priimti sprendimus net tada, kai jie darbuotojui atrodo netinkami (vidutinis vertinimo įvertis $4,00 \pm 0,79$) bei skatina gyventojų savarankiškumą net ir tada, kai tai reikalauja daugiau laiko (vidutinis vertinimo įvertis $4,00 \pm 0,73$). Tuo tarpu dėl savo žinių apie savarankiškumo ugdymą socialiniame darbe pakankamumą, tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai šiek tiek abejoja (vidutinis vertinimo įvertis $3,99 \pm 0,81$).

Siekiant palyginti, kaip skiriasi socialinių darbuotojų požiūris į savo turimas žinias ir vertybinį požiūrį pagal darbo stažą ir aptarnaujamų gyventojų skaičių, buvo atlikta dispersinė analizė (ANOVA), paskaičiuojant F kriterijų. ANOVA rezultatai pateikti 11 lentelėje.

11 lentelė. Socialinių darbuotojų požiūrio į savo turimas žinias ir vertybinį požiūrį skirtumai tarp darbo stažo ir aptarnaujamų gyventojų skaičiaus (ANOVA)

Respondentų charakteristikos		ANOVA				
		N	Vidurkis	SD	F	p
Bendras SD stažas	Iki 1 m.	25	3,98	0,652	0,825	0,483
	1-3 m.	22	4,05	0,645		
	4-7 m.	22	4,23	0,492		
	8 m. ir daugiau	25	3,96	0,769		
Stažas su vyresnio amžiaus asmenimis	Iki 1 m.	26	4,02	0,656	0,624	0,602
	1-3 m.	34	4,03	0,545		
	4-7 m.	19	4,22	0,492		
	8 m. ir daugiau	15	3,94	0,983		
Aptarnaujamų gyventojų skaičius	1-3	21	3,89	0,933	1,149	0,334
	4-6	29	4,04	0,687		
	7-10	10	3,90	0,392		
	Daugiau nei 10	34	4,19	0,420		

Dispersinė analizė (ANOVA) parodė, kad statistiškai reikšmingo skirtumo tarp socialinių darbuotojų požiūrio į savo žinias ir vertybinį požiūrį ir jų darbo stažo bei aptarnaujamų gyventojų skaičiaus nepastebėta ($p > 0,05$), kas rodo, jog nepriklausomai nuo turimo darbo stažo ir aptarnaujamų gyventojų skaičiaus socialiniai darbuotojai panašiai vertina savo turimas žinias ir vertybinį požiūrį į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo skatinimą.

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad socialiniai darbuotojai skatindami vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą beveik kasdien motyvuoja juos prisiimti atsakomybę už savo kasdienes veiklas, skatina pačius priimti sprendimus dėl savo kasdienio gyvenimo, kasdienių problemų, socialinių ryšių su kitais žmonėmis palaikymo bei padeda savarankiškai planuoti savo kasdienę veiklą. Tačiau mažiau nei ketvirtadalis socialinių darbuotojų reguliariai bendradarbiauja su pačiais vyresnio amžiaus asmenimis, priimdami už juos kasdienes sprendimus, todėl neretai (1-3 kartus per mėnesį) atlieka kai kurias veiklas už vyresnio amžiaus asmenis, nors jie patys juos gali padaryti, pvz., tvarko gyventojų kasdienes reikalus, finansinius klausimus, pildo už juos dokumentus, sutvarko jų gyvenamąją erdvę, nes jų nuomone taip yra greičiau. Tyrimo rezultatai parodė, jog praktiniai socialinių darbuotojų veiksmai bei pastangos bendradarbiauti su gyventojais priklauso nuo jų turimos darbo patirties su vyresnio amžiaus asmenimis. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, jog tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai vidutiniškai vertina savo profesinius gebėjimus, tuo tarpu turimas žinias ir vertybinį požiūrį į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo skatinimą vertina geriau. Socialinių darbuotojų profesinei gebėjimai priklauso nuo aptarnaujamų gyventojų skaičiaus. Socialinių darbuotojų pastebėjimu įstaigoje, kurioje jie dirba yra sudaromos palankios sąlygos vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumui skatinti.

4.3. Tyrimo hipotezės tikrinimas

Tyrimo pradžioje iškeltai hipotezei, jog socialinių darbuotojų praktiniai veiksmai skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą priklauso nuo jų turimos kompetencijos: žinių, gebėjimų ir vertybinio požiūrio lygio, patikrinti buvo atliktas priklausomybės vertinimas tarp socialinių darbuotojų atliekamos praktinės veiklos skatinant savarankiškumą, veiklų perėmimo iš gyventojų, požiūrio į savarankiškumą ugdymo bei jų kompetencijų: profesinių gebėjimų, žinių ir vertybinio požiūrio vertinimo (taikytas χ^2).

Priklausomybės tarp socialinių darbuotojų praktikos skatinant savarankiškumą ir jų kompetencijų: profesinių gebėjimų, žinių ir vertybinio požiūrio vertinimo rezultatai pateikti 12 lentelėje.

12 lentelė. Priklausomybė tarp socialinių darbuotojų praktikos skatinant savarankiškumą ir jų kompetencijų

Kintamieji	Socialinių darbuotojų taikoma praktika				
	N	Vidutinis įvertis	SD	χ^2	p
Profesinių gebėjimų vertinimas	94	3,76	0,815	753,110	0,0001
Žinių vertinimas	94	4,04	0,689	220,204	0,408
Vertybinio požiūrio vertinimas	94	4,09	0,667	260,620	0,209

Pastaba: N – respondentų skaičius; SD – standartinis nuokrypis; χ^2 kriterijus; p – reikšmingumo lygmuo < 0,05.

Statistinė tyrimo kintamųjų analizė atskleidė, jog egzistuoja statistiškai reikšminga ($p = 0,0001$) priklausomybė tarp socialinių darbuotojų, dirbančių savarankiško gyvenimo namuose, taikomos praktikos skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą bei jų turimų profesinių gebėjimų. Tuo tarpu tarp socialinių darbuotojų turimų žinių bei vertybinio požiūrio į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo skatinimą ir jų taikomų praktinių veiksmų statistinės priklausomybės nepastebėta ($p > 0,05$). Kas rodo, jog tie socialiniai darbuotojai, kurie turi geresnius gebėjimus skatinti vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą, savo praktinėje veikloje dažniau taiko savarankiškumą skatinančias veiklas.

Priklausomybės tarp socialinių darbuotojų perimamų veiksmų iš vyresnio amžiaus asmenų ir jų kompetencijų: profesinių gebėjimų, žinių ir vertybinio požiūrio vertinimo rezultatai pateikti 13 lentelėje.

13 lentelė. *Priklausomybė tarp socialinių darbuotojų perimamų veiksmų iš vyresnio amžiaus asmenų ir jų kompetencijų*

Kintamieji	Socialinių darbuotojų perimami veiksmai				
	N	Vidutinis įvertis	SD	χ^2	p
Profesinių gebėjimų vertinimas	94	3,76	0,815	770,793	0,0001
Žinių vertinimas	94	4,04	0,689	212,772	0,694
Vertybinio požiūrio vertinimas	94	4,09	0,667	230,136	0,835

Pastaba: N – respondentų skaičius; SD – standartinis nuokrypis; χ^2 kriterijus; p – reikšmingumo lygmuo < 0,05.

Statistinė tyrimo kintamųjų analizė atskleidė, jog egzistuoja statistiškai reikšminga ($p=0,0001$) priklausomybė tarp socialinių darbuotojų veiksmų, atliekamų už vyresnio amžiaus asmenis bei turimų profesinių gebėjimų. Tuo tarpu tarp socialinio darbuotojo turimų žinių bei vertybinio požiūrio į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo skatinimą bei jų atliekamų veiklų už vyresnio amžiaus asmenis, statistiškai reikšmingos priklausomybės nepastebėta ($p > 0,05$). Kas rodo, jog tie socialiniai darbuotojai, kurie turi geresnius gebėjimus skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą, rečiau yra linkę atlikti veiklas už vyresnio amžiaus asmenis, jeigu mano, jog jie patys tai gali savarankiškai atlikti.

Priklausomybės tarp socialinių darbuotojų požiūrio į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo ugdymą ir jų kompetencijų: profesinių gebėjimų, žinių ir vertybinio požiūrio vertinimo rezultatai pateikti 14 lentelėje.

14 lentelė. *Priklausomybė tarp socialinių darbuotojų požiūrio į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo ugdymą ir jų kompetencijų*

Kintamieji	Socialinių darbuotojų perimami veiksmai				
	N	Vidutinis įvertis	SD	χ^2	p
Profesinių gebėjimų vertinimas	94	3,99	0,657	91,872	0,0001
Žinių vertinimas	94	3,76	0,815	158,191	0,0001
Vertybinio požiūrio vertinimas	94	4,04	0,689	178,766	0,0001

Pastaba: N – respondentų skaičius; SD – standartinis nuokrypis; χ^2 kriterijus; p – reikšmingumo lygmuo < 0,05.

Statistinė tyrimo kintamųjų analizė atskleidė, jog egzistuoja statistiškai reikšminga ($p<0,05$) priklausomybė tarp socialinių darbuotojų požiūrio į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo ugdymą ir jų kompetencijų: tiek žinių ($p=0,0001$), tiek gebėjimų ($p=0,0001$), tiek ir vertybinio požiūrio ($p=0,0001$). Kas rodo, jog tie socialiniai darbuotojai, kurie turi daugiau žinių, gebėjimų bei palankesnę vertybinę požiūrį į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą, palankiau vertina ir galimybes ugdyti vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą.

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, jog tyrimo pradžioje kelta hipotezė pasitvirtino: socialinių darbuotojų praktiniai veiksmai skatinant vyresnio amžiaus asmenų

savarankiškumą priklauso nuo jų turimų kompetencijų. Didžiausią įtaką socialinio darbo praktikai daro turimų gebėjimų lygis, o požiūriui į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo ugdymo svarbą tyri ir turimi gebėjimai ir žinios bei vertybinis požiūris.

4.4. Diskusija

Asmens gerovė ir sėkmingas funkcionavimas priklauso nuo aplinkos sąlygų, kurios skatina, arba priešingai, užkerta kelią asmens savarankiškumui (Charenkovos, 2019). Todėl socialinis darbuotojas, atlikdamas savo profesinę veiklą, turi gebėti sukurti vyresnio amžiaus asmenims saugią ir gyvenimui palankią aplinką (Dėl socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo tvarkos aprašo patvirtinimo 2006 aktuali redakcija 2024-07-01). Tai suprasdami socialiniai darbuotojai, dirbantys savarankiško gyvenimo namuose, atlikdami savo profesinę veiklą siekia sukurti tokias gyvenimo sąlygas, kurios motyvuotų, skatintų ir įgalintų vyresnio amžiaus asmenims prisiimti atsakomybę už savo kasdienes veiklas, savarankiškai priimti sprendimus dėl savo kasdienio gyvenimo ir kylančių problemų bei palaikyti aktyvius socialinius ryšius su kitais žmonėmis. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog kuo daugiau darbo patirties su vyresnio amžiaus asmenimis turi socialiniai darbuotojai, tuo dažniau jų praktinė veikla yra nukreipta į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo skatinimą.

Siekiant skatinti vyresnio amžiaus asmenis kuo ilgiau išlikti savarankiškais, labai svarbus yra socialinio darbuotojo ir kliento nuoširdus bendravimas ir pasikeitimas žiniomis, dialogas ir partnerytė, paremta pagarba, tolerancija, pasitikėjimu, nuoširdumu ir atsakomybe (Venslovienė, 2015). Socialiniams darbuotojams svarbu taikyti stiprybėmis pagrįstą metodiką, kuri skatina bendradarbiavimą, kliento įtraukimą į pagalbos teikimo procesą, kaip pagalbos bendra kūrėją, o ne vien kaip paslaugų vartotoją (Milne, 2024). Šio tyrimo rezultatai patvirtina, kad savarankiškuose gyvenimo namuose dirbantys socialiniai darbuotojai taiko stiprybėmis pagrįstą įgalinimo metodą, keletą kartų per savaitę su vyresnio amžiaus asmenimis aptardami jo savarankiškumo stiprinimo galimybes. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog socialiniai darbuotojai siekia surinkti visapusę informaciją apie vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo galimybes, bendradarbiaudami ne tik su pačiais gyventojais, bet ir su jų artimaisiais bei kitais įstaigos darbuotojais aptardami savarankiškumo stiprinimo galimybes ir būdus. Tyrimo rezultatai parodė, jog kuo daugiau darbo patirties su vyresnio amžiaus asmenimis turi socialiniai darbuotojai, tuo dažniau jie yra linkę sąveikauti ir bendradarbiauti su vyresnio amžiaus asmenimis skatindami jų savarankiškumą.

Tradiciškai socialinės priežiūros ar globos įstaigų aplinka laikoma savarankiškumą ribojančios socialinės aplinkos pavyzdžiu. Persikėlęs gyventi į savarankiško gyvenimo namus

vyresnio amžiaus asmuo yra priverstas nutraukti daugelį ilgalaikių socialinių ryšių, dažnai nebeturi galimybės priimti su jo gerove susijusių kasdienio gyvenimo sprendimų, turi prisitaikyti prie naujų dienos režimo ir aplinkos reikalavimų, neretai susiduria su pernelyg glubojančiu personalo elgesiu ir kt. (Charenkova, 2019). Šias išvalgas iš dalies patvirtina ir šio tyrimo rezultatai, kurie atskleidė, jog pasitaiko atvejų, kuomet socialiniai darbuotojai už vyresnio amžiaus asmenis atlieka kai kurias veiklas, net ir tuo atveju, jeigu asmuo tai gali padaryti pats. Keletą kartų per savaitę būna situacijų, kuomet socialiniai darbuotojai už savarankiškų globos namų gyventojus paruošia maistą bei atlieka buitines darbus, pavyzdžiui, sutvarko kambarį, išskalbia rūbus ir pan. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog dažniausiai savarankiškų gyvenimo namų socialiniai darbuotojai yra linkę už vyresnio amžiaus asmenis sutvarkyti tam tikrus reikalus, pavyzdžiui užregistruoti pas šeimos gydytoją, sutvarkyti dokumentus, finansinius klausimus bei priimti sprendimus už vyresnio amžiaus asmenį dėl jo kasdienės veiklos.

Tyrime dalyvavusių socialinių darbuotojų nuomone kai kuriuos darbus už vyresnio amžiaus asmenis jie atlieka tik todėl, kad taip būna greičiau. Nors ir supranta, kad vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumas gali didėti, kai jiems suteikiama daugiau galimybių patiems priimti sprendimus, tačiau dėl didelio darbo krūvio ar kitų aplinkybių socialiniams darbuotojams nepakanka laiko nuosekliai ugdyti gyventojų savarankiškumo, todėl jie pasirenka greitesnį problemos sprendimą – veiklos atlikimą už gyventoją. Tokie tyrimo rezultatai patvirtina ir kitų tyrėjų išvalgas, jog socialinių paslaugų įstaigų personalo veikla yra pernelyg globėjyška ir per mažai skatinanti vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą (Charenkova, 2020). Taip įprastai vyksta todėl, kad institucinių paslaugų atveju pirmenybė teikiama sveikatos bei saugumo užtikrinimui (Petronytė ir Žebrauskaitė, 2018), kas reikalauja intervencijų, nukreiptų į kontrolę, todėl mažiau laiko ar vietos lieka labiau į priežiūrą orientuotiems socialinio darbo aspektams, tokiems kaip pasitikėjimo santykių kūrimas bei savarankiškumo skatinimas (Milne ir Nieman, 2024).

Kitų tyrėjų išvalgos atskleidė, jog vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo ribojimus paprastai sukelia institucinė tvarka, kuri yra gana griežta, pasižyminti hierarchine organizavimo struktūra (Charenkova, 2019; 2020) bei taikomais įvairios socialinės kontrolės elementais, pavyzdžiui, priimamais sprendimais dėl to, kada ir ką valgyti, kada eiti miegoti ir (arba) kada pasimatyti su giminaičiais (Milne ir Nieman, 2024). Tyrimo rezultatai atskleidė, jog tokia kontrolė savarankiško gyvenimo namams praktiškai nebūdinga. Socialinių darbuotojų nuomone jų įstaigoje sudaromos sąlygos vyresnio amžiaus asmenims veiklas atlikti savarankiškai, negalvojant apie tai, kad darbuotojai greičiau atliktų veiklas, nei patys gyventoją. Be to, įstaigos administracija skatina darbuotojus ugdyti gyventojų savarankiškumą bei palaiko jų iniciatyvas stiprinti vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą.

Su vyresnio amžiaus asmenimis dirbantys socialiniai darbuotojai susiduria su labai sudėtingomis paslaugų gavėjų socialinėmis problemomis, todėl darbuotojų veikla reikalauja labai specifinių ir kompleksinių žinių bei gebėjimų (Idaitė ir kt., 2023, Charenkovos ir kt., 2022). Todėl ir šiame tyrime buvo siekiama nustatyti socialinių darbuotojų turimų gebėjimų raišką skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog socialiniai darbuotojai daugelį savo gebėjimų vertina 4 balais iš 5 galimų. Jie nurodo, jog geba pritaikyti skirtingus darbo metodus, geba padėti spręsti gyventojų problemas, skatinti juos savarankiškai priimti sprendimus bei įgalinti savarankiškai planuoti kasdienę veiklą. Prasčiausiai socialiniai darbuotojai įvertino savo gebėjimus stiprinti gyventojų socialinius ryšius bei įvertinti vyresnio amžiaus asmens savarankiškumo lygį. Dar geriau už profesinius gebėjimus socialiniai darbuotojai įvertino savo turimas žinias: nurodė žinantys, kaip skirtingi veiksniai (sveikata, aplinka, socialiniai ryšiai) veikia vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą, kokie metodai yra efektyviausi stiprinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą bei nurodė turintys pakankamai teorinių žinių apie savarankiškumo ugdymą. Tyrimo rezultatai parodė, jog kuo daugiau bendros socialinio darbo patirties turi socialiniai darbuotojai ir kuo daugiau senyvo amžiaus asmenų aptarnauja, tuo geriau jie vertina savo profesinius gebėjimus. Šios išvalgos sutampa ir su kitų tyrėjų pastebėjimais, jog per ilgesnį ar trumpesnį laiką įgyta patirtis, žinios bei įgūdžiai formuoja nuostatas bei įsitikinimus, kurie reikšmingi profesinei veiklai ir kreipia socialinio darbuotojo mąstymą bei poelgius tam tikra kryptimi (Kavaliauskienės ir Nikolajenko, 2017).

Be specifinių žinių ir gebėjimų, socialiniams darbuotojams, dirbantiems su vyresnio amžiaus asmenimis svarbi yra ir vidinė parengtis, t. y. jų motyvacija, nuostatos bei įsitikinimai (Nikolajenko, 2019). Tyrimo rezultatai atskleidė, jog socialiniai darbuotojai laikosi nuostatos, kad vyresnio amžiaus asmuo turi kuo daugiau veiklų atlikti pats, todėl ne tik padeda savarankiškų namų gyventojams, bet ir stiprina jų savarankiškumą, nors tai ir reikalauja daugiau laiko bei gerbia vyresnio amžiaus asmenų teisę priimti sprendimus net tada, kai jie atrodo netinkami. Socialinių darbuotojų vertybinis požiūris į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo skatinimą nepriklauso nei nuo jų darbo stažo, nei nuo aptarnaujamo gyventojų skaičius. Taigi, galima teigti, kad tyrimo rezultatai patvirtina požiūrį, jog gerontologijoje socialiniai darbuotojai į tarpdisciplinines komandas atneša psichosocialinę perspektyvą ir veikia kaip vyresnių žmonių advokatai, stipriai akcentuodami žmogaus teises, autonomiją, orumą ir socialinio teisingumo skatinimą (National Clinical Programme for Older People, 2024).

Tyrimo pradžioje buvo kelta hipotezė, kad socialinių darbuotojų praktiniai veiksmai skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą priklauso nuo jų turimų kompetencijų: žinių, gebėjimų ir vertybinio požiūrio lygio. Patikrinus hipotezę, paaiškėjo, jog ji pasitvirtino, t. y.

socialinių darbuotojų praktiniai veiksmai skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą priklauso nuo jų turimų kompetencijų. Didžiausią įtaką socialinio darbo praktikai daro turimų gebėjimų lygis, o požiūriui į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo ugdymo svarbą tyria ir turimi gebėjimai ir žinios bei vertybinis požiūris. Tai rodo, jog socialiniams darbuotojams, dirbantiems su vyresnio amžiaus asmenimis, reikalingas nuolatinis savo kompetencijų tobulinimas. Gilindami savo profesinius gebėjimus ir įgūdžius socialiniai darbuotojai geba prisitaikyti prie kintančių sąlygų bei greičiau reaguoti į klientų poreikius (Virbalis ir Arbataitienė, 2023).

IŠVADOS

1. Senatvė yra natūralus ir neišvengiamas gyvenimo etapas, kuriame vyksta intensyvūs biologinių, psichologinių ir socialinių sistemų pokyčiai. Silpnėjant fizinei sveikatai, pasireiškiant kognityvinių funkcijų pokyčiams, mažėja ir asmens galimybės savarankiškai pasirūpinti savimi ir savo asmeniniu gyvenimu. Savarankiškumo mažėjimas senstant, ne maža dalimi priklauso tiek nuo paties vyresnio amžiaus asmens sveikatos būklės, tiek ir nuo aplinkoje esančių pagalbos išteklių: šeimos narių ir artimųjų pagalbos bei socialinių paslaugų prieinamumo.
2. Mokslinės literatūros šaltinių analizė atskleidė, jog socialiniams darbuotojams, dirbantiems su vyresnio amžiaus asmenimis yra svarbios trys kompetencijų grupės – bendrosios, profesinės bei specialiosios kompetencijos. Skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą socialiniams darbuotojams yra reikšmingos specialiosios kompetencijos, kurios apima specifines žinias apie senėjimo procesą bei jame vykstančius fizinius ir psichosocialinius pokyčius; specifinius įgūdžius, susijusius su gebėjimu mokyti ir lavinti vyresnio amžiaus asmenų kasdienio gyvenimo gebėjimus bei speciali vidinė parengtis, apimanti tam tikras asmenines bei profesines savybes.
3. Empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, jog socialiniai darbuotojai, dirbantys vyresnio amžiaus asmenų savarankiško gyvenimo namuose, geba motyvuoti gyventojus būti savarankiškais, pritaikyti skirtingus darbo metodus, padėti spręsti asmenines problemas ir priimti sprendimus, įgalinti gyventoją savarankiškai planuoti kasdienę veiklą. Socialiniai darbuotojai laikosi nuostatos, kad vyresnio amžiaus asmenys turi kuo daugiau veiklų atlikti patys bei žino, kokie metodai yra efektyviausi skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą. Kuo daugiau kompetencijų socialiniai darbuotojai turi, tuo labiau jų praktiniai veiksmai yra nukreipti į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo skatinimą.

REKOMENDACIJOS

1. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog socialiniai darbuotojai kartais perima veiklas, kurias vyresnio amžiaus asmenys dar gali atlikti savarankiškai, pvz., sutvarko gyventojų kasdienes reikalus, finansinius klausimus, pildo dokumentus ar tvarko gyvenamąją aplinką, nes mano, kad taip yra greičiau. Todėl socialiniams darbuotojams rekomenduotina mokytis vengti perteklinio globėjiškumo, kas didina senyvo amžiaus asmenų savarankiškumo mažėjimo riziką.
2. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad mažiau nei ketvirtadalis socialinių darbuotojų reguliariai bendradarbiauja su pačiais vyresnio amžiaus asmenimis priimdami kasdienes sprendimus. Todėl socialiniams darbuotojams rekomenduotina aktyviau įtraukti vyresnio amžiaus asmenis į sprendimų priėmimo procesą, nes savarankiškumo ugdymui yra svarbi asmens autonomija ir aktyvus dalyvavimas.
3. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai tik vidutiniškai vertina savo profesinius gebėjimus: nors žinias ir vertybinį požiūrį jie vertina geriau, tačiau profesinių gebėjimų vertinimas nėra aukštas, pastebėta, kad socialiniai darbuotojai neturi pakankamai gebėjimų įvertinti vyresnio amžiaus asmens savarankiškumo lygį. Todėl socialiniams darbuotojams rekomenduotina dalyvauti specializuotose kvalifikacijos tobulinimo mokymuose, kur įgytų žinių ir gebėjimų vertinti vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą.

LITERATŪRA

1. Abdi, S., Spann, A., Borilovic, J., de Witte, L. & Hawley, M. (2019). Understanding the care and support needs of older people: a scoping review and categorisation using the WHO international classification of functioning, disability and health framework (ICF). *BMC Geriatrics*, 19, 195. <https://doi.org/10.1186/s12877-019-1189-9>
2. Adomaitienė, J. ir Balčiūnienė, R. (2017). Asmenų, dirbančių socialinių paslaugų sektoriuje, kompetencijos ir jų tobulinimo galimybės. *Andragogika*, 1(7), 71-93. <http://dx.doi.org/10.15181/andragogy.v6i0.1213>
3. Allam, A. M. (2015). *The meaning of independence for Older People: a Constructivist Grounded Theory Study (Thesis)*. Prieiga per internetą: <https://etheses.whiterose.ac.uk/12407/1/THE%20MEANING%20OF%20INDEPENDENCE%20FOR%20OLDER%20PEOPLE%20final%20-%20post%20viva1.pdf>
4. Apgyvendinimas su parama. Savarankiško gyvenimo namų paslaugų suaugusiems asmenims su negalia teikimo metodikos aprašas (2022). Žmogus šeima bendruomenė. Žiūrėta 2025 m. kovo 17 d. <https://pertvarka.lt/paslaugos/apgyvendinimas-su-parama/>
5. Auškalnytė, E. (2021). Kaip socialinės paslaugos asmens namuose veikia senyvo amžiaus asmenų gyvenimo kokybę? *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 28(2), 113-128. <https://doi.org/10.7220/2029-5820.28.2.4>
6. Bekešienė, S. (2015). *Duomenų analizės SPSS pagrindai*. Vilnius: generolo jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.
7. Chalise, H. N. (2019). Aging: basic concept. *American Journal of Biomedical Science and Research*, 1(1), 8-10. <https://doi.org/10.34297/AJBSR.2019.01.000503>
8. Charenkova, J. (2019). Socialiai globojamų vyresnio amžiaus asmenų įgalinimo aspektai. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 23(1), 95-120. <https://doi.org/10.7220/2029-5820.23.1.4>
9. Charenkova, J. (2020). *Vyresnio amžiaus asmenų tapatumo testinimo prielaidos persikeliant į globos įstaigą (daktaro disertacija)*. Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:62947701/>
10. Charenkova, J., Godvadas, P., Gurova, T. ir Platūkytė, E. (2022). *Praktinės socialinių darbuotojų ir individualios priežiūros darbuotojų kompetencijų vertinimo, planavimo bei tobulinimo organizacijose metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Profesinių kompetencijų tobulinimo centras.

11. Ckarenkova, J. (2022). Socialinio darbuotojo vaidmuo persikeliant į globos įstaigą vyresniame amžiuje. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 29(1), 61-81. <https://doi.org/10.7220/2029-5820.29.1.3>
12. Čekanavičius, V. ir Murauskas, G. (2018). Aprašomoji statistika. Visuotinė Lietuvių enciklopedija. Retrieved August 19, 2025, <https://www.vle.lt/straipsnis/aprasomoji-statistika/>
13. Danusevičienė, L. (2016). *Namuose teikiamos integralios pagalbos asmenims, turintiems specialiųjų nuolatinės slaugos poreikį (daktaro disertacija)*. Prieiga per internetą: <https://lsmu.lt/cris/entities/publication/4fd989fe-2315-4272-9712-e8e635deeafl>
14. *Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo*. 2006 m. balandžio 5 d. Nr. A1-93. Aktuali redakcija 2024-07-01. TAR. Žiūrėta 2025 m. kovo 17 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.274453/asr>
15. *Dėl Socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo tvarkos aprašo bei Socialinių paslaugų srities darbuotojų atestacijos tvarkos aprašo patvirtinimo*. 2006 m. balandžio 5 d. Nr. A1-92. Aktuali redakcija 2024-07-01. TAR. Žiūrėta 2025 m. sausio 9 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.274447/asr>
16. Dijkman, B., Roodbol, P., Achtschin-Stieger, S., Aho, J., Andruszkiewicz, A., Coffey, A., Felsmann, M., Klein, R., Mikkonen, I., Oleksiw, K., Schoofs, G., Soares, C. & Sourtzi, P. (2016). *European core competences framework for health and social care professionals working with older people*. Ireland: University of Limerick. <https://hdl.handle.net/10344/7331>
17. Gaižauskaitė, I., Mikienė, S. (2014). *Socialinių tyrimų metodai: apklausa*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
18. Gečienė, J. ir Gudžinskienė, V. (2018). Socialinės globos įstaigų, teikiančių paslaugas senyvo amžiaus asmenims, darbuotojų požiūris į teikiamų paslaugų kokybę. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 17, 37-56. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2018.17.11930>
19. Gečienė, J. ir Silevičiūtė, G. (2024). Evaluation of Employee-Customer Relations in Social Organisations. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 91, 37-51. <https://doi.org/10.2478/mosr-2024-0003>
20. Gudžinskienė, V. ir Mažeikienė, D. (2011). Senyvo amžiaus asmenų, gyvenančių socialinės globos namuose, socialinių darbuotojų teikiamos pagalbos vertinimas. *Socialinis ugdymas*, 15(26), 41-51.
21. Gusdal, A. K., Johansson-Pajala, R. M., Zander, V., & von Heideken Wågert, P. (2021). Prerequisites for a healthy and independent life among older people: a Delphi study. *Ageing & Society*, 41, 2171-2187 <https://doi.org/10.1017/S0144686X20000306>

22. Gustainienė, L. ir Burkauskaitė, M. (2018). Sėkmingas senėjimas: dugiadimensinis požiūris. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 21(1), 81-97. <https://doi.org/10.7220/2029-5820.21.1.4>
23. Idaitė, M., Daunytė, A., Dunčytė, U., Gudienė, G., Jogielaitė, E., Meištaitė, G. Vaitkevičiūtė, L., Venckutė, G. (2023). Psichinės pajamos ir jų šaltiniai socialiniame darbe. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 26, 16-30. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2023.2>
24. Kardelis, K. (2016). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
25. Kavaliauskienė, A. ir Venckienė, I. (2022). Būsimų socialinių darbuotojų kompetencijų raiška profesinės veiklos praktikų refleksijoje. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*, 18(1), 101-110. <http://ojs.kaunokolegija.lt/index.php/mttlk/index>
26. Kavaliauskienė, V. (2013). Socialinių darbuotojų nuostatų dėl savo gebėjimų ir aplinkos raiška profesinėje veikloje. *Andragogika*, 1 (4), 187-198.
27. Kavaliauskienė, V. ir Nikolajenko, E. (2017). Nuostatos kaip socialinio darbuotojo profesinės veiklos motyvaciją skatinantis veiksnys. *Tiltai*, 2, 41-52.
28. *Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija* (2022). Socialinės paslaugos senjorams ir jų šeimoms: kas priklauso ir kur kreiptis? Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos-1/socialines-paslaugos-seniorams-ir-ju-seimoms-kas-priklauso-ir-kur-kreiptis-1/>
29. *Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija* (2025). Socialinis darbuotojas – daugiau nei darbas, daugiau nei pareiga. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/socialinis-darbuotojas-daugiau-nei-darbas-daugiau-nei-pareiga-7KJ/>
30. *Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas*. 2006 m. sausio 19 d. Nr. X-493. Aktuali redakcija 2024-07-01. TAR. Žiūrėta 2025 m. kovo 17 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342/asr>
31. Liu X., Chau K., Liu X. & Wan Y. (2023). The Progress of Smart Elderly Care Research: A Scientometric Analysis Based on CNKI and WOS. *Internacional Journal of Environmental Reserch and Public Health*, 20(2):1086. doi: 10.3390/ijerph20021086
32. Mikulionienė, S., Rapolienė, G. ir Valavičienė, N. (2018). *Vyresnio amžiaus žmonės, gyvenimas po vieną ir socialinė atskirtis: Monografija*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
33. Milne, A. & Nieman, S. (2024). Revisioning social work with older people living in a care home: promoting rights and reducing social control. *Critical and Radical Social Work*, 20(20), 1-19. <https://doi.org/10.1332/20498608Y2024D000000049>

34. Milne, A. (2024). Promoting good social work with older people and their families. England: Research in Practice.
35. Minimol, K. (2016). Risk Assessment and Strengths Based Case Management in Elderly Care–Scope of Social Work Practice. *Artha Journal of Social Sciences*, 15(2), 121-133. <https://doi.org/10.12724/ajss.37.7>
36. National Clinical Programme for Older People. (2024). *Knowledge and Skills Framework for Healthcare Professionals Working with Older People*. Ireland: Royal College of Physicians. www.hse.ie/eng/about/who/cspd/ncps/older-people/resources/knowledge-skills-framework-for-hcps-working-with-older-people.pdf
37. Nikolajenko, E. (2019). Socialinio darbuotojo motyvacija kaip veiksmingo profesinio funkcionavimo prielaida. *Tiltai*, 2, 80-98. <https://doi.org/10.15181/tbb.v83i2.2065>
38. Nosowska, G., Beedell, P., Noszlopy, L., Tanner, D. & Willis, P. (2023). *Being that Hopeful Person: Capabilities for Social Work with Older People*. Birmingham: BASW.
39. Oficialus statistikos portalas (2023). Socialinės paslaugos 2022 m. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=11081171>
40. Orlova, U. L. ir Gruževskis, G. (2014). Savarankiškumas – socialinės globos įstaigoje gyvenančių vyresnio amžiaus asmenų gyvenimo kokybės veiksnys. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 13(1), 113-132. <https://doi.org/10.7220/2029-5820.13.1.6>
41. Petrauskienė, A. (2023). Integruota pagalba vyresnio amžiaus žmonėms. Iš V. Gudžinskienė, N. Kurapkaitienė, O. Merfeldaitė, A. Petrauskienė, A. Railienė, J. Sadauskas, I. Žemaitytė, G. Žibėnienė, A. Railienė ir I. Žemaitytė. *Multidimensinė socioeducacinė pagalba: vadovėlis* (p. 379-419). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
42. Petronytė, S. ir Žebrauskaitė, A. (2018). Senyvo amžiaus asmenų savarankiškumo palaikymo būdai socialinės globos įstaigose. *Verslas, technologijos, biomedicina: inovacijų išvalgos*, 1(9), 340-347.
43. Piktelytė, G., Aliulis, A., Balsys, A., Laurinkevičius, A., Perlė, B., Granickienė, D., Girulskaja, I., Šveikauskienė, J., Balsienė, K., Norušaitienė, N., Pacevičiūtė, T. ir Musteikis, T. (2021). *Slaugos ir socialinės paslaugos senyvo amžiaus asmenims: vertinimo atasakita*. Vilniaus: Aukščiausioji audito institucija – Valstybės kontrolė. Prieiga per internetą: <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Product/24031/slaugos-ir-socialines-paslaugos-senyvo-amziaus-asmenims>.
44. Popli, U. K. ir Panday, R. (2018). Gerontological Social Work: Pertinent for Social Work. *Delhi Psychiatry journal*, 21 (2), 13–17.

45. Ray, M., Milne, A., Beech, Ch., Phillips, J.E., Richards, S., Sullivan, M.P. . . . Lloyd, L. (2014). Gerontological Social Work: Reflections on its Role, Purpose and Value. *British Journal of Social Work*, 1-17.
46. Rauluškevičienė, J., Sevalneva, D. ir Urbienė, Ž. (2022). *XXI amžiaus kompetencijos: realybė ir būtinybė*. Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra.
47. Rudeliūnaitė, R. ir Smalcer, A. (2017). Socialinių paslaugų į namus teikimo vertinimas paslaugų gavėjų požiūriu. *Socialinis darbas*, 15(2), 24-41. <https://cris.mruni.eu/cris/handle/007/15103>.
48. Sakalauskaitė, S. ir Šumskienė, A. (2018). Senyvo amžiaus asmenų gyvenimo kokybės pokyčiai patekus į socialinės globos namus. *Verslas, technologijos, biomedicina: inovacijų išvalgos*, 1(9), 441-447).
49. Sample Size Calculator. (2025). Prieiga per internetą: <https://www.calculator.net/sample-size-calculator.html>
50. Savarankiško gyvenimo namų senyvo amžiaus ir neįgaliesiems asmenims veiklos metodinės rekomendacijos. 2010 m. gruodžio 31 d. Nr. A1-636. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Žiūrėta 2025 m. kovo 17 d. <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/socialines-paslaugos/metodines-rekomendacijos/>
51. Seidamirova, S. ir Šiurienė, A. (2023). Senyvo amžiaus žmonių, gyvenančių namuose, socialinių ryšių pokyčiai. *Verslas, technologijos, biomedicina: inovacijų išvalgos*, 1 (14), 279-289.
52. Socialinių paslaugų priežiūros departamentas. (2016). *Socialinių darbuotojų profesinės kompetencijos įsivertinimo įrankis*. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
53. *Sveikata ir aktyvus senėjimas*. (2025). Estijos, Latvijos ir Lietuvos pensininkų Federacijos projekto „Amžius nėra kliūtis“ (2017-2019 m.) informacinė medžiaga. Prieiga per internetą: <https://amziusnerakliutis.lt/lt/i-modulis-kaip-gauti-socialine-parama-ir-paslaugas-ir-kaip-pradeti-savo-nuosava-versla>.
54. Šiaudvytienė, R. ir Virbalis, T. (2023). Socialinio darbuotojo, kaip įgalintojo vaidmuo, teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus asmenims socialinės globos įstaigose. *Verslas, technologijos, biomedicina: inovacijų išvalgos*, 1(14), p. 309-318.
55. Taylor, E., Frost, J., Ball, S., Clegg, A., Brown, L. & Goodwin, V. A. (2024) Participation, autonomy and control are shared concepts within older people's interpretations of independence: a qualitative interview study. *Ageing and Society*, 1-24. <https://doi.org/10.1017/s0144686x23000740>.

56. Tauginiene, D. (2022 m. lapkričio 17 d.). *Gerontologinio socialinio darbo stacionarioje globos įstaigoje ypatumai*. Tarptautinė studentų konferencija „Teorija ir praktika: studentiškos įžvalgos“ (p. 67-45), Kaunas.
57. United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2023). *World Population Ageing 2023: Challenges and opportunities of population ageing in the least developed countries*. New York: Department of Economic and Social Affairs, United Nations. <https://desapublications.un.org/publications/world-population-ageing-2023-challenges-and-opportunities-population-ageing-least>.
58. Valkauskas, R. (2018). *Statistiniai metodai*. Visuotinė Lietuvių enciklopedija. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/statistiniai-metodai/>
59. *Valstybės pažangos strategija „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“*. (2023). Kelrodė Lietuva: valstybė, kurioje noriu gyventi ir kurti. Valstybė, kurią noriu saugoti. Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas. <https://lrvt.lt/lt/lietuva-2050/>
60. Vensloviene, M. (2015). Įgalinimo samprata ir veiksniai socialinio darbo metodų perspektyvoje. *Filosofija. Sociologija*, 26(2), 113-121.
61. Virbalis, T. ir Arbataitienė, I. (2023). Socialinio darbuotojo kompetencijos atliekant įvairius vaidmenis dirbant su psichikos negalia turinčiais asmenimis. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*, 19 (2), p. 97-106. <https://doi.org/10.59476/mtt.v2i19.628/>
62. Vyriausybės strateginės analizės centras. (2023). *Demografinių iššūkių sprendimo galimybių studija*. Vilnius: Strata.
63. Vishal, M. V. (2018). Strengths-Based Social Work: Proposing Protective and Engagement Practice with Older Adults. *Journal of Social Work Education and Practice*, 3(3), 46-53. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>
64. Žalimienė, L., Junevičienė, J., Blažienė, I. & Miežienė, R. (2019). *Lūkesčiai dėl globos senatvėje: socialinės paslaugos ir jų organizavimo formos*. Mokslo studija. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
65. Žaliojoje Knygoje. (2021). *Dėl senėjimo: kartų solidarumo ir tarpusavio atsakomybės puoselėjimas*. Briuselis: Europos Komisija.

SUMMARY

Thesis topic – Competencies of social workers in promoting the independence of older people living in independent living homes.

In order to identify the attitudes of social workers working in independent living homes for the elderly towards their existing competencies in promoting residents' independence, a quantitative research method of written survey was chosen. Statistical analysis of the research data was applied to the analysis of the research data, using descriptive (category frequencies, mean estimates, standard deviation) and multivariate (Chi square - χ^2 , ANOVA) statistical methods.

The study was conducted in March-April 2026, interviewing social workers working with older people in independent living homes. The prepared survey questionnaire was distributed online using the survey creation tool – www.apklaus.lt. During the study, 94 social workers were interviewed.

The results of the empirical study revealed that social workers working in independent living homes for the elderly are able to motivate residents to be independent, apply different working methods, help solve personal problems and make decisions, and enable residents to independently plan their daily activities. Social workers believe that older people should be able to do as many activities as possible themselves and knows which methods are most effective in promoting the independence of older people. The more competencies social workers have, the more their practical actions are directed towards promoting the independence of older people.

The master's thesis consists of an introduction, two theoretical parts, a part on the methodology of the empirical research, a part on the description and interpretation of the empirical research, conclusions and recommendations. The length of the thesis is 52 pages.

Keywords: competencies, independent living homes, promoting independence, social workers, older people.

PRIEDAI

1 priedas

APKLAUSOS ANKETA

I DALIS. BENDROJI INFORMACIJA

1. Jūsų darbo patirtis socialiniame darbe?

- iki 1 metų
- 1–3 metai
- 4–7 metai
- 8 metai ir daugiau

2. Jūsų darbo patirtis dirbant su vyresnio amžiaus asmenimis?

- iki 1 metų
- 1–3 metai
- 4–7 metai
- 8 metai ir daugiau

3. Vidutiniškai kiek gyventojų tenka Jums kaip socialiniam darbuotojui?

- 1–3
- 4–6
- 7–10
- daugiau nei 10

II DALIS. SOCIALINIO DARBUOTOJO PRAKTIKA SKATINANT SAVARANKIŠKUMĄ

4. Per pastarąsias 4 savaites kaip dažnai atlikote šiuos veiksmus?

Veikamai	Nė karto	1–3 kartus per mėnesį	1–2 kartus per savaitę	3–4 kartus per savaitę	Beveik kasdien	Kelis kartus per dieną
Aptariau su gyventoju jo savarankiškumo galimybes kasdienėje veikloje.						
Skatinau gyventoją pačiam atlikti kasdienės veiklas.						
Skatinau gyventoją pačiam priimti sprendimus dėl savo kasdienio gyvenimo.						
Motyvavau gyventoją prisiimti atsakomybę už savo kasdienės veiklas.						
Padėjau gyventojui planuoti savo kasdienę veiklą.						
Skatinau gyventoją spręsti kasdienės problemas savarankiškai.						

Veiksmai	Nė karto	1–3 kartus per mėnesį	1–2 kartus per savaitę	3–4 kartus per savaitę	Beveik kasdien	Kelis kartus per dieną
Skatinau gyventoją palaikyti socialinius ryšius su kitais žmonėmis.						
Skatinau gyventoją savarankiškai naudotis socialinėmis ar sveikatos paslaugomis.						

III DALIS. SĄVEIKA IR BENDRADARBIAVIMAS SKATINANT SAVARANKIŠKUMĄ

5. Per pastarąsias 4 savaites kaip dažnai atlikote šiuos veiksmus?

Veiksmai	Nė karto	1–3 kartus per mėnesį	1–2 kartus per savaitę	3–4 kartus per savaitę	Beveik kasdien	Kelis kartus per dieną
Aptarėte su gyventoju jo savarankiškumo stiprinimo galimybes.						
Aptarėte su individualios priežiūros darbuotoju, kaip skatinti gyventoją savarankiškumą.						
Aptarėte gyventoją savarankiškumo stiprinimą su jo artimaisiais.						
Komandos susitikimuose aptarėte gyventojų savarankiškumo skatinimo klausimus.						
Konsultavotės su kolegomis dėl būdų stiprinti gyventoją savarankiškumą.						
Dalintės su kolegomis patirtimi apie savarankiškumo ugdymą.						

IV DALIS. VEIKLŲ PERĖMIMAS IŠ GYVENTOJO

6. Per pastarąsias 4 savaites kaip dažnai atlikote šiuos veiksmus vietoje gyventojų?

Veiksmai	Nė karto	1–3 kartus per mėnesį	1–2 kartus per savaitę	3–4 kartus per savaitę	Beveik kasdien	Kelis kartus per dieną
Sutvarkiau gyventojų gyvenamąją erdvę vietoje jo, nors jis galėjo tai padaryti pats.						
Atlikau buitinius darbus vietoje gyventojų (pvz., tvarkymas, skalbimas), nors jis galėjo tai padaryti pats.						
Paruošiau maistą gyventojui vietoje jo, nors jis galėjo tai padaryti pats						

Veiksmai	Nė karto	1–3 kartus per mėnesį	1–2 kartus per savaitę	3–4 kartus per savaitę	Beveik kasdien	Kelis kartus per dieną
Sutvarkiau gyventojų dokumentus vietoje jo, nors jis galėjo tai padaryti pats						
Suorganizavau gyventojų reikalus (pvz., registraciją pas gydytoją) vietoje jo, nors jis galėjo tai padaryti pats						
Sprendžiau gyventojų finansinius klausimus vietoje jo, nors jis galėjo tai padaryti pats						
Priėmiau sprendimus dėl gyventojų kasdienio gyvenimo vietoje jo, nors jis galėjo tai padaryti pats						
Atlikau veiksmus už gyventoją, nors jis galėjo tai padaryti pats, nes taip buvo greičiau						

V DALIS. PROFESINIŲ GEBĖJIMŲ ĮSIVERTINIMAS

7. Įvertinkite savo profesinius gebėjimus.

Gebėjimai	Labai silpnai	Silpnai	Vidutiniškai	Gera	Labai gerai
Gebu įvertinti vyresnio amžiaus asmens savarankiškumo lygį.					
Gebu nustatyti savarankiškumo stiprinimo tikslus.					
Gebu parengti individualų pagalbos planą, orientuotą į gyventojų savarankiškumo stiprinimą.					
Gebu motyvuoti gyventoją būti savarankiškesnį.					
Gebu skatinti gyventoją priimti sprendimus.					
Gebu padėti gyventojui spręsti problemas.					
Gebu skatinti gyventoją naudotis paslaugomis savarankiškai.					
Gebu stiprinti gyventojų socialinius ryšius.					
Gebu įgalinti gyventoją savarankiškai planuoti kasdienę veiklą.					
Gebu išlaikyti balansą tarp pagalbos ir savarankiškumo.					
Gebu įvertinti, kada pagalba gali mažinti gyventojų savarankiškumą.					
Gebu pritaikyti skirtingus darbo metodus skirtingiems gyventojams.					

VI DALIS. POŽIŪRIS Į SAVARANKIŠKUMO UGDYMĄ

8. Įvertinkite žemiau pateiktus teiginius.

Teiginys	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Kartais darbuotojams tenka pasirinkti tarp greito problemos sprendimo ir gyventojų savarankiškumo ugdymo.					
Dėl darbo krūvio darbuotojams kartais tenka atlikti veiklas už gyventojus.					
Ne visada yra pakankamai laiko nuosekliai ugdyti gyventojų savarankiškumą.					
Gyventojų savarankiškumas gali didėti, kai jiems suteikiama daugiau galimybių patiems priimti sprendimus.					

VII DALIS. ORGANIZACIJOS PALAIKYMAS

9. Įvertinkite žemiau pateiktus teiginius.

Teiginys	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Mano darbo vietoje skatinama ugdyti gyventojų savarankiškumą.					
Įstaigos administracija palaiko darbuotojų iniciatyvas stiprinti gyventojų savarankiškumą.					
Mano darbo vietoje darbuotojai skatinami sudaryti sąlygas gyventojams atlikti veiklas savarankiškai.					
Mano darbo vietoje kartais tikimasi, kad darbuotojai greičiau atliks veiklas už gyventoją.					

VIII DALIS. ARTIMŲJŲ VAIDMUO

10. Įvertinkite žemiau pateiktus teiginius.

Teiginys	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Artimieji skatina gyventojus būti savarankiškesnius.					
Artimieji kartais per daug padeda, todėl mažėja savarankiškumas.					
Artimieji kartais trukdo savarankiškumo ugdymui.					
Bendradarbiavimas su artimaisiais padeda stiprinti savarankiškumą.					

IX DALIES. ŽINIOS IR VERTYBINIS POŽIŪRIS Į SAVARANKIŠKUMĄ

11. Įvertinkite žemiau pateiktus teiginius.

Teiginys	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Turiu pakankamai teorinių žinių apie savarankiškumo ugdymą socialiniame darbe.					
Žinau, kokie metodai yra efektyviausi stiprinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą.					
Supratu, kaip skirtingi veiksniai (sveikata, aplinka, socialiniai ryšiai) veikia savarankiškumą.					
Skatinu gyventojų savarankiškumą, net ir tada, kai tai reikalauja daugiau laiko.					
Laikausi nuostatos, kad gyventojas turi kuo daugiau veiklų atlikti pats.					
Gerbiu gyventojų teisę priimti sprendimus net tada, kai jie man atrodo netinkami.					
Siekiu ne tik padėti gyventojui, bet ir stiprinti jo savarankiškumą					

Ačiū už Jūsų skirtą laiką!

TYRIMO KLAUSIMYNO PAGRINDIMAS

Klausimyno dalis	Klausimo Nr.	Teorinis pagrindimas
I DALIS. Bendroji informacija apie respondentų darbo patirtį	1-3 klausimai	Bendroji klausimyno dalis, susijusi su respondentų darbo patirtimi, parengta siekiant įvertinti socialinių darbuotojų profesinį kontekstą, nes socialinio darbuotojo veiklos kokybė ir profesinė elgsena siejama su jo patirtimi, motyvacija, gebėjimais ir profesine pozicija (Kavaliauskienė, 2013; Kavaliauskienė ir Nikolajanko, 2017; Nikolajenko, 2019).
II DALIS. Socialinio darbuotojo praktika skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą	4 klausimas	Klausimai, skirti socialinio darbuotojo praktikai, sudaryti remiantis savarankiško gyvenimo namų paslaugų turiniu, kuriame akcentuojamas kasdienio gyvenimo įgūdžių ugdymas, palaikymas ir atkūrimas: savitvarka, asmens higiena, maisto gaminimas, apsipirkimas, biudžeto planavimas, naudojimasis viešuoju transportu ir kt. Ši klausimų grupė taip pat siejama su Socialinių paslaugų katalogu ir savarankiško gyvenimo namų veiklos metodinėmis rekomendacijomis, kuriose pabrėžiama, kad šių įstaigų tikslas yra sudaryti sąlygas asmeniui kiek įmanoma savarankiškiau tvarkyti savo asmeninį ir socialinį gyvenimą.
III DALIS. Sąveika ir bendradarbiavimas skatinant vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą	5 klausimas	Klausimai apie sąveiką ir bendradarbiavimą pagrįsti socialinio darbo kompetencijų samprata. Charenkova ir kt. (2022) socialinio darbuotojo kompetencijas sieja su žiniomis, praktiniais įgūdžiais ir vidine parengtimi. Šiame kontekste svarbios bendrosios, profesinės ir specialiosios kompetencijos: gebėjimas bendrauti, bendradarbiauti, tyrinėti kliento situaciją, teikti pagalbą, daryti įtaką socialinei aplinkai bei ugdyti savarankiško gyvenimo įgūdžius.
IV DALIS. Veiklų perėmimas iš savarankiškų gyvenimo namų gyventojų	6 klausimas	Klausimai apie veiklų perėmimą iš gyventojų sudaryti remiantis Charenkovos (2019, 2020), Petronytės ir Žebrauskaitės (2018), Milne ir Nieman (2024) išvalgomis, kad institucinė aplinka kartais gali riboti vyresnio amžiaus asmens savarankiškumą, kai darbuotojai dėl saugumo, laiko stokos ar globėjiškos praktikos perima veiklas, kurias asmuo dar galėtų atlikti pats. Todėl klausimyne siekiama įvertinti, ar praktikoje socialiniai darbuotojai labiau skatina savarankišką veikimą, ar linkę perimti dalį gyventojų kasdienių funkcijų.
V DALIS. Socialinių darbuotojų savo profesinių gebėjimų įvertinimas	7 klausimas	Klausimai apie socialinių darbuotojų profesinių gebėjimų įsivertinimą pagrįsti kompetencijų teorine samprata. Kompetencija šiame darbe suprantama kaip žinių, įgūdžių ir vidinės parengties visuma, leidžianti darbuotojui veiksmingai atlikti profesinę veiklą (Charenkova ir kt., 2022). Todėl klausimyne išskirti gebėjimai, susiję su vyresnio amžiaus asmenų motyvavimu, individualių poreikių atpažinimu, savarankiškumo palaikymu ir kasdienio gyvenimo įgūdžių ugdymu.

Klausimyno dalis	Klausimo Nr.	Teorinis pagrindimas
VI DALIS. Socialinių darbuotojų požiūris į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo ugdymą	8 klausimas	Klausimai apie požiūrį į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo ugdymą remiasi savarankiškumo kaip autonomijos, pasirinkimo laisvės, savikontrolės ir dalyvavimo samprata. Taylor et al. (2024) pabrėžia, kad dalyvavimas, savarankiškumas ir kontrolė yra svarbūs vyresnio amžiaus asmens gyvenimo kokybės aspektai. Petronytė ir Žebrauskaitė (2018) savarankiškumą sieja su žmogaus galimybe pačiam priimti sprendimus, veikti ir išlaikyti orumo bei savivertės jausmą.
VII DALIS. Organizacijos palaikymas	9 klausimas	Klausimai apie organizacijos palaikymą sudaryti remiantis nuostata, kad socialinių darbuotojų veikla priklauso ne tik nuo individualių darbuotojo kompetencijų, bet ir nuo įstaigos veiklos organizavimo, vidaus taisyklių, darbo metodų, komandinio bendradarbiavimo ir organizacinės kultūros. Tai aktualu savarankiško gyvenimo namuose, nes šių įstaigų veiklos tikslas yra ne tik priežiūra, bet ir gyventojų įgalinimas (Charenkova, 2020; Nosowska et al., 2023).
VIII DALIS. Artimųjų vaidmuo	10 klausimas	Klausimai apie artimųjų vaidmenį pagrįsti teorinėje dalyje aptarta socialinių ryšių reikšmė vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumui. Socialinis dalyvavimas, ryšiai su šeima ir bendruomene padeda mažinti socialinę atskirtį ir palaikyti asmens aktyvumą, todėl artimųjų įsitraukimas gali būti svarbus veiksnys skatinant gyventojų savarankiškumą (Gustainienė ir Burkauskaitė, 2018; Piktelytė ir kt., 2021).
IX DALIES. Žinios ir vertybinės nuostatos į vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumą	11 klausimas	Klausimai apie žinias ir vertybines nuostatas sudaryti remiantis socialinio darbo kompetencijų struktūra, kurioje šalia žinių ir praktinių gebėjimų išskiriama vidinė parengtis: motyvacija, nuostatos, vertybės ir įsitikinimai (Charenkova ir kt., 2022; Kavaliauskienė ir Nikolajanko, 2017). Ši klausimų grupė leidžia įvertinti, ar socialiniai darbuotojai savarankiškumo skatinimą supranta kaip įgalinimo procesą, o ne tik kaip kasdienės pagalbos ar priežiūros teikimą.